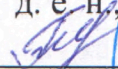

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
Кафедра педагогіки, психології та менеджменту

ДОПУЩЕНО ДО ЗАХИСТУ

завідувач кафедри ПП та М

д. е. н., доцент

 Юлія ГЕРАСИМЕНКО

(підпис)

« 12 »

(дата)

2025 р.

**«ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ»**

**Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня «магістр»**

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

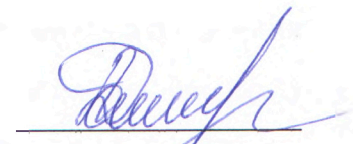
Спеціальність: 053 Психологія

Освітньо-професійна програма «Психологія»

Здобувачка вищої освіти

групи ПС-23-14-зМ

ДРАГАН Ганна Миколаївна

(підпис)

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук

ХОМЧУК Олена Павлівна

(підпис)

Біла Церква 2025

Протокол аналізу звіту подібності

Заявляю, що я ознайомився (-лась) з Повним звітом подібності, який був згенерований Системою виявлення і запобігання щодо роботи:

Автор: Драган Ганна Миколаївна, група ПС-23-14-ЗМ

Назва: Драган Ганна Психологічні особливості мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання

Керівник: Хомчук Олена Павлівна

Підрозділ: кафедра педагогіки, психології та менеджменту

Коефіцієнт подібності 1:2.5%

Мікропробіли: 59

Заміна букв: 0

Інтервали: 0

Після аналізу Звіту подібності констатую наступне:

☒ Запозичення, виявлені в роботі є законними і не є плагіатом. Рівень подібності не перевищує допустимої межі. Таким чином робота незалежна і приймається.

☐ Запозичення не є плагіатом, але перевищено граничне значення рівня подібностей. Таким чином робота повертається на доопрацювання.

☐ Виявлено запозичення і плагіат або навмисні текстові спотворення (маніпуляції), як передбачувані спроби укриття плагіату, які роблять роботу невідповідною вимогам законодавства (Ст. 26. ЗУ Про фахову передвищу освіту, пункт 3.1, Ст. 42. ЗУ Про освіту) та вимог НАЗЯВО (Критерій 5), а також кодексу етики і процедур. Таким чином робота не приймається.

Висновок:

Виявлені запозичення в роботі Драган Т.М. має високий рівень оригінальності академічного матеріалу, не перевищує допустимі межі. Виявлені запозичення використані для підкріплення висновків і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Дата 06.05.2025р.

Відповідальний за антиплагіатну технічну експертизу у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України:

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ**

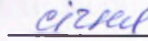
Кафедра педагогіки, психології та менеджменту
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ПП та М

д. е. н. доцент

 Юлія ГЕРАСИМЕНКО

«» 2025 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧЕВІ ОСВІТИ**

Драган Ганні Миколаївні

1. Тема роботи «Психологічні особливості мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання»
керівник роботи Хомчук Олена Павлівна, кандидат психологічних наук,
затверджені наказом БІНПО від «03» січня 2025 року № 01-06/03
2. Строк подання здобувачем освіти роботи «02» травня 2025р.
3. Вихідні дані до роботи: наукові праці, публікації в актуальних періодичних виданнях та веб-ресурсах, монографії вітчизняних та зарубіжних вчених з досліджуваних питань, власні спостереження щодо психологічних особливостей мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання.
4. Перелік питань, які потрібно розробити: кваліфікаційна робота магістра складається з основної частини і додаткової. Основна частина містить такі структурні елементи: вступ, сутність (3 розділи – теоретичний, методичний, експериментальний), висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. 1 Розділ – Теоретичні та методологічні засади

мотиваційної готовності до навчання у дітей старшого дошкільного віку – складається з 3 підрозділів: 1.1. Психологічні особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку; 1.2. Поняття мотиваційної готовності до навчання в психології; 1.3. Механізм формування мотивації до навчання у старших дошкільників. 2 Розділ – Емпіричне дослідження мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку – складається з 3 підрозділів: 2.1. Завдання та методика емпіричного дослідження; 2.2. Аналіз результатів дослідження мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання; 2.3. Вплив соціальних і психологічних чинників на навчальну мотивацію дошкільників. 3 Розділ – Психологічні умови та засоби розвитку мотиваційної готовності до навчання – складається з 3 підрозділів: 3.1. Програма розвитку мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку; 3.2. Методика реалізації програми стимулювання навчальної мотивації; 3.3. Аналіз ефективності впровадженої програми формування мотиваційної готовності до навчання.

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ім'я та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Хомчук О.П., доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту БІНПО	06.01.2025	06.01.2025
2	Хомчук О.П., доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту БІНПО	10.03.2025	10.03.2025
3	Хомчук О.П., доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту БІНПО	21.04.2025	21.04.2025

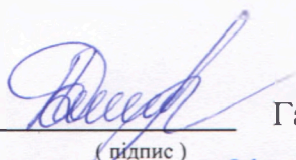
6. Дата видачі завдання 03.01.2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Узгодження теми, складання змісту	Січень	Виконано
2	Вивчення літературних джерел	Січень	Виконано
3	Збирання матеріалу	Січень	Виконано
4	Обробка матеріалу	Лютий	Виконано

5	Виконання розділу 1	Лютий	Виконано
6	Виконання розділу 2	Березень	Виконано
7	Виконання розділу 3	Березень	Виконано
8	Формулювання висновків	Квітень	Виконано
9	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії перевірка на плагіат.	Квітень	Виконано
10	Подання роботи на кафедру	Травень	Виконано

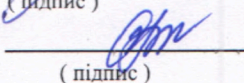
Студентка

(підпис)

Ганна ДРАГАН

Керівник роботи

(підпис)

Олена ХОМЧУК

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ

Кафедра педагогіки, психології та менеджменту

В І Д Г У К

керівника на кваліфікаційну роботу магістра

ДРАГАН Ганни Миколаївни

тема кваліфікаційної роботи:

**«Психологічні особливості мотиваційної готовності дітей старшого
дошкільного віку до навчання»**

Загальна характеристика кваліфікаційної роботи. Магістерська кваліфікаційна робота присвячена надзвичайно важливій і актуальній темі — дослідженню психологічних особливостей мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчальної діяльності. Зважаючи на значущість якісної підготовки дитини до шкільного навчання, обрана тема має як теоретичну, так і практичну цінність у сучасній системі освіти.

Представлена робота виконана у повній відповідності із завданням і строками виконання, передбаченими календарним планом-графіком, за структурою включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Ілюстративний матеріал містить 15 таблиць і 7 рисунків, які відповідають напряду дослідження.

Тема розкрита у логічній послідовності, проведено детальний аналіз наукових досліджень з проблематики та висвітлені результати експерименту. Магістерська кваліфікаційна робота виконана самостійно. Проаналізована достатня кількість джерел, проте є деякі недоліки в оформленні списку використаних джерел, в тексті зустрічаються стилістичні огріхи, граматичні та пунктуаційні помилки.

Висновки презентують розв'язання завдань дослідження. Вони ґрунтуються на аналізі значного фактичного матеріалу щодо *психологічних особливостей мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання*. Робота в цілому відповідає поставленим завданням, вказані зауваження не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку роботи.

Висновки, оцінка кваліфікаційної роботи магістра та пропозиції.

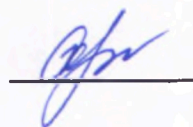
Авторка виявила вміння самостійно аналізувати теоретичний матеріал, проводити констатувальний та формувальний експеримент, узагальнювати отримані результати, розробляти практично значущі рекомендації.

Оригінальність авторського тексту кваліфікаційної роботи, визначений за допомогою StrikePlagiarism, складає 97,5 %. У цілому кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти Г.М. Драган заслуговує на оцінку «відмінно», а її авторка – на присвоєння їй ступеня вищої освіти «магістр».

Керівник кваліфікаційної роботи магістра

канд.психол.наук

ХОМЧУК Олена Павлівна

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 124 сторінок, 15 таблиць, 7 рисунків та 7 додатків, 51 літературне джерело.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити психологічні особливості мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання (на прикладі ДНЗ «Дзвіночок»), надати психологічні рекомендації, розробити програму розвитку мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку.

Об'єктом дослідження є: мотиваційна готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання.

Предметом дослідження є: психологічні особливості формування мотиваційної готовності до навчання в дітей 5-6 років.

Основні методи дослідження: для вирішення поставлених в роботі завдань використовувалися наступні методи: теоретичні методи – аналіз, синтез, класифікація, систематизація, конкретизація, наукова абстракція, наукове узагальнення та групування; емпіричні – опитувально-діагностичні (спостереження, бесіди, опитування, тестування, анкетування); статистичні – методи математичної статистики з метою одержання характеристики кількісно-якісних результатів дослідження; порівняльного аналізу; графічний (для наочного представлення отриманих результатів дослідження).

Основний науковий результат роботи полягає у наступному: узагальнено матеріали у вітчизняній і зарубіжній практиці застосування матеріалів з мотиваційної готовності, розроблено програму розвитку мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку, створена і описана процедура психологічного дослідження, надані рекомендації щодо вдосконалення розвитку мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: мотиваційна готовність, дошкільник, навчання, психологічна готовність, мотивація.

ABSTRACT

Master's thesis: 124 pages, 15 tables, 7 figures, and 7 appendices, 51 literary sources.

Purpose of the research: To theoretically and empirically investigate the psychological characteristics of motivational readiness for learning in older preschool children (based on the example of the preschool institution “Dzvinochok”), to provide psychological recommendations, and to develop a program for enhancing motivational readiness for learning in older preschoolers.

Object of the research: Motivational readiness for learning in older preschool children.

Subject of the research: Psychological features of the formation of motivational readiness for learning in children aged 5–6 years.

Main research methods: To address the objectives of the thesis, the following methods were used: theoretical methods – analysis, synthesis, classification, systematization, concretization, scientific abstraction, scientific generalization, and grouping; empirical methods – survey-diagnostic (observation, interviews, questionnaires, testing, surveys); statistical methods – methods of mathematical statistics to obtain quantitative and qualitative characteristics of research results; comparative analysis; graphical method (for visual representation of the obtained research results).

Main scientific result of the work: The study summarizes national and international practices regarding motivational readiness for learning, develops a program aimed at fostering motivational readiness in older preschool children, creates and describes the procedure of psychological research, and provides recommendations for improving the development of motivational readiness for learning in this age group.

Keywords: motivational readiness, preschooler, learning, psychological readiness, motivation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	15
1.1. Психологічні особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку...	15
1.2. Поняття мотиваційної готовності до навчання в психології.....	22
1.3. Механізм формування мотивації до навчання у старших дошкільників..	36
Висновки до розділу 1.....	46
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	48
2.1. Завдання та методика емпіричного дослідження.....	48
2.2. Аналіз результатів дослідження мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання.....	52
2.3. Вплив соціальних і психологічних чинників на навчальну мотивацію дошкільників.....	65
Висновки до розділу 2.....	71
РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ТА ЗАСОБИ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ.....	73
3.1. Програма розвитку мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку.....	73
3.2. Методика реалізації програми стимулювання навчальної мотивації.....	79
3.3. Аналіз ефективності впровадженої програми формування мотиваційної готовності до навчання.....	85
Висновки до розділу 3.....	97
ВИСНОВКИ.....	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	104
ДОДАТКИ	111

ВСТУП

Актуальність теми. Підготовка дитини до навчання у школі є одним із ключових завдань дошкільної освіти, що набуває особливої значущості в сучасних соціокультурних умовах. Серед складових психологічної готовності до школи центральне місце посідає мотиваційна готовність, яка визначає не лише бажання дитини навчатися, а й її здатність приймати нову соціальну роль учня, долати труднощі, діяти цілеспрямовано та зосереджено. Саме мотивація до навчальної діяльності забезпечує успішне входження дитини в шкільне середовище, сприяє формуванню пізнавальної активності, внутрішньої позиції школяра та є основою для майбутніх досягнень у навчанні.

В останні роки в Україні зростає інтерес до проблеми шкільної дезадаптації, тривожності, емоційного вигорання вже в початкових класах. Однією з причин цих труднощів є недостатній рівень мотиваційної готовності дітей до навчання, зумовлений як соціальними, так і психологічними чинниками. Тому важливим є своєчасне вивчення мотиваційної сфери дошкільників та впровадження ефективних засобів її розвитку, зокрема шляхом створення педагогічних програм, які сприятимуть формуванню позитивного ставлення до школи, пізнавального інтересу та внутрішньої навчальної установки.

Теоретичне підґрунтя дослідження мотиваційної готовності було закладено у працях таких класиків психології, як Л. Божович, Л. Венгер, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, які визначали роль мотивів у структурі діяльності, підкреслювали значення внутрішньої позиції школяра, переходу від ігрової до навчальної діяльності. Значну увагу питанню мотивації приділено також у дослідженнях зарубіжних учених: В. Врума, А. Маслоу, Д. МакКлелланда, К. Роджерса, Б. Скіннера, які розробили змістові та процесуальні теорії мотивації.

Серед сучасних українських науковців, що досліджували мотиваційну готовність до навчання в контексті дошкільної освіти, варто виокремити праці І. Дубровіної, Т. Дуткевич, І. Карабаєвої, М. Козігори, В. Крука, Т. Маркової, О. Лисенко, І. Олійник, Л. Онофрійчук, Р. Павелкова, Т. Піроженко, В. Поліщука, О. Хартман, О. Якісної, які розглядали особливості формування навчальної мотивації в дітей 5-7 років, умови її розвитку та методики діагностики. Значний внесок у практику діагностики мотиваційної готовності зробили науковиці М. Маркушева, Н. Нижегородцева, О. Чекстер, які адаптували ефективні інструменти для вивчення мотиваційної сфери старших дошкільників.

Попри наявність ґрунтовних досліджень, окремі аспекти мотиваційної готовності залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, актуальним є вивчення гендерних відмінностей у мотиваційній сфері, аналіз взаємозв'язку мотиваційної готовності з особистісними особливостями дитини, визначення психологічних чинників, що впливають на формування позитивного ставлення до школи в умовах сучасного дошкільного закладу. Також потребує подальшого розроблення система методичних засобів і психолого-педагогічних умов розвитку навчальної мотивації на етапі переходу від дошкільної до шкільної освіти.

Мета дослідження полягає у виявленні психологічних особливостей мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання та обґрунтуванні ефективних шляхів її розвитку в умовах закладу дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психологічні особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку.
2. Охарактеризувати поняття мотиваційної готовності до навчання у психологічній науці.
3. З'ясувати механізми формування навчальної мотивації у дітей старшого дошкільного віку.

4. Визначити завдання та обґрунтувати методику проведення емпіричного дослідження рівня мотиваційної готовності до навчання.

5. Провести аналіз результатів емпіричного дослідження мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання.

6. Виявити вплив соціальних і психологічних чинників на формування навчальної мотивації у старших дошкільників.

7. Розробити програму розвитку мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку.

8. Обґрунтувати методику реалізації програми стимулювання навчальної мотивації в дошкільному віці.

9. Оцінити ефективність впровадженої програми формування мотиваційної готовності до навчання.

Об'єкт дослідження – мотиваційна готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання.

Предмет дослідження – психологічні особливості формування мотиваційної готовності до навчання в дітей 5-6 років.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених в роботі завдань використовувалися наступні методи: теоретичні методи – аналіз, синтез, класифікація, систематизація, конкретизація, наукова абстракція, наукове узагальнення та групування (при визначенні сутності, особливостей, класифікації, наслідків тощо); емпіричні – опитувально-діагностичні (спостереження, бесіди, опитування, тестування, анкетування); статистичні – методи математичної статистики (первинна обробка даних, розрахунок елементарних статистик, варіаційний аналіз даних, перевірка статистичних гіпотез) з метою одержання характеристики кількісно-якісних результатів дослідження; порівняльного аналізу (при зіставленні показників у динаміці та аналізі рядів динаміки); графічний (для наочного представлення отриманих результатів дослідження) та інші.

Експериментальна база дослідження. Емпіричне дослідження мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку

проводилося на базі дошкільного навчального закладу «Дзвіночок» смт Чабани, Київської області, Фастівського району. У дослідженні взяли участь 45 дітей віком від 5 до 6 років, серед яких – 25 дівчаток і 20 хлопчиків. Усі діти виховуються в типових соціальних умовах, не мають психоемоційних відхилень та регулярно відвідують заклад дошкільної освіти. Дослідження було проведено з дотриманням етичних норм: отримано добровільну інформовану згоду від батьків і адміністрації закладу на участь дітей у дослідницькому процесі.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження мають практичне значення для психологів, педагогів, вихователів, а також фахівців, які здійснюють психологічний супровід підготовки дітей до шкільного навчання. На основі отриманих даних була розроблена та апробована програма розвитку мотиваційної готовності до навчання, що включає психолого-педагогічні засоби стимулювання пізнавального інтересу та підвищення внутрішньої мотивації. Зазначена програма була успішно впроваджена в освітній процес ДНЗ «Дзвіночок» смт Чабани, що засвідчило її ефективність у практичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Рекомендації можуть бути адаптовані до діяльності інших закладів дошкільної освіти.

Апробація. Теоретичні положення дослідження були представлені у вигляді тез на III Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки сучасного компетентного фахівця» на тему: «Роль психолога в закладі дошкільної освіти» від 16 травня 2024 року.

Наукова новизна полягає в тому, що комплексно проаналізовано психологічні особливості мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у контексті їх емоційного розвитку, пізнавальних інтересів та особистісної самосвідомості. Уточнено структуру мотиваційної готовності як цілісного психічного утворення, що формується під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Обґрунтовано й

експериментально підтверджено ефективність застосування психолого-педагогічних засобів, спрямованих на розвиток навчальної мотивації у дошкільників. Розроблено практичні рекомендації для педагогів і батьків щодо формування позитивної мотивації до навчальної діяльності на етапі підготовки до школи.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та рекомендацій, а також списку використаних джерел й додатків. Робота містить 15 таблиць, 7 рисунків та 7 додатків викладених на 17 сторінках друкованого тексту. Основна частина кваліфікаційної роботи (без додатків) викладена на 96 сторінках друкованого тексту. У додатках розміщено порівняльний аналіз провідних теорій мотивації, наведено опис використаних психодіагностичних методик для вивчення мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку, а також зміст двох корекційних занять для дітей старшого дошкільного віку. Список використаних джерел включає 51 найменування (з них – 6 англійською мовою).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Психологічні особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку

Дошкільний вік є надзвичайно важливим етапом у психічному становленні дитини, який закладає фундамент для її подальшого розвитку, навчання та соціалізації. Це період інтенсивних змін у всіх сферах – пізнавальній, мовленнєвій, емоційно-вольовій, соціальній та особистісній. На цьому етапі дитина активно пізнає навколишній світ, засвоює нові моделі поведінки, розширює спектр емоційних переживань та починає усвідомлювати себе як окрему особистість [1].

Характерною рисою дошкільного віку є тісний зв'язок розвитку з провідною діяльністю – грою, в якій дитина відображає суспільні відносини, засвоює соціальні ролі та норми. Крім того, значну роль відіграє спілкування з дорослими й однолітками, що формує базу для розвитку моральних якостей, емпатії, здатності до співпраці та саморегуляції [3, с. 38].

З точки зору вікової періодизації, дошкільний вік охоплює проміжок від трьох до семи років і поділяється на кілька підетапів відповідно до провідних психофізіологічних змін та особливостей особистісного становлення:

1) молодший дошкільний вік (3-4 роки) – період активного засвоєння мовлення, розвитку сенсомоторної координації, емоційної прив'язаності до дорослого;

2) середній дошкільний вік (4-5 років) – етап становлення пізнавальної діяльності, розвитку довільної поведінки, інтересу до навчання, уяви;

3) старший дошкільний вік (5-7 років) – період якісного зростання всіх психічних процесів, формування готовності до навчання в школі, розвитку самосвідомості, моральної поведінки та навичок самооцінювання [12, с. 9].

У табл. 1.1 представлено порівняльну характеристику психологічного розвитку дітей на кожному з етапів дошкільного віку.

Таблиця 1.1

**Порівняльна характеристика психологічного розвитку дітей
дошкільного віку**

Ознаки розвитку	3-4 роки (молодший)	4-5 років (середній)	5-7 років (старший)
Мовлення	Виникнення простих речень, активне засвоєння нових слів	Ускладнення мовленнєвих конструкцій, збагачення словника	Вільне володіння мовленням, розвиток монологу та діалогу, вдосконалення зв'язного мовлення
Мислення	Наочно-дійове, ситуативне	Перехід до наочно-образного, елементи логіки	Формуються логічні операції, мислення стає довільним і гнучким
Пам'ять та увага	Мимовільні, короткочасні	Розвиток довільної уваги і пам'яті	Здатність до концентрації, мнемічні прийоми
Уява	Ігрова, емоційно насичена	Збагачується, ускладнюється зміст образів	Творча, сюжетна, цілеспрямована
Емоційна сфера	Емоції яскраві, швидко змінюються	З'являється емпатія, розуміння почуттів інших	Розвинена здатність до емоційного самоконтролю
Соціальна поведінка	Орієнтація на дорослого, індивідуальні ігри	Розвиток взаємодії з однолітками, спільна гра	Соціалізація, готовність до колективної діяльності
Самосвідомість	Початкове усвідомлення себе через дії	Формується образ «Я», дитина ідентифікує себе з іншими	Розвинута самооцінка, здатність до аналізу своїх вчинків

Джерело: сформовано автором на основі джерел [12, с. 54; 38, с. 135]

Таким чином, вік 3-4 та 4-5 років є етапами первинного формування мовлення, сенсомоторики, пізнавальної активності й соціальної взаємодії. У цей час дитина лише починає усвідомлювати себе, засвоює прості моделі

поведінки та поступово оволодіває навичками саморегуляції. Натомість період 5-7 років, що відповідає старшому дошкільному віку, є завершальним етапом дошкільного дитинства та надзвичайно важливим для формування готовності до шкільного навчання.

Старший дошкільний вік є надзвичайно важливим і відповідальним періодом у становленні особистості, оскільки саме в цей час закладається основа майбутньої навчальної діяльності, формується система внутрішньої регуляції поведінки, а також набувають виразності первинні елементи соціальної самосвідомості. На цьому віковому етапі інтенсивно розвиваються базові психічні функції – сприймання, увага, пам'ять, мислення, мовлення, – що забезпечують перехід до нової соціальної ситуації розвитку, пов'язаної з навчанням у школі. Формуються навички самоорганізації, самоконтролю, відповідальності, а також з'являються перші усвідомлені внутрішні мотиви поведінки. Всі ці процеси відбуваються в умовах стрімкого психологічного розвитку, що є вирішальним для подальшого особистісного та соціального зростання дитини [20, с. 54].

Однією з ключових психологічних особливостей дітей старшого дошкільного віку є формування внутрішньої позиції школяра – комплексного психічного утворення, що поєднує пізнавальну активність, емоційне ставлення до навчання та усвідомлення себе як майбутнього учня. Ця позиція виявляється у зростаючому інтересі до шкільного життя, прагненні бути подібним до учнів, дотримуватись усталених норм і правил, отримувати схвалення дорослих та досягати позитивних результатів у діяльності. Для дитини стає важливим не лише грати, а й виконувати реальні, значущі завдання, проявляти старанність, бути «дорослою» у сприйнятті себе та своїх обов'язків. Таким чином, внутрішня позиція школяра є не лише емоційною установкою чи рольовим уявленням, а й свідченням зростання мотиваційної зрілості, становлення ціннісного ставлення до пізнання та нового соціального статусу.

У структурі діяльності старших дошкільників поступово змінюється співвідношення між ігровими та навчальними елементами. Хоча гра зберігає провідну роль, вона помітно ускладнюється: змінюється тематика сюжетів, підвищується рівень організованості, з'являється планування і дотримання правил. Гра все більше набуває навчально-пізнавального змісту, слугує засобом розвитку уваги, пам'яті, мовлення, уяви, мислення, а також формування вольової сфери. Через рольову гру дитина моделює соціальні ситуації, вчиться взаємодіяти з іншими, дотримуватись норм, виконувати інструкції, приймати спільні рішення, що є надзвичайно важливим для майбутнього навчального процесу.

Саме в ігровій діяльності формуються перші навички соціальної відповідальності, ініціативності, здатності до саморегуляції, які пізніше проявляться в навчальній діяльності. Дитина вчиться підпорядковувати свої дії спільній меті, проявляти наполегливість, долати перешкоди, діяти відповідно до обраної ролі. Важливо, що в цьому віці гра перестає бути виключно емоційно-імпульсивною – вона стає свідомо організованою, із чіткою структурою та послідовністю дій, що наближає її до елементів майбутньої навчальної діяльності [38, с. 136].

Важливим показником психологічної зрілості дитини є розвиток довільності психічних процесів. Діти цього віку поступово оволодівають вмінням свідомо регулювати свою поведінку, зосереджуватися на поставленому завданні, утримувати в полі уваги необхідну інформацію та доводити розпочате до завершення. Пам'ять набуває ознак осмисленості, а увага – стійкості та керованості. Все це сприяє формуванню вольової сфери, в межах якої дитина навчається долати труднощі, діяти за інструкцією, обирати правильні шляхи реалізації мети, стримувати імпульсивні реакції. Воля, як інтегральне утворення, формується поступово через реальні життєві ситуації, які вимагають від дитини докладання зусиль, витримки, внутрішнього зосередження [13, с. 75].

Емоційна сфера дітей старшого дошкільного віку зазнає якісних змін і характеризується як високою інтенсивністю емоційних переживань, так і підвищеною емоційною лабільністю, тобто мінливістю настрою. Діти цього віку переживають емоції глибше, яскравіше, ніж у попередні періоди, і поступово оволодівають здатністю їх усвідомлювати, виражати й контролювати. Особливої значущості набувають соціальні емоції (почуття гордості, сорому, відповідальності, провини, співчуття), які виникають у зв'язку з оцінкою власної поведінки або реакцією на вчинки інших.

У цей період активно формується емоційна самосвідомість – дитина починає розуміти, що її емоційні стани залежать від зовнішніх ситуацій, вчинків, оцінок дорослих і однолітків. Вона усвідомлює свою належність до соціальної групи (родини, дитячого колективу) та прагне бути прийнятою і визнаною. Зростає почуття власної гідності, формується самоповага, виникає прагнення до соціального схвалення, що підвищує мотивацію до регулювання власної поведінки відповідно до норм і очікувань.

Водночас у дитини з'являється здатність до емпатії – співпереживання емоційного стану іншої людини. Дошкільники поступово навчаються не лише розпізнавати емоції оточення за виразом обличчя, інтонацією чи діями, але й адекватно на них реагувати – підтримати, заспокоїти, радіти разом. Це свідчить про розвиток соціального інтелекту, що є основою для формування доброзичливих стосунків, навичок співпраці та вирішення конфліктів ненасильницьким шляхом.

Важливо зазначити, що емоційна зрілість у цьому віці стає важливою передумовою психологічної готовності до школи. Діти, які навчилися регулювати свої емоції, співвідносити їх із ситуацією, краще адаптуються до нових соціальних умов, зокрема до вимог учителя, правил класного колективу та навчального процесу. Сформованість емоційної чутливості, стабільності емоційного фону та здатності до емпатії значно підвищує успішність взаємодії з ровесниками та педагогами в умовах початкової школи [31, с. 178].

Когнітивна сфера дітей старшого дошкільного віку демонструє динамічне зростання та якісне ускладнення основних пізнавальних процесів. Насамперед це стосується мислення, яке переходить від переважно наочно-образного до елементарних форм логічного. Діти вже здатні не лише оперувати конкретними уявленнями, а й будувати прості умовиводи, виявляти причинно-наслідкові зв'язки між явищами, узагальнювати, порівнювати, класифікувати предмети за суттєвими ознаками, встановлювати подібності та відмінності. У структурі мислення з'являються перші ознаки довільності, коли дитина навчається мислити за інструкцією, розмірковувати над поставленим завданням, утримуючи мету в полі уваги.

Особливо активним є розвиток мовленнєвої компетентності, яка на цьому віковому етапі набуває складнішої структури та функціонального значення. Мовлення поступово перетворюється з інструмента зовнішнього спілкування на засіб внутрішнього мислення. Діти активно використовують розгорнуті речення, застосовують узгоджені граматичні конструкції, оволодівають логічною послідовністю викладу думки. Розвивається монологічне мовлення, що дає змогу дитині висловлювати власну думку й аргументувати її, переказувати зміст, створювати оповідання на задану тему.

Окрім помітного розвитку мислення та мовлення, результати дослідження свідчать і про суттєвий прогрес у формуванні інших пізнавальних процесів, зокрема пам'яті, уваги та сприймання – ключових компонентів, що забезпечують когнітивну зрілість дитини перед вступом до школи. Пам'ять на цьому етапі набуває осмисленого, логічного характеру: дитина вже не лише механічно фіксує інформацію, а й намагається її осмислити, пов'язати з попереднім досвідом, логічно впорядкувати. Це значно полегшує процес збереження матеріалу у довготривалій пам'яті та сприяє його успішному відтворенню за потреби. Запам'ятовування стає більш цілеспрямованим і усвідомленим, а сам процес навчання – продуктивнішим.

Увага також демонструє позитивні зрушення: вона стає стійкішою, більш вибірковою та довільною. Діти здатні сконцентруватися на одному

об'єкті або завданні упродовж довшого часу, не відволікаючись на сторонні подразники, що є важливим чинником у навчальній діяльності, особливо на початковому етапі шкільного навчання. Зростає здатність до внутрішньої організації уваги – дитина може самостійно керувати її спрямуванням і тривалістю.

Сприймання, у свою чергу, стає аналітичним і структурованим. Діти навчаються не лише загалом ідентифікувати об'єкти, а й помічати їх окремі деталі, виявляти суттєві ознаки, порівнювати, класифікувати та описувати предмети за кількома характеристиками – кольором, формою, розміром, функцією тощо. Це свідчить про розвиток здатності до глибшого пізнання світу через цілеспрямовану сенсорну та інтелектуальну активність [42, с. 49]. Таким чином, у дітей формується комплекс когнітивних умінь, необхідних для ефективного засвоєння навчального матеріалу в умовах шкільного навчання.

Психологічні особливості старшого дошкільного віку тісно пов'язані з активним формуванням мотиваційної сфери, яка набуває нових якісних характеристик. У цьому віковому періоді значно зростає не лише кількість, а й змістовна глибина мотивів, що визначають поведінку та діяльність дитини. Якщо раніше провідними були ігрові мотиви, спрямовані переважно на отримання емоційного задоволення від процесу, то тепер усе частіше на перший план виходять пізнавальні мотиви, пов'язані з інтересом до нової інформації, бажанням вчитися, отримувати знання та досягати результатів. Окрім того, спостерігається зростання соціальних мотивів, які формуються у взаємодії з дорослими: дитина прагне отримати позитивну оцінку, схвалення, виявити себе як «старанного учня». Така орієнтація на зовнішнє визнання поступово доповнюється й внутрішньою потребою у самореалізації, у подоланні труднощів і досягненні успіху, що є ознакою становлення вищих форм мотивації. Дошкільники поступово починають усвідомлювати суспільне значення навчання, розглядати його не просто як обов'язок, а як престижну, важливу і дорослу діяльність, що відкриває нові перспективи. Це

усвідомлення створює підґрунтя для формування сталої мотиваційної готовності до систематичного шкільного навчання та переходу до нового етапу особистісного розвитку [22, с. 156].

Таким чином, старший дошкільний вік є періодом інтенсивного розвитку, під час якого формуються ключові компоненти особистості, необхідні для успішного входження в нову соціальну ситуацію – шкільне навчання. Розуміння особливостей дітей 5-7 років дозволяє педагогам та батькам створити сприятливі умови для їх самореалізації та адаптації у школі.

1.2. Поняття мотиваційної готовності до навчання в психології

Мотиваційна готовність до навчання є однією з ключових складових психологічної готовності дитини до школи. Вона визначає рівень зацікавленості, внутрішню настанову, прагнення дитини до оволодіння знаннями, а також ставлення до самої навчальної діяльності. Формування мотиваційної готовності є складним і поетапним процесом, який тісно пов'язаний із загальним розвитком особистості дитини, зокрема – розвитком її пізнавальної, емоційної, вольової та соціальної сфер [10].

Для глибшого розуміння сутності цього феномена, доцільно передусім розглянути загальне поняття мотивації як базового психологічного механізму, що регулює поведінку людини. Саме через призму загального розуміння мотивації можливо усвідомити специфіку навчальної мотивації у дошкільному віці, а також – умови та чинники її становлення.

Мотивація походить від латинського слова «*movere*», що означає «рухати». У широкому сенсі мотивація – це процес спонукання людини до дії, який базується на взаємодії внутрішніх та зовнішніх факторів [18, с. 78].

Мотивація, як багатовимірне психологічне утворення, вивчається в межах низки наукових дисциплін, включаючи психологію, педагогіку, соціологію, управління та інші. Це поняття охоплює весь комплекс

внутрішніх і зовнішніх чинників, які спонукають індивіда до активної діяльності, зумовлюють її спрямованість, динаміку та тривалість. У психолого-педагогічному контексті мотивація розглядається як ключовий фактор, що забезпечує не лише ініціацію пізнавальної активності, а й підтримку інтересу до навчання, здатність долати труднощі, досягати цілей та отримувати задоволення від навчального процесу [49, с. 156].

У науковій літературі існує велика кількість підходів до трактування поняття «мотивація», що зумовлено як її складністю, так і багаторівневою природою. Дослідники розглядають мотивацію з різних теоретичних позицій, зокрема когнітивного, поведінкового, гуманістичного та соціального підходів, що призводить до різноманіття її визначень. В одних концепціях акцент робиться на внутрішніх механізмах спонукання, в інших – на впливі зовнішніх стимулів, а деякі теорії прагнуть поєднати ці підходи в єдину інтегративну модель. Таке розмаїття трактувань не лише ускладнює вибір універсального визначення, а й відкриває широкі можливості для міждисциплінарного аналізу. У табл. 1.2 подано порівняльний огляд деяких із найбільш поширених визначень мотивації в українській психології та педагогіці.

Таблиця 1.2

Наукові підходи до визначення поняття «мотивація»

Автори	Визначення поняття «мотивація»
О. Белова	Сукупність зовнішніх та внутрішніх рушійних сил, що спонукають людину до діяльності, визначають форми поведінки та надають їй спрямованості [4, с. 181].
О. Павлушкіна	Вид управлінської діяльності, який забезпечує процес спонукання себе та інших осіб до дії задля досягнення особистих та суспільних цілей [25, с. 189].
О. Чекстере	Мотиваційний процес, що спонукає індивіда до ефективного виконання завдань, орієнтованих на результат, із урахуванням власних потреб [44, с. 102].
К. Бужинецька	Динамічний психічний процес формування мотиву як основи вчинку особистості [6, с. 8].
І. Грузинська	Рушійна сила, зосереджена на задоволенні потреб і активізації поведінки індивіда для досягнення бажаних цілей [10].

Л. Токарева	Сукупність субординованих мотивів життєдіяльності людини, що визначають її поведінку, активність і ціннісні орієнтири [40, с. 234].
М. Савчин	Як система спонук до дії: потреби, інтереси, потяги, ідеали, установки та інші внутрішні механізми особистості [36, с. 257].
З. Кісіль, Д. Швець	Мотивація – це процес свідомого вибору людиною того або іншого типу поведінки, обумовленої комплексним впливом зовнішніх (стимули) і внутрішніх (мотиви) чинників [16, с. 10].

Джерело: сформовано автором на основі узагальнення наукових джерел

Як свідчить аналіз наведених дефініцій, мотивація розглядається як універсальний механізм активізації й спрямування людської поведінки, який забезпечує досягнення особистісно значущих цілей. Вона є внутрішньо-особистісною структурою, що формується під впливом як вроджених потреб, так і соціального досвіду.

У сучасній психології мотивація трактується як багатокomпонентна система, що включає потреби, мотиви, цілі, засоби та дії (табл. 1.3)

Таблиця 1.3

Основні елементи мотивації

Елемент	Опис
Потреби	Внутрішні стани або умови, що викликають відчуття нестачі або бажання чогось. Потреби можуть бути фізіологічними (їжа, вода, сон) або психологічними (потреба у визнанні, безпеці, любові). Відчуття незадоволеної потреби створює напругу, яка спонукає людину до дії для її задоволення.
Мотиви	Усвідомлені або неусвідомлені спонукання, які активізують та спрямовують поведінку людини. Мотиви можуть бути різноманітними, від прагнення досягнути успіху до бажання уникнути неприємностей. Вони виникають під впливом потреб та цінностей особистості і визначають напрямок її діяльності.
Дії	Конкретні вчинки, спрямовані на досягнення поставлених цілей. Дії включають планування, прийняття рішень, виконання завдань та контроль за результатами. Вони є завершальною фазою мотиваційного процесу, перетворюючи мотиви та цілі у реальні досягнення.
Цілі	Конкретні результати, яких прагне досягти людина через свою діяльність. Цілі можуть бути короткостроковими (досягнення щоденних завдань) або довгостроковими (побудова кар'єри, здобуття освіти). Вони слугують орієнтиром для поведінки людини та надають їй сенс і напрямок.
Засоби	Конкретні шляхи, ресурси або дії, за допомогою яких людина досягає поставлених цілей. Засоби можуть бути як матеріальними (гроші, техніка), так і нематеріальними (знання, навички, підтримка інших) і їх вибір залежить від попереднього досвіду, рівня освіти, соціального оточення та

Джерело: сформовано автором на основі джерел [7, с. 647]

Наукове осмислення феномена мотивації здійснюється в межах різних шкіл, які пропонують своє бачення структури, джерел і механізмів спонукання особистості до активної діяльності. Найбільш поширеними є змістові, процесуальні, поведінкові та психоаналітичні теорії мотивації. Кожен з підходів акцентує увагу на певних аспектах мотиваційного процесу і дає змогу по-різному інтерпретувати причини людської активності, зокрема – навчальної. У додатку А наведено порівняльний аналіз теорій мотивації.

Змістові теорії мотивації зосереджені на з'ясуванні того, що саме є джерелом внутрішнього спонукання до дії, які саме потреби, інтереси, переконання та цінності лежать в основі людської активності. У межах цього підходу мотивація розглядається як результат напруги, що виникає внаслідок незадоволених потреб: саме вони стають рушійною силою поведінки, спонукаючи індивіда до пошуку шляхів задоволення цих потреб через конкретну діяльність або взаємодію.

Основна ідея змістових теорій полягає в тому, що люди діють не випадково, а керуючись внутрішніми прагненнями, які є індивідуальними за природою та можуть відрізнятися залежно від віку, життєвого досвіду, культурного контексту й соціального статусу. Особливо важливо враховувати ці особливості в освітньому процесі, оскільки саме потреби, що домінують на певному етапі розвитку, визначають ефективність педагогічних впливів.

Серед найбільш відомих і концептуально значущих змістових моделей мотивації можна виокремити наступні:

1) теорія ієрархії потреб А. Маслоу, яка пропонує п'ятирівневу структуру потреб – від базових фізіологічних до потреб у самореалізації. Вона дозволяє зрозуміти, що в основі навчальної мотивації можуть лежати не лише пізнавальні, а й соціальні або емоційні потреби;

2) теорія двох факторів Ф. Герцберга, що розділяє мотиваційні чинники на гігієнічні (умови, які запобігають незадоволеності) та мотиваційні (умови, які стимулюють до розвитку й досягнення);

3) теорія трьох потреб Д. МакКлелланда, яка акцентує на потребі в досягненнях, у владі та у належності до соціальної групи. Ця модель особливо корисна для аналізу соціальної мотивації дитини;

4) модель ERG К. Олдерфера, яка є розвитком і узагальненням ідей Маслоу й об'єднує потреби в існуванні, зв'язках і зростанні. Ця теорія визнає можливість одночасного функціонування потреб різного рівня, що відповідає реаліям сучасного освітнього процесу.

У сфері дошкільної освіти ці теоретичні моделі дають можливість педагогам і психологам виявити провідні потреби дитини та на цій основі сформувати безпечне, стимулююче до розвитку середовище. Зокрема, для дітей старшого дошкільного віку особливо важливими є задоволення потреби у соціальній значущості (відчуття, що їх помічають, слухають, цінують), у досягненні успіху (успішне виконання завдань, похвала, самоствердження) та у пізнанні нового (постійний інтерес до навколишнього світу, відкриттів і досліджень). Саме ці потреби, згідно з вищезазначеними моделями, є ключовими детермінантами формування внутрішньої, стійкої навчальної мотивації [7, с. 634-635].

Процесуальні теорії мотивації, на відміну від змістовних, фокусуються не на самих потребах, а на механізмах, які пояснюють, як саме мотивація виникає, формується та змінюється. Ці теорії аналізують зв'язок між зусиллями індивіда, його очікуваннями, конкретними результатами та задоволенням від досягнутого. Вони є надзвичайно важливими для розуміння мотиваційної поведінки у навчальному процесі.

До провідних представників процесуального підходу належать:

1) В. Врум з теорією очікувань, згідно з якою рівень мотивації залежить від трьох компонентів: очікування, що зусилля дадуть результат, впевненості

в досягненні цього результату (віра у власну ефективність) та валентності – особистої значущості очікуваного результату;

2) Дж. Адамс з теорією справедливості, яка акцентує на тому, що мотивація залежить від сприйняття індивідом справедливості винагороди у порівнянні з іншими;

3) Е. Локк з теорією постановки цілей, яка стверджує, що конкретні, чіткі й складні цілі значно підвищують рівень мотивації, оскільки дають відчуття орієнтиру і викликають внутрішній виклик;

4) Л. Портер і Е. Лоулер з комплексною моделлю, яка інтегрує в собі очікування, результати та рівень задоволеності як складові єдиного мотиваційного процесу.

У контексті дошкільної педагогіки застосування цих моделей дозволяє краще зрозуміти, що ефективна навчальна мотивація формується через низку умов: позитивний досвід досягнення (дитина має бачити результат своїх зусиль), емоційне підкріплення з боку дорослих (схвалення, заохочення), сприйняття процесу як справедливого (відсутність фаворитизму, рівне ставлення), а також через грамотно сформульовані й доступні завдання. Діти старшого дошкільного віку охочіше включаються в діяльність, якщо чітко розуміють мету, можуть спрогнозувати результат і мають упевненість, що здатні з ним упоратися. Саме це поєднання когнітивних, емоційних та соціальних чинників забезпечує сталу й внутрішньо вмотивовану готовність до навчання.

Поведінкові теорії мотивації ґрунтуються на засадах біхевіористичного підходу, сформованого такими дослідниками, як Б. Ф. Скіннер, Е. Торндайк, Дж. Вотсон та ін. У межах цієї концепції мотивація розглядається не як внутрішній стан чи сукупність потреб, а як результат засвоєної поведінки, що виникає під впливом зовнішніх чинників – передусім підкріплень. Згідно з поведінковим підходом, мотивована поведінка формується внаслідок асоціації між дією та її наслідками: якщо дія отримує позитивне підкріплення

(нагороду), вона закріплюється й повторюється; якщо ж її наслідком є уникнення покарання, поведінка змінюється з метою уникнення дискомфорту.

У практиці роботи з дітьми, зокрема дошкільного віку, цей підхід втілюється через систему зовнішніх стимулів – чітко визначених заохочень, правил і наслідків. Наприклад, застосування символічних винагород (наліпки, медальки, значки за старанність), вербальних схвалень (похвала, доброзичливий тон), встановлення режимних моментів (сигнали на початок або завершення дій), а також формування умов для прояву самостійності (вибір завдання, порядок виконання) – усе це допомагає підсилити бажану поведінку та сформуванати позитивне ставлення до навчального процесу.

Однак у роботі з дошкільниками важливо дотримуватися балансу між зовнішнім підкріпленням та розвитком внутрішніх мотивів. Надмірна орієнтація лише на нагороду може призвести до того, що дитина буде діяти винятково заради отримання зовнішніх благ, втрачаючи інтерес до самої діяльності. Тому зовнішнє стимулювання має поступово трансформуватися у внутрішню мотивацію через створення умов для переживання успіху, радості від досягнення результату та емоційного задоволення від процесу пізнання. Комплексне застосування поведінкових підходів у поєднанні з індивідуальним підходом до кожної дитини дозволяє ефективно формувати навчальну мотивацію, не руйнуючи цікавість і пізнавальну активність [36, с. 268].

Психоаналітичні теорії мотивації, засновані на ідеях З. Фрейда, К. Юнга, Е. Еріксона та інших представників глибинної психології, розглядають мотивацію не як усвідомлену реакцію на зовнішні стимули чи потреби, а як прояв складних внутрішніх психодинамічних процесів. У цьому підході поведінка особистості, включно з навчальною активністю, тлумачиться як зовнішній вияв глибинних, часто неусвідомлюваних прагнень, конфліктів, інстинктів та емоційних потреб, що формуються переважно в ранньому дитинстві.

Згідно з психоаналітичним підходом, мотивація має символічний та емоційно забарвлений характер: за окремими діями дитини можуть стояти глибинні переживання, пов'язані з відчуттям безпеки, прийняття, любові, а також внутрішні конфлікти між бажанням самостійності та потребою у підтримці дорослого. Особливо важливими є перші роки життя, коли формується базова довіра до світу, переживається перший досвід фрустрації та приймаються перші моральні норми, що згодом впливають на загальний рівень емоційної та мотиваційної стабільності дитини.

Хоча пряме застосування психоаналітичних моделей у повсякденній практиці сучасної дошкільної педагогіки є обмеженим через їхню теоретичну складність та відсутність практико-орієнтованих алгоритмів, ці підходи мають неабияке значення для глибшого розуміння внутрішнього світу дитини. Зокрема, вони дають змогу пояснити поведінку дітей, які демонструють тривожність, замкненість, агресивність або уникнення навчальної діяльності як захисну реакцію на внутрішні переживання чи емоційну незадоволеність.

Психоаналітична перспектива є особливо цінною у роботі з дітьми, які мають емоційно-травматичний досвід або перебувають у складних життєвих обставинах. Їхня навчальна мотивація часто виявляється заблокованою або нестійкою саме через внутрішні психологічні бар'єри, що потребують глибшого аналізу й чутливої підтримки з боку педагогів і психологів. Надання таким дітям емоційно безпечного середовища, стабільного контакту з дорослими та індивідуального підходу може стати вирішальним чинником у поступовому відновленні їх мотивації до пізнавальної активності [7, с. 638].

Таким чином, різноманіття теорій мотивації свідчить про складність і глибину цього феномена. Для педагогічної практики особливо цінним є поєднання змістових і процесуальних підходів, що дозволяє враховувати як внутрішні потреби дитини, так і зовнішні умови, що впливають на її ставлення до навчальної діяльності.

Проблема формування мотиваційної готовності до навчання у школі посідає важливе місце в системі підготовки дитини до шкільного життя. Перехід із дошкільного періоду до нової соціальної ситуації розвитку супроводжується зміною провідного виду діяльності – з ігрової на навчальну. Ця діяльність потребує від дитини відповідальності, саморегуляції, вольових зусиль і, найголовніше, усвідомленої мотивації. Власне тому поняття мотиваційної готовності є ключовим у контексті психологічної готовності до школи, що, згідно з думками таких науковців, як Л. Божович, С. Ладовір, О. Запорожець, Д. Ельконін, Л. Виготський, І. Дубровіна та інших, включає також інтелектуальний, емоційний, вольовий та соціальний компоненти [29].

Мотиваційна готовність до школи – це набагато більше, ніж просто вияв інтересу до навчального процесу чи позитивне емоційне ставлення до школи. Це складне, багаторівневе психологічне утворення, що охоплює цілісну систему внутрішніх мотивів, які забезпечують активну налаштованість дитини на засвоєння нової соціально значущої ролі учня. Вона передбачає не лише бажання вчитися, а й здатність дитини приймати навчальну діяльність як важливу, відповідальну та тривалу форму взаємодії зі світом.

Як підкреслює Т. Філімонова, мотиваційна готовність формується на основі синтезу пізнавальних мотивів (інтерес до нового, бажання дізнаватися, розуміти, мислити) та соціальних потреб (прагнення до визнання, схвалення з боку дорослих, належності до колективу, бути «як всі» або «кращим серед інших»). Саме це поєднання створює підґрунтя для виникнення важливого новоутворення старшого дошкільного віку – так званої «внутрішньої позиції школяра». Це не просто декларація готовності до школи, а свідоме прийняття навчання як значущої, особистісно цінної діяльності, з якою дитина пов'язує нові очікування, обов'язки та перспективи [43]. Наявність сформованої внутрішньої позиції школяра свідчить про те, що дитина не лише готується до школи на зовнішньому рівні, а й внутрішньо приймає новий життєвий етап як важливий для себе. Вона розуміє, що вчитися – це не просто

виконувати завдання, а долати труднощі, досягати результату, здобувати знання.

У науковій літературі виділяють кілька підходів до визначення мотиваційної готовності до навчання. Дослідники по-різному інтерпретують її сутність: як внутрішній психологічний стан, як структурну складову готовності до школи, як мотиваційно-ціннісну орієнтацію тощо (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Підходи до визначення поняття «мотиваційна готовність до навчання»

Автори	Визначення поняття
А. Курчатова, Т. Вегера	Мотиваційна готовність – це сформованість у дитини внутрішньої позиції школяра, що полягає у позитивному ставленні до навчання, розумінні його значущості [18, с. 79].
М. Козігора	Мотиваційна готовність – це емоційно-вольова та ціннісно-мотиваційна налаштованість дитини на навчальну діяльність, що виявляється у бажанні вчитися, сприйнятті школи як значущого етапу в житті та прийнятті нової соціальної ролі учня [17, с. 66].
О. Павлушкіна	Психологічний стан дитини, який включає бажання вчитися, інтерес до навчальної діяльності, прийняття цілей і позитивне ставлення до школи як до нового середовища [25, с. 190].
Т. Піроженко, І. Карабаєва, Л. Соловійова, О. Хартман	Внутрішня налаштованість дитини на шкільну діяльність, що виражається у домінуванні навчальних мотивів над ігровими, здатності до розумової напруженої діяльності [26, с. 626].
Р. Павелків	Комплекс пізнавальних, особистісних і соціальних чинників, що зумовлюють бажання дитини включитися в навчальний процес і орієнтуватися на результат [23, с. 282].

Джерело: сформовано автором на основі узагальнення наукових джерел

Загалом, мотиваційна готовність дитини до шкільного навчання охоплює набагато ширший спектр психологічних передумов, аніж просто інтерес до школи чи бажання стати учнем. Вона передбачає здатність приймати навчання як особистісно значущу, обов’язкову й тривалу форму діяльності, що ґрунтується на внутрішній потребі у здобутті знань, позитивному ставленні до інтелектуальної праці, сформованій навчальній мотивації, а також на вмінні ставити перед собою цілі й наполегливо їх досягати. Важливу роль у цьому процесі відіграє адекватна самооцінка, що дозволяє дитині не лише реалістично оцінювати свої можливості, а й

зберігати впевненість у собі при зіткненні з труднощами. Як підкреслюють Н. Пророк, Л. Манилова, Л. Кондратенко та інші дослідники, недостатній рівень мотиваційної готовності часто виявляється ключовим фактором, що зумовлює труднощі адаптації до шкільного середовища, провокує невпевненість, знижену самооцінку, а в подальшому може негативно вплинути на рівень навчальних досягнень та загальний емоційний стан дитини в умовах шкільного життя [33, с. 24].

Сформованість мотиваційної готовності дитини до навчання проявляється через низку характерних ознак, які відображають її ставлення до навчальної діяльності, рівень внутрішньої налаштованості, а також здатність до організованої та цілеспрямованої роботи. Ці ознаки дають змогу педагогам та психологам оцінити ступінь готовності майбутнього першокласника до шкільного життя. Узагальнено основні з них представлено на рис. 1.1.

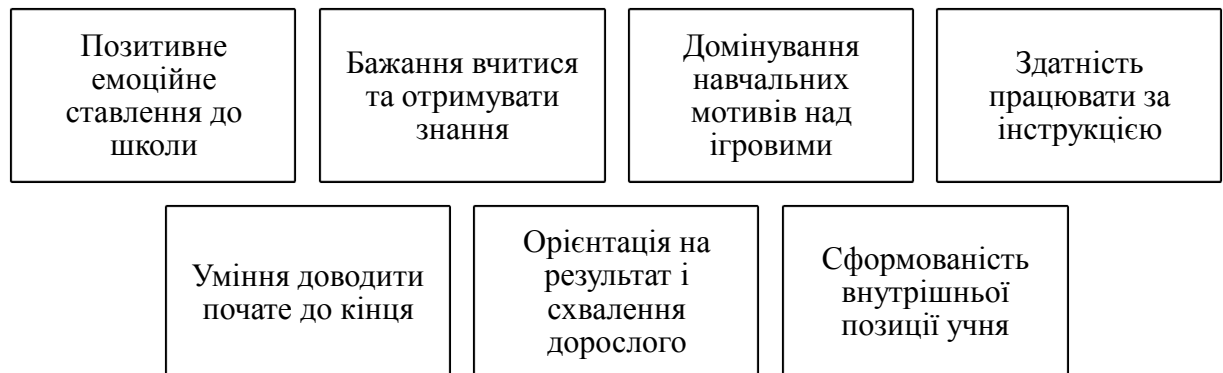

Рис. 1.1. Основні ознаки сформованості мотиваційної готовності до навчання

Джерело: сформовано автором на основі джерел [27, с. 21]

Таким чином, мотиваційна готовність до навчання – це не просто бажання дитини йти до школи, а складне психологічне утворення, що охоплює здатність до прийняття нового типу діяльності, внутрішню налаштованість на пізнання, прийняття шкільних норм, правил і соціальної ролі учня. Вона передбачає наявність цілеспрямованості, посидючості, емоційної стабільності та сформованого інтересу до здобуття знань.

Процес формування мотиваційної готовності має бути цілеспрямованим і системним, а відповідальність за його реалізацію поділяється між педагогами, батьками та психологами. Особливої ваги набуває використання спеціальних діагностичних методик та розвивальних ігор, що сприяють активізації пізнавальних мотивів, зниженню тривожності, розвитку позитивного ставлення до школи й навчання [8]. Такий комплексний і міждисциплінарний підхід забезпечує не лише діагностику рівня готовності, а й цілеспрямовану підтримку у становленні внутрішньої позиції школяра ще на етапі дошкільного дитинства. Успішність цього процесу значною мірою залежить від чутливості дорослих до емоційних сигналів дитини та здатності створити для неї умови, у яких навчання сприйматиметься як бажана й особистісно значуща діяльність.

В основі структури мотиваційної готовності лежать три ключові компоненти (рис. 1.2):

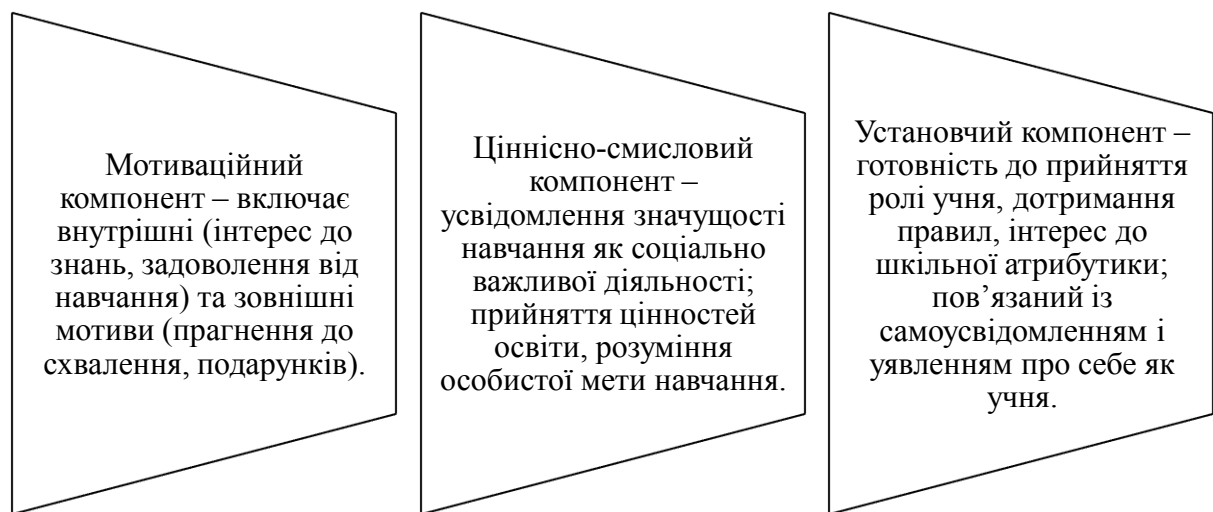

Рис. 1.2. Структура мотиваційної готовності до навчання

Джерело: сформовано автором на основі джерел [2, с. 34]

1. Мотиваційний компонент охоплює сукупність внутрішніх і зовнішніх мотивів, які спонукають дитину до участі в навчальній діяльності та визначають її емоційно-вольову налаштованість на оволодіння новими знаннями й уміннями. Внутрішні мотиви, такі як природна цікавість, інтерес до нового, пізнавальна активність і задоволення від самого процесу навчання,

формуються переважно в умовах емоційної підтримки з боку дорослих, завдяки переживанню успіху в інтелектуальній діяльності та позитивному емоційному фону, пов'язаному зі здобуттям знань. Саме ці мотиви мають глибокий, стійкий характер і є фундаментом для формування справжньої внутрішньої мотивації до навчання. Зовнішні мотиви – це прагнення до схвалення, бажання бути схожим на старших (особливо на школярів), досягнення соціально значущого статусу «учня», а також очікування матеріального чи вербального заохочення (похвали, подарунків). Вони відіграють важливу роль у початковому етапі формування мотивації, однак повинні поступово трансформуватися у внутрішні.

Як зазначає Л. Венгер, критерієм психологічної готовності до школи є саме домінування внутрішніх мотивів над зовнішніми, оскільки орієнтація лише на винагороду або оцінку ззовні свідчить про мотиваційну незрілість і поверховість ставлення до навчання.

2. Ціннісно-смісловий компонент відображає рівень усвідомлення дитиною значущості навчальної діяльності не лише для себе, а й для суспільства загалом. На цьому рівні дитина починає розуміти, що навчання є не випадковим чи тимчасовим обов'язком, а важливою соціальною функцією, що відкриває шлях до нових можливостей, особистісного зростання, реалізації інтересів і життєвих планів. Важливу роль тут відіграє прийняття дитиною освітніх цінностей: повага до знань, культура розумової праці, відповідальність, наполегливість, готовність до зусиль. Цей компонент тісно пов'язаний із моральним розвитком дитини та з її орієнтацією на довгострокові цілі. Формування ціннісно-сміслового компонента значною мірою залежить від впливу родини, авторитету дорослих, а також середовища, у якому перебуває дитина, зокрема наявності позитивних освітніх прикладів та емоційної підтримки.

3. Установчий компонент передбачає внутрішньо сформовану установку на прийняття нової соціальної ролі – ролі учня, що є ключовою на етапі переходу від дошкільного до молодшого шкільного віку. Дитина, у якій

сформований цей компонент, не лише проявляє зацікавленість у шкільному житті, а й демонструє реальну готовність підпорядковуватися вимогам учителя, дотримуватися правил поведінки, виконувати навчальні завдання за зразком або інструкцією. В її поведінці з'являється орієнтація на відповідальність, організованість, самостійність, а також чітке розуміння того, що від неї очікується в новому статусі. Така дитина прагне бути «як школяр», активно цікавиться читанням, письмом, рахунком, а також моделює шкільну поведінку у грі. Установчий компонент нерозривно пов'язаний з розвитком самоусвідомлення, зокрема з формуванням образу «Я» як учня. Цей образ, як правило, формується під впливом значущих дорослих, спостереження за старшими дітьми, спільного обговорення теми школи, а також через сюжетно-рольові ігри, у яких дитина «програє» модель майбутніх шкільних ситуацій. Важливу роль у цьому процесі відіграють рольові уявлення про школу, вчителя, клас, які можуть бути як позитивними, так і тривожними [19, с. 113].

Взаємодія цих компонентів забезпечує внутрішню мотивацію дитини до включення в навчальний процес, її здатність долати труднощі, орієнтуватися на результат, співвідносити поведінку з очікуваннями дорослих. Відсутність хоча б одного з них може свідчити про фрагментарну готовність або ж її незрілість.

Таким чином, мотиваційна готовність до навчання є складним і багатокомпонентним феноменом, який включає мотиваційний, ціннісно-смысловий та установчий компоненти. Вона визначає не лише бажання дитини навчатися, а й глибину її усвідомлення навчання як особистісно й соціально значущої діяльності. Сформованість цієї готовності є важливою передумовою успішної адаптації до школи, а її розвиток потребує узгоджених дій.

1.3. Механізм формування мотивації до навчання у старших дошкільників

Формування мотивації до навчання у дітей старшого дошкільного віку є складним психолого-педагогічним процесом, що охоплює становлення внутрішньої потреби в пізнанні, прийняття навчальної діяльності як особистісно значущої, а також розвиток соціально цінних мотивів. У цьому віці мотиваційна сфера дитини характеризується перехідністю: пізнавальний інтерес, що раніше реалізовувався переважно в ігровій формі, починає набувати ознак усвідомленого прагнення до навчальної діяльності [45, с. 51].

Механізм формування мотивації до навчання у старших дошкільників передбачає взаємодію низки внутрішніх і зовнішніх чинників, які стимулюють поступовий перехід від ситуативної зацікавленості до стійкого внутрішнього мотиву. До таких механізмів належать (рис. 1.3):

Рис. 1.3. Механізм формування мотивації до навчання у дітей старшого дошкільного віку

Джерело: сформовано автором на основі джерел [4, с. 185; 28, с. 14]

1. Поступове зростання пізнавальної активності. У віці 5-7 років у дітей спостерігається природне підвищення інтересу до навколишнього світу, що проявляється у прагненні зрозуміти причини явищ, встановлювати зв'язки

між подіями, ставити запитання про будову предметів, природу, суспільне життя. Така пізнавальна активність є не лише показником інтелектуального розвитку, а й важливою основою формування внутрішньої мотивації до навчання. Цей інтерес виникає спонтанно, як прояв інтелектуальної допитливості, однак для його збереження і зміцнення необхідна системна підтримка з боку дорослих – педагогів і батьків. Ефективно організована діяльність, яка базується на природних пізнавальних потребах дитини, сприяє поступовому переходу від зовнішньої мотивації (орієнтації на оцінку чи похвалу) до внутрішньої (орієнтації на сам процес пізнання і досягнення результату). Особливо важливо, щоб навчання мало елементи гри, дослідницької діяльності, спостереження, експериментів, тобто містило моменти відкриття й самостійного виведення закономірностей. Такий підхід формує в дитини не просто інтерес до знань, а стійку внутрішню потребу в їх здобутті, що є одним із провідних чинників успішної адаптації до шкільного життя і подальшого академічного зростання.

2. Механізм наслідування та ідентифікації. У процесі соціального розвитку дошкільник прагне наслідувати значущих дорослих або старших дітей, з якими себе ідентифікує. У цей період дитина створює у своїй уяві ідеальний образ учня й поступово починає асоціювати себе з ним. Прагнення бути «таким, як старші» реалізується через ігрову діяльність, де дитина «грає в школу», сидить за парту, пише, піднімає руку, відповідає на запитання. Саме тому позитивні приклади поведінки дорослих і захопливі розповіді про школу мають велике значення: вони не лише викликають інтерес до навчання, а й формують уявлення про його соціальну значущість. Особливу роль у цьому процесі відіграє безпосереднє спілкування зі школярами, яке дає змогу дошкільнику краще уявити майбутній статус учня, його обов'язки та поведінкові моделі. Через наслідування дитина внутрішньо приймає норму – «навчатися важливо й цікаво», що закладає основу для становлення стійкої мотиваційної установки на навчальну діяльність [28, с. 14].

3. Умови соціального схвалення. Формування навчальної мотивації у старшому дошкільному віці значною мірою відбувається під впливом системи соціальних підкріплень, передусім з боку найближчого оточення – батьків, вихователів, авторитетних дорослих. У цьому віці дитина надзвичайно чутлива до оцінки ззовні: вона прагне визнання, схвалення своїх дій і зусиль, що робить емоційне підкріплення одним із головних засобів мотиваційного впливу. Позитивна реакція дорослого – усмішка, похвала, доброзичлива увага, а також матеріальні символічні винагороди (наліпки, грамоти, похвальні листи) – сприяють формуванню в дитини емоційного зв'язку між навчальною діяльністю та почуттям задоволення. Завдяки цьому навчання поступово перестає асоціюватися з напруженням і зусиллям, а натомість набуває привабливого змісту. Важливим є також адекватне педагогічне стимулювання: надмірні або, навпаки, байдужі оцінки можуть призвести до формування хибних установок – залежності від оцінки, уникнення труднощів або втрати інтересу. Тому педагогам і батькам слід дотримуватися балансу: заохочувати не лише результат, а й сам процес, вияв старання, ініціативність, бажання вчитися.

4. Зміна провідної діяльності. Старший дошкільний вік є перехідним етапом, на якому відбувається поступова зміна провідної діяльності – від сюжетно-рольової гри до навчальної. Хоча гра ще зберігає важливе місце в житті дитини, вона вже не є єдиною чи домінуючою формою активності. Усе більшу роль починають відігравати пізнавальні дії, які потребують організованого мислення, зосередженості, вольового зусилля та орієнтації на результат. Саме на цьому етапі виникає необхідність створення таких педагогічних умов, які поступово трансформують ігрову діяльність у навчально-орієнтовану: включення у гру елементів навчальних завдань, поступове ускладнення дій, формування здатності дитини працювати за зразком, інструкцією або умовою. Цей процес не є автоматичним, оскільки навчальна діяльність не виникає спонтанно, як гра, – її потрібно спеціально організовувати та стимулювати. Педагогічна підтримка полягає в тому, щоб у

дітей виникло задоволення не лише від гри, а й від досягнення результату, подолання труднощів, розуміння нового. Завдяки цьому поступово формується новий вид мотивації – пізнавальна, що стає основою для внутрішньої навчальної мотивації та усвідомленої готовності до шкільного навчання.

5. Формування внутрішньої позиції школяра. Одним із ключових показників мотиваційної готовності до навчання є становлення внутрішньої позиції школяра – цілісного емоційного, мотиваційного та ціннісного ставлення дитини до себе в новій соціальній ролі. Це не лише бажання йти до школи, а глибоке усвідомлення навчання як значущої діяльності, що має суспільну, особистісну і практичну цінність. Дитина починає розуміти, що бути школярем – означає мати певні обов'язки, дотримуватися встановлених правил, прикладати зусилля для досягнення результату. Внутрішня позиція школяра передбачає орієнтацію не тільки на сам процес, а й на мету – дитина поступово вчиться доводити розпочате до кінця, оцінювати свій прогрес, аналізувати помилки. Разом із цим формується відповідальність за власні дії, здатність до самоконтролю, організованість, послідовність. Це новоутворення є результатом попереднього розвитку особистості й водночас фундаментом для подальшої навчальної діяльності в умовах шкільного середовища. Воно формується під впливом виховних установок, прикладу дорослих, змістовного спілкування про школу та ігрового моделювання нової ролі у процесі дошкільного навчання.

6. Поступове зростання довільності психічної діяльності. Стійка навчальна мотивація можлива лише за умови достатнього рівня розвитку довільності психічних процесів – зокрема уваги, пам'яті, мислення й поведінки загалом. У старшому дошкільному віці спостерігається поступовий перехід від імпульсивних, ситуативних реакцій до здатності дитини цілеспрямовано керувати власною діяльністю. Вона навчається ставити перед собою мету, утримувати її у свідомості, планувати власні дії, слідувати інструкціям і регулювати власну поведінку відповідно до

очікуваного результату. Це важливий етап формування вольової сфери, без якої неможливе ефективне навчання. Варто зазначити, що ці якості не виникають стихійно – вони потребують спеціально організованого розвивального середовища, де дитина має можливість тренувати вміння зосереджуватися, керувати увагою, пригнічувати імпульсивні пориви, завершувати розпочате, навіть якщо воно вимагає зусиль чи не приносить миттєвого задоволення. У процесі такої діяльності формуються основи саморегуляції, що є важливою передумовою для успішної адаптації до шкільного ритму життя й підвищення рівня навчальної мотивації [4, с. 185-186].

Отже, механізм формування мотивації до навчання у старших дошкільників – це поступовий процес, у якому емоційна зацікавленість перетворюється на усвідомлену навчальну установку, а ситуативний інтерес трансформується у внутрішній, стабільний мотив пізнання. Цей процес має динамічний характер і значною мірою залежить від якісної організації виховно-освітнього середовища, взаємодії з дорослими, а також індивідуальних особливостей дитини.

Формування мотиваційної готовності до навчання у старшому дошкільному віці потребує створення цілісної системи педагогічних умов, які стимулюють розвиток пізнавального інтересу, підтримують позитивне ставлення до навчальної діяльності та сприяють виникненню внутрішньої мотивації до здобуття знань. Такі умови мають забезпечувати гармонійну взаємодію всіх складових освітнього процесу – змісту, форм, методів організації навчання, а також стилю педагогічного спілкування, орієнтованого на партнерство, підтримку та повагу до особистості дитини [11, с. 38].

По-перше, важливо організувати простір у закладі дошкільної освіти таким чином, щоб він був емоційно безпечним, змістовно насиченим і стимулював пізнавальну активність. Простір у закладі дошкільної освіти повинен бути продуманий таким чином, щоб дитина мала змогу самостійно обирати види діяльності, досліджувати, конструювати, моделювати. Значну

роль у цьому відіграють спеціально обладнані навчально-ігрові зони, що стимулюють інтелектуальну ініціативу та підтримують інтерес до відкриття нового. Особливо ефективними вважаються дидактичні ігри, настільно-друковані матеріали, логіко-математичні задачі, завдання на розвиток критичного мислення та міні-дослідження, що розширюють пізнавальні горизонти дитини та готують її до шкільного навчання.

По-друге, одним із ключових чинників формування мотиваційної готовності до навчання є активне включення дитини в різноманітні види діяльності, що мають навчально-пізнавальний зміст. Особливої ефективності в цьому контексті набуває інтегрований підхід, який передбачає органічне поєднання ігрової, пізнавальної, художньо-продуктивної, рухової та комунікативної активності в межах єдиного освітнього простору. Такий підхід дозволяє враховувати вікові особливості дошкільників і створює умови для поступового переходу від спонтанної гри до цілеспрямованої навчальної діяльності. Діти охоче включаються в спостереження за природними явищами, виконують нескладні дослідницькі завдання, моделюють життєві ситуації у сюжетно-рольових іграх, беруть участь у театралізованих виставах, майстер-класах, творчих майстернях. Участь у такій діяльності не лише збагачує знання дитини, а й формує емоційно забарвлене ставлення до процесу пізнання: дитина переживає задоволення, радість відкриттів, відчуває себе успішною, активною, значущою. Саме це переживання має ключове значення для закріплення інтересу до навчання, перетворення його на внутрішню потребу й підґрунтя для подальшого особистісного розвитку. Крім того, завдяки включенню в різні форми пізнавальної діяльності дошкільник не просто запам'ятовує нову інформацію, а й вчиться взаємодіяти, планувати, аргументувати свої дії, що є важливими передумовами готовності до навчання в умовах шкільного середовища [48, с. 151].

По-третє, навчальний матеріал, який пропонується дошкільнику, має бути ретельно підібраним з урахуванням його вікових та індивідуальних

особливостей: з одного боку, залишатися посильним, а з іншого — містити інтелектуальний виклик, що стимулює розумову активність і збуджує інтерес. Завдання такого типу відіграють надзвичайно важливу роль у когнітивному розвитку дитини, адже саме в процесі подолання помірних труднощів дитина вчиться мислити, аналізувати, робити висновки, проявляти наполегливість. Дошкільник отримує справжнє емоційне задоволення не лише від самого результату, а й від усвідомлення власної здатності впоратись із завданням, що раніше здавалося складним. Такий досвід має велике значення для формування внутрішньої мотивації, оскільки результат розумових зусиль починає сприйматися як особиста перемога, джерело радості та гордості. Успішне виконання ускладнених, але доступних завдань сприяє закріпленню позитивного образу «Я» як здатного, розумного і компетентного учня, що, у свою чергу, підсилює впевненість у собі та формує стійку пізнавальну мотивацію. Крім того, такі завдання пробуджують допитливість, сприяють розвитку гнучкого мислення й пошукової активності, які вкрай необхідні для подальшого успішного навчання в шкільному середовищі [47].

По-четверте, психологічна підтримка, доброзичливе ставлення й позитивне емоційне підкріплення з боку вихователя відіграють вирішальну роль у створенні сприятливого емоційного фону, необхідного для успішного включення дитини в навчальну діяльність. Емоційна безпека – це основа, на якій формується мотивація, адже лише у спокійному, довірливому середовищі дитина може вільно проявляти ініціативу, долати труднощі й зберігати інтерес до пізнання. Коли дитина відчуває, що її зусилля помічені, що дорослий щиро радіє її досягненням і підтримує навіть у випадку невдач, виникає прагнення до самореалізації та потреба виправдати очікування. Уважне ставлення до ініціатив дитини, похвала не лише за результат, а й за саму спробу, доброзичливе заохочення до самостійності формують у дитини позитивний образ себе, зміцнюють віру у власні можливості та розвивають відповідальність. Така педагогічна підтримка не тільки знижує рівень тривожності й страху перед помилками, а й підсилює емоційну значущість

навчання, сприяє внутрішній мотивації та формуванню установки на досягнення успіху, яка є одним з основних механізмів готовності до шкільного навчання.

По-п'яте, важливим педагогічним завданням є формування внутрішньої позиції школяра як психологічного новоутворення, що відображає прийняття дитиною нової соціальної ролі. На цьому етапі ефективними є спеціальні педагогічні методики та прийоми, зокрема інтерактивні заняття типу «школа у грі», підготовчі уроки, екскурсії до школи, а також сюжетно-рольові ігри «ми – школярі», у яких дитина поступово опановує нову модель поведінки. У процесі такої діяльності дошкільники вчаться слухати дорослого, відповідати на запитання, діяти за інструкцією, очікувати черги, брати участь у спільному обговоренні, тобто засвоюють ключові елементи шкільної поведінки. Це дозволяє не лише знизити тривожність перед новим етапом, а й емоційно прийняти роль учня як бажану й значущу, що в майбутньому виступає підґрунтям навчальної мотивації [37, с. 107].

По-шосте, не менш важливим чинником ефективного формування мотиваційної готовності до навчання є індивідуалізація освітнього впливу, що передбачає чутливе й гнучке реагування на унікальні особливості кожної дитини. Темперамент, рівень інтелектуального розвитку, мовленнєва активність, стиль мислення, попередній досвід, наявність чи відсутність мотиваційних установок, емоційний стан, а також умови сімейного виховання — усі ці чинники мають суттєве значення для організації результативної педагогічної взаємодії. Дитина повинна не просто адаптуватися до загального режиму і вимог, а й відчувати, що її особливості враховуються, що вона прийнята такою, якою є. Особливої уваги й підтримки потребують діти з підвищеним рівнем тривожності, нестабільною самооцінкою, зниженим рівнем самостійності або труднощами у встановленні соціальних контактів. Водночас надзвичайно важливо не зосереджуватись лише на компенсуванні проблем, а створювати умови для реалізації сильних сторін дитини — її творчих здібностей, ініціативи, здатності до самовираження, інтересу до

окремих видів діяльності. Інтеграція індивідуального підходу в освітній процес дозволяє формувати у дитини відчуття впевненості у власних силах, позитивного ставлення до себе та навчання, а також внутрішню мотивацію, яка базується не на примусі чи зовнішній винагороді, а на бажанні розвиватися і досягати особистого успіху. Такий підхід забезпечує не лише глибше включення дитини в освітній процес, а й формує стабільний інтерес до пізнавальної діяльності, що базується на позитивному емоційному тлі, орієнтації на досягнення та можливості самореалізації в умовах підтримуючого середовища [30, с. 44].

У табл. 1.5 наведено узагальнені умови, що сприяють формуванню навчальної мотивації, та можливі чинники, які можуть її гальмувати.

Таблиця 1.5

Педагогічні умови, що сприяють і гальмують формування навчальної мотивації у дітей старшого дошкільного віку

Сприятливі педагогічні умови	Чинники, що гальмують формування мотивації
Наявність емоційно безпечного та розвивального середовища, де дитина відчуває себе прийнятою, захищеною та підтриманою, що формує довіру до дорослого та позитивне ставлення до школи.	Атмосфера тиску, постійного контролю й емоційного дискомфорту, що породжує страх, тривожність, відторгнення навчальної діяльності.
Позитивне підкріплення, підтримка з боку дорослого, похвала за зусилля, створення ситуацій успіху.	Ігнорування успіхів дитини, часті зауваження, критика без пояснень та емоційної підтримки, що знижує самооцінку та інтерес до діяльності.
Використання пізнавальних, ігрових завдань із елементом виклику, що пробуджують інтерес, активізують мислення, дозволяють дитині відкривати нове.	Одноманітна, шаблонна діяльність без творчості та інтересу, що не дає можливості для самовираження і пізнавальної ініціативи.
Формування позитивного образу школи через гру та розповіді, спостереження за старшими дітьми, створення емоційної привабливості образу «учня».	Залякування школою, акцентування уваги на складнощах, перевантаженні, покараннях, що формує негативне очікування щодо навчання.
Залучення до колективних форм взаємодії та співпраці: парна, групова робота, колективні ігри, які розвивають комунікативні та	Ізоляція дитини, нехтування розвитком соціальних навичок, ігнорування її участі в колективному житті, що призводить до

соціальні навички.	відчуження та тривожності.
Орієнтація на індивідуальний успіх і самореалізацію, розвиток сильних сторін дитини, визнання унікальності кожного.	Завищені очікування, постійне порівняння з іншими, тиск на результат, що породжує страх невдачі.

Джерело: сформовано автором на основі джерел [21, с. 86]

Отже, формування мотиваційної готовності до навчання в дітей старшого дошкільного віку можливе лише за умов комплексного, цілісного підходу, який поєднує у собі розуміння індивідуальних особливостей розвитку дитини, забезпечення емоційного благополуччя, змістовне наповнення навчально-пізнавальної діяльності та якісну взаємодію з дорослими. У центрі цього процесу має стояти дитина як активний учасник освітнього середовища, а не лише об'єкт педагогічного впливу. Важливими умовами виступають створення ситуацій успіху, позитивне підкріплення, розвиток здатності до самовираження та підтримка пізнавальної ініціативи. Педагогічно грамотна й чутлива підтримка з боку дорослих – вихователів, батьків, психологів – забезпечує м'який перехід від ігрової до навчальної діяльності, формує позитивну установку на школу та сприяє становленню внутрішньої мотивації до навчання, що в подальшому трансформується у мотивацію до саморозвитку та самореалізації.

Таким чином, формування мотивації до навчання у старшому дошкільному віці є складним, динамічним і багатофакторним процесом, який розгортається на перетині внутрішнього психологічного розвитку дитини та зовнішнього педагогічного впливу. На рівні внутрішніх механізмів він охоплює поступове зростання пізнавального інтересу, формування уявлень про себе як про суб'єкта навчальної діяльності, розвиток самооцінки, емоційної регуляції, вольової сфери та здатності до прийняття соціально значущих ролей. Дитина цього віку вже здатна орієнтуватися не лише на миттєвий результат, а й на процес досягнення мети, поступово починає усвідомлювати значення навчання як шляху до особистісного зростання, пізнання світу й власної ролі в ньому. Водночас ці внутрішні чинники реалізуються у взаємодії з зовнішніми – цілеспрямованими, системними

педагогічними стратегіями, які створюють емоційно сприятливе, розвивальне середовище, стимулюють самостійність, ініціативність, спонукають до активного пізнання. Результатом такого поєднання є не лише готовність до школи як формального етапу, а й ґрунт для сталого розвитку навчальної мотивації впродовж усього навчального життя.

Висновки до розділу 1

У першому розділі проаналізовано теоретико-методологічні основи мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку.

З'ясовано, що вік 5-7 років є вирішальним для формування особистісної зрілості дитини та її готовності до навчання. Активно розвиваються пізнавальні процеси, мовлення, довільність, емоційна регуляція, а також навички самооцінки й самоконтролю. Особливу увагу приділено становленню внутрішньої позиції школяра як новоутворення, що інтегрує емоційне, пізнавальне й соціальне ставлення до нової соціальної ролі. Підкреслено значущість гри як провідного виду діяльності, що поступово змінюється навчально-пізнавальною активністю. Наголошено, що повноцінне розуміння вікових особливостей є основою для подальшої роботи щодо формування мотиваційної готовності до школи.

Досліджено мотиваційну готовність як структурний компонент загальної готовності до школи, що охоплює мотиваційний, ціннісно-смысловий та установчий компоненти. Узагальнено наукові підходи до визначення цього поняття, що дозволяє окреслити його багатовимірність і динамічність. Проаналізовано змістові, процесуальні, поведінкові та психоаналітичні теорії мотивації, які допомагають глибше зрозуміти механізми становлення навчальної активності. Зроблено висновок про необхідність комплексного підходу до розвитку мотиваційної готовності на основі поєднання внутрішніх інтересів дитини та педагогічної підтримки.

Визначено шість основних чинників формування навчальної мотивації в дітей 5-7 років: зростання пізнавальної активності, наслідування та ідентифікація, соціальне схвалення, зміна провідної діяльності, формування внутрішньої позиції школяра та розвиток довільності психіки. Особливу увагу приділено педагогічним умовам, що сприяють мотиваційній готовності: організація безпечного середовища, варіативність завдань, індивідуальний підхід, стимулювання інтересу та позитивне емоційне підкріплення.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Завдання та методика емпіричного дослідження

Мотиваційна готовність до навчання є однією з ключових складових психологічної підготовки дитини до систематичного шкільного навчання. Вона відображає сформованість у старшого дошкільника внутрішнього прагнення до здобуття знань, стійкого позитивного ставлення до навчальної діяльності, розуміння її значущості та усвідомлення соціальних норм поведінки в освітньому середовищі. Формування цієї складової забезпечує емоційно-ціннісну налаштованість дитини на нову соціальну роль школяра, що є визначальним чинником успішної адаптації до умов шкільного навчання [32].

Емпіричне вивчення мотиваційної готовності дозволяє не лише виявити актуальний рівень навчальної мотивації у конкретної дитини, а й визначити переважаючі мотиви, що керують її навчальною поведінкою. Такий підхід сприяє ранній діагностиці потенційних труднощів і створенню цілеспрямованих педагогічних умов для розвитку пізнавальної активності.

Метою нашого дослідження стало вивчення рівня мотиваційної готовності до навчання у дітей старшого дошкільного віку та виявлення домінантних мотивів, які зумовлюють їхнє ставлення до навчання і шкільного життя загалом.

У рамках реалізації поставленої мети було визначено такі дослідницькі завдання:

1. Провести кількісну та якісну оцінку рівня мотиваційної готовності до навчання у дітей 5-6 років.
2. Виявити наявність та характер гендерних відмінностей у сформованості навчальних мотивів.

3. Проаналізувати зміст і специфіку мотивів, що притаманні дітям з різними рівнями мотиваційної готовності.

4. На основі отриманих результатів сформулювати педагогічні рекомендації, спрямовані на підвищення рівня мотиваційної готовності до навчання у дітей дошкільного віку.

Емпіричне дослідження мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку було проведене на базі дошкільного навчального закладу «Дзвіночок» смт Чабани, Київської області, Фастівського району. Вибірка дослідження становила 45 дітей віком 5–6 років, з яких 25 – дівчатка і 20 – хлопчики. Такий розподіл забезпечує гендерну збалансованість і дозволяє здійснити порівняльний аналіз мотиваційної сфери дітей обох статей.

Усі учасники дослідження виховуються в умовах типових українських родин, що не мають соціально-негативного статусу або ознак психоемоційної дезадаптації. Всі діти систематично відвідують дошкільний заклад, активно залучені до освітнього процесу та не мають офіційно зафіксованих відхилень у психофізичному розвитку, що дозволяє вважати вибірку репрезентативною для дослідження мотиваційної готовності до навчання саме в умовах нормативного розвитку.

З метою дотримання етичних принципів психологічного дослідження, перед його початком було отримано усвідомлену інформовану згоду батьків (законних представників) вихованців, а також офіційний дозвіл адміністрації дошкільного навчального закладу на проведення дослідження. Усі процедури відповідали вимогам Конвенції ООН про права дитини, дотримувалися принципів добровільності участі, конфіденційності та психологічної безпеки дітей [41, с. 25].

Дослідження проводилось у звичних для дітей умовах – у приміщеннях груп, у формі інтерактивної, ігрової та проєктивної взаємодії, що дало змогу зменшити рівень ситуативної тривожності та забезпечити високу ступінь відкритості й щирості відповідей. Створення комфортного емоційного

клімату під час проведення діагностичних процедур було важливою умовою достовірності отриманих результатів.

Для комплексної оцінки мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання було використано чотири психодіагностичні методики, адаптовані до вікових особливостей респондентів. Вибір інструментарію був зумовлений необхідністю охопити як когнітивно-сміслові, так і емоційно-афективні компоненти навчальної мотивації. Узагальнена характеристика використовуваного діагностичного інструментарію наведена у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Діагностичний інструментарій дослідження

№	Методика	Мета та опис
1	Авторський опитувальник (О. Чекстер)	Методика спрямована на виявлення провідних навчальних мотивів дошкільника. Складається із семи запитань з фіксованими варіантами відповідей. Кожна відповідь має визначену бальну оцінку, що дозволяє класифікувати рівень мотивації як високий, середній або низький. Методика дозволяє кількісно оцінити загальний рівень мотиваційної готовності й встановити переважні мотиви (додаток Б).
2	Рисункова методика «Малюнок школи» (Н. Нижегородцева, В. Шадриков)	Спрямована на дослідження емоційного ставлення дитини до школи. Дошкільникам пропонується намалювати школу, після чого з ними проводиться бесіда щодо змісту зображення. Аналіз проводиться за трьома критеріями: кольорова гама, характер ліній і сюжетна структура. Методика дозволяє оцінити емоційно-оцінне ставлення до закладу (додаток В).
3	Проективна методика «Панда Кунг-фу» (О. Чекстер)	Ігрова методика, що передбачає рольове моделювання ситуацій, пов'язаних зі школою. Діти реагують на слова, пов'язані з навчальним середовищем. Їхні реакції інтерпретуються як проєкція емоційного ставлення до навчання. Методика дає змогу виявити приховане емоційне напруження або готовність до шкільної діяльності (додаток Д).
4	Проективна методика «Море радості» (М. Маркушева)	Методика передбачає виявлення емоційної оцінки значущих для дитини подій. Вихователь озвучує певні життєві ситуації (зокрема ті, що стосуються школи), а дитина демонструє ставлення до них за допомогою метафоричної дії – «виходить у море» (радіє) або «залишається на піску» (не радіє). Методика є наочною і доступною для дошкільників, дозволяє визначити, наскільки позитивно або негативно вони сприймають перспективу шкільного життя (додаток Е).

Джерело: сформовано автором на основі джерел [24, с. 112; 33, с. 30]

Кожна з використаних діагностичних методик дала змогу виявити специфічні аспекти мотиваційної сфери дошкільника, що у сукупності дозволило сформувати цілісну, об'єктивну та надійну картину рівня його готовності до шкільного навчання. Методики були підібрані таким чином, щоб охопити як раціонально-усвідомлений, так і емоційно-проєктивний рівні мотивації.

У процесі емпіричного дослідження кожна методика застосовувалася окремо, з дотриманням часових та емоційних особливостей дитячої уваги. Результати фіксувалися в індивідуальних протоколах спостереження, що забезпечило можливість подальшого детального аналізу. Для кожної методики був визначений критерій оцінювання результатів, який дозволив класифікувати рівень мотиваційної готовності як високий, середній або низький залежно від кількісних показників (балів, реакцій тощо).

Крім загального узагальнення результатів, проводився гендерний аналіз, що дозволив виявити відмінності у мотиваційній структурі дівчаток та хлопчиків. Для обробки результатів застосовувалися елементи кількісного аналізу: підрахунок абсолютних і відносних показників, порівняльні таблиці та побудова візуальних діаграм. Це дало змогу не лише якісно описати результати, але й продемонструвати їх наочно.

Важливою перевагою обраного інструментарію є його різноплановість: він включає як опитувальні, так і ігрові форми, що дозволяє діагностувати мотиваційну готовність дитини з різних ракурсів. Ігрові та проєктивні методики знижують рівень усвідомленого контролю над відповідями з боку дитини та дозволяють дослідникові проникнути до глибинних шарів мотиваційної сфери. Завдяки цьому можна отримати автентичні уявлення дітей про школу, уникнувши імовірної соціальної бажаності відповідей.

Результати кожної методики, їх порівняльний аналіз та аналітична інтерпретація подаються у наступному підрозділі. Це дає змогу комплексно оцінити рівень та характер мотиваційної готовності дітей до школи, а також

сформулювати рекомендації для педагогів і батьків, спрямовані на її розвиток.

2.2. Аналіз результатів дослідження мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання

У межах емпіричного дослідження мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку було застосовано комплекс психодіагностичних методик, адаптованих з урахуванням вікових та психологічних особливостей дошкільників. Застосування саме таких інструментів дозволяє отримати валідну та надійну інформацію про внутрішню мотиваційну структуру дитини, її емоційне ставлення до навчання та загальну готовність до шкільного життя.

Перший етап дослідження передбачав використання авторського опитувальника О. Чекстер, спрямованого на виявлення провідних мотивів шкільного навчання у дітей віком 5-6 років, а також на визначення загального рівня їхньої мотиваційної готовності до навчання. Опитування проводилось індивідуально, у сприятливій, доброзичливій атмосфері психологічного комфорту. Такий підхід забезпечував високу якість отриманих даних завдяки зниженню рівня тривожності у дітей, зростанню рівня довіри до дорослого-обстежувача й, відповідно, підвищенню достовірності відповідей.

Опитувальник складався з семи запитань, кожне з яких передбачало п'ять варіантів відповідей. Кожен варіант відповіді репрезентував один із мотиваційних типів, серед яких: пізнавальний (інтерес до нових знань і відкриттів), соціальний (орієнтація на взаємодію з однолітками), ігровий (домінування ігрових форм активності), зовнішній (мотивація, що ґрунтується на винагороді чи уникненні покарання), учбовий (інтерес до навчального процесу як такого), мотив соціального схвалення (прагнення отримати похвалу, бути «хорошим»), позиційний (бажання підкреслити свій статус «школяра»). Відповіді дитини оцінювалися в балах за шкалою від 0 до

4, залежно від вираженості відповідного мотиву. Максимальний бал за одне запитання дорівнював 4, мінімальний – 0.

Загальна сума балів за всі запитання дозволяла визначити рівень мотиваційної готовності дитини до шкільного навчання за такими критеріями:

1) високий рівень – 18-25 балів: дитина має сформовану позитивну установку на навчання, висловлює інтерес до пізнавальної діяльності, демонструє емоційну готовність приймати нову роль учня;

2) середній рівень – 9-17 балів: мотиваційна готовність перебуває в процесі формування, присутні як внутрішні, так і зовнішні мотиви, однак є нестабільність і потреба в педагогічній підтримці;

3) низький рівень – 0-8 балів: відсутність або слабо виражена мотивація до навчання, перевага ігрових або зовнішніх мотивів, недостатнє розуміння значущості шкільної діяльності, низька емоційна готовність.

Отримані дані дали змогу встановити переважаючі мотиви в дітей, а також узагальнити інформацію про їхній загальний мотиваційний потенціал. Розподіл результатів представлений у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Розподіл дітей за рівнями мотиваційного ставлення до навчання в школі
згідно діагностичної анкети, у відсотках**

Рівень мотивації	Дівчата, %	Хлопці, %	Всього, %
Високий (18-25 балів)	68	55	63
Середній (9-17 балів)	32	35	33
Низький (0-8 балів)	0	10	4

Джерело: сформовано автором

Аналіз табл. 2.2 демонструє, що більшість опитаних дітей (63%) мають високий рівень мотиваційної готовності до навчання. Цей показник свідчить про наявність сформованої внутрішньої мотивації, позитивного ставлення до

майбутньої навчальної діяльності, а також про емоційну налаштованість на шкільне середовище. Переважна частина дітей з цієї групи демонструє інтерес до навчання, бажання отримувати нові знання, готовність до взаємодії з учителем і дотримання шкільних норм. Ці респонденти схильні до саморегуляції поведінки та орієнтації на досягнення результату, що є важливими характеристиками мотиваційної зрілості.

Середній рівень мотиваційної готовності до навчання було зафіксовано у 33% дітей, що є досить значною часткою вибірки. Цей показник свідчить про наявність у дітей певного потенціалу до засвоєння навчального матеріалу, проте мотиваційна сфера в них ще не є стабільною або цілком сформованою. У більшості таких дітей провідними є зовнішні мотиви: прагнення отримати схвалення від дорослого, бажання бути «як друзі», гратися з атрибутами школи (портфель, зошити, ручки), а не власне інтерес до змісту навчальної діяльності. Мотивація у цій групі зазвичай має ситуативний характер — вона може змінюватися залежно від настрою, умов, чи реакції оточення, і часто зникає за першої ж складності або при зниженні зовнішнього стимулу. Такий тип мотивації вимагає особливої уваги з боку педагогів та батьків, оскільки без належної підтримки та розвитку він може не трансформуватись у стійкий інтерес до навчання. Психолого-педагогічна робота з дітьми цієї групи має бути спрямована на послідовне формування внутрішніх мотивів — пізнавальної потреби, задоволення від досягнення результату, позитивного досвіду самостійної діяльності. Важливо також підвищувати суб'єктивну значущість навчання через створення умов для самореалізації, формування ситуацій успіху та емоційно позитивної взаємодії з дорослими.

Низький рівень мотиваційної готовності до навчання було виявлено у 4% дітей, з яких усі — хлопчики, що становить 10% від загальної кількості обстежених хлопців. Такий результат є тривожним сигналом і свідчить про глибокі труднощі у формуванні навчальної мотивації. У цих дітей простежується емоційна незрілість, недостатнє розуміння значущості навчальної діяльності, а також перевага ігрових інтересів, уникання нових

обов'язків, зниження здатності до вольового зусилля. Часто спостерігаються тривожні, протестні або апатичні реакції на ситуації, пов'язані з підготовкою до школи. Деякі з цих дітей можуть уникати розмов про школу або відчувати страх і невпевненість при зміні звичного середовища. Їхня поведінка свідчить про невисокий рівень емоційної та соціальної адаптації, а також про відсутність позитивного уявлення про роль школяра. У зв'язку з цим вони потребують цілеспрямованого індивідуального супроводу з боку вихователя, психолога та, бажано, батьків. Така робота має включати корекційно-розвивальні заходи, які зменшують тривожність, формують упевненість у собі, створюють позитивний образ школи через ігрові ситуації, казкотерапію, індивідуальну увагу. Важливо створити умови, в яких навчання сприйматиметься як безпечна, цікава та посильна діяльність, що принесе задоволення й успіх навіть при мінімальних досягненнях.

Загалом, результати опитування за опитувальником О. Чекстер свідчать про достатньо високий рівень мотиваційної готовності до навчання серед старших дошкільників, що брали участь у дослідженні. Водночас наявність дітей із середнім і низьким рівнем мотивації підкреслює потребу в систематичній роботі з формування внутрішніх мотивів навчання, особливо у хлопчиків, які демонструють нижчі показники порівняно з дівчатами.

Для глибшого розуміння емоційного ставлення дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання, їхніх уявлень, почуттів та очікувань щодо школи, було застосовано рисункову проєктивну методику «Малюнок школи» (Н. Нижегородцева, В. Шадриков). Методика дозволяє виявити неусвідомлені емоційні реакції дитини, а також оцінити її загальне сприйняття навчального процесу й шкільного середовища.

Процедура дослідження включала два послідовні етапи, кожен з яких мав на меті глибше вивчення уявлень дитини про школу та рівня її емоційної налаштованості до навчання. На першому етапі дітям пропонувалося виконати творче завдання за інструкцією «Намалюй школу». Це завдання є проєктивною методикою, яка дозволяє дізнатися не лише про когнітивні, а й

про емоційні установки дитини щодо образу школи. Дітям не задавалося жорстких рамок – вони могли малювати як будівлю, так і людей у ній, ситуації, пов’язані з навчанням, події, які вони очікують або бояться.

На другому етапі після завершення малюнка проводилася індивідуальна бесіда з дитиною, у ході якої уточнювався зміст зображеного: хто зображений на малюнку, що саме відбувається, чому вибрані ті чи інші елементи. Така розмова дозволила не лише конкретизувати сюжетну лінію малюнка, а й виявити домінантні уявлення дитини про школу: чи асоціюється вона з безпекою, радістю, активністю, чи навпаки – з напруженням, обов’язками або страхом. Коментарі дітей фіксувалися безпосередньо під час бесіди або записувалися на зворотному боці аркуша з малюнком, що дало змогу зберегти індивідуальний контекст та інтерпретувати зображення в єдності з вербальним супроводом. Такий підхід забезпечив цілісне розуміння як емоційного фону, так і когнітивних уявлень дітей про майбутню навчальну діяльність.

Оцінювання малюнків здійснювалося за трьома показниками: кольорова гама (яскраві/темні/нейтральні відтінки); характер ліній (м’які, чіткі або розмиті, різкі); сюжетне наповнення (наявність персонажів, школи, позитивних або тривожних деталей).

За кожним критерієм виставлялася бальна оцінка (від 0 до 2 балів), сума яких дозволяла класифікувати загальний рівень мотиваційного ставлення до школи: 5-6 балів – високий рівень мотивації; 3-4 бали – середній рівень; 0-2 бали – низький рівень мотивації.

Узагальнені результати дослідження подано в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Розподіл дітей за рівнями мотиваційного ставлення до навчання в школі за методикою «Малюнок школи», у відсотках

Рівень мотивації	Дівчата, %	Хлопці, %	Всього, %
Високий (5-6 балів)	56	55	57

Середній (3-4 бали)	40	35	37
Низький (0-2 бали)	4	10	6

Джерело: сформовано автором

Аналіз отриманих результатів показав, що високий рівень мотиваційної готовності до навчання продемонстрували 57% дітей, з незначною перевагою дівчат (56%) над хлопцями (55%). Ці діти малювали яскраві, емоційно насичені сцени, у яких зображували шкільні класи, вчителів, однолітків, усміхнені обличчя та позитивні елементи шкільного життя. Часто в малюнках спостерігалось використання теплих кольорів, чіткість ліній, динамічні сюжети з ознаками пізнавальної активності. Коментарі дітей підтверджували інтерес до навчання, позитивні очікування від шкільного середовища та впевненість у власних силах.

Середній рівень мотиваційного ставлення виявлено у 37% дітей. У цій групі переважають зображення зі змішаними або нейтральними емоціями: школа без чітких деталей, відсутність інших персонажів, обмежене використання кольорів, стримані коментарі дітей. Деякі малюнки містили ознаки тривожності або байдужості, але не мали явної негативності. Це свідчить про амбівалентне ставлення до школи – з одного боку, діти визнають її важливість, з іншого – не демонструють емоційної залученості. Така мотивація часто підтримується зовнішніми стимулами (очікування батьків, бажання бути як інші діти), що потребує цілеспрямованої роботи над розвитком внутрішньої навчальної мотивації.

Низький рівень мотивації був зафіксований у 6% дітей, при цьому всі представники цієї групи – хлопчики (10% серед хлопців). Їхні малюнки були монотонними, із використанням темних кольорів, без сюжету або з негативною емоційною забарвленістю (порожні класи, фігури без облич, символічні бар'єри). У коментарях дітей простежувались ознаки страху, невпевненості або небажання відвідувати школу. Такі діти мають знижену самооцінку, схильні до тривожності в нових умовах та не відчують навчання як цінність. Для них рекомендовано індивідуальну психологічну

підтримку, включно з арттерапією, іграми на подолання страхів та тренінгами впевненості.

Отримані дані дають підстави стверджувати, що емоційне сприйняття школи значною мірою корелює з рівнем мотиваційної готовності до навчання. Зокрема, позитивне ставлення до школи, візуалізоване у малюнках, свідчить про сформований пізнавальний інтерес і внутрішню готовність дитини до зміни соціальної ролі. Водночас тривожні або байдужі уявлення потребують додаткових психолого-педагогічних впливів.

Для визначення рівня мотиваційної готовності до навчання у дітей старшого дошкільного віку в контексті емоційного ставлення до школи було використано проєктивну ігрову методику «Панда Кунг-фу» (О. Чекстер). В основі методики – символічна ігрова модель, яка дає змогу знизити вплив свідомого контролю над відповідями дитини, що особливо важливо для дослідження її щирого ставлення до шкільного навчання.

Діагностика проходила у формі колективної ігрової взаємодії. Діти сиділи колом на килимі, у центрі перебував ведучий. По черзі кожна дитина виконувала роль «Панди», реагуючи на слова, які озвучували інші учасники гри або ведучий. У випадку, якщо слово викликало приємну асоціацію, «Панда» виконувала жест поклоніння (символ позитивного ставлення). Якщо слово було неприємним – приймала бойову стійку (символ емоційного опору або тривожності).

Ключовими для дослідження були слова, що безпосередньо стосуються шкільного середовища: школа, урок, учителька, парта, домашнє завдання, зошит тощо. Усього дитині пропонувалося кілька слів, серед яких три були пов'язані з темою школи. Реакції на ці три слова фіксувалися у спостережному протоколі.

Оцінювання рівня мотиваційної готовності здійснювалося за такою схемою: три позитивні реакції – високий рівень мотиваційної готовності (дитина має стійко позитивне ставлення до шкільного навчання); одна або дві позитивні реакції – середній рівень (мотивація до навчання формується,

проте ще нестійка, потребує педагогічного супроводу); жодної позитивної реакції – низький рівень мотиваційної готовності (наявне емоційне відторгнення або тривожність, пов'язана зі школою, необхідна індивідуальна робота з дитиною).

Результати обробки даних представлено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Розподіл дітей за рівнями мотиваційного ставлення до навчання в школі за методикою «Панда Кунг-фу», у відсотках

Рівень мотивації	Дівчата, %	Хлопці, %	Всього, %
Високий	68	70	69
Середній	28	20	25
Низький	4	10	6

Джерело: сформовано автором

Аналіз результатів свідчить про те, що високий рівень мотивації до навчання мають 69% дітей. З них 68% дівчат та 70% хлопців демонструють позитивне емоційне ставлення до шкільного життя. Такий результат вказує на високу емоційну налаштованість дошкільників на майбутнє навчання, що проявляється у приємних асоціаціях зі школою, бажанні бути частиною освітнього середовища, зацікавленості у новому соціальному досвіді. Діти цієї категорії з легкістю включалися в гру, демонстрували відкритість, емоційну гнучкість і доброзичливе сприйняття шкільної тематики. У хлопців цей показник навіть дещо перевищує аналогічний у дівчат, що свідчить про формування внутрішньої мотивації, пов'язаної з пізнавальним інтересом і активною позицією у групі.

Середній рівень мотивації, згідно з результатами методики, мають 25% дітей (28% дівчат і 20% хлопців). Це діти, у яких виявлено частково позитивне ставлення до школи, яке не завжди є стабільним. Їхні реакції демонстрували суперечливість: деякі слова викликали позитивні емоції, інші – байдуже або негативне ставлення. Така мотивація є недостатньо

сформованою й найчастіше підтримується зовнішніми стимулами – очікуванням похвали, бажанням відповідати нормам, а не пізнавальною потребою. Зазначене свідчить про потенційну готовність цих дітей до навчання, але за умови створення сприятливого психолого-педагогічного середовища. Цій групі дітей рекомендовано надавати підтримку через ігрові методи навчання, створення ситуацій успіху, розвиток позитивного образу «Я – школяр».

Низький рівень мотивації виявлено у 6% дітей. З них лише 4% дівчат і 10% хлопців негативно реагували на всі запропоновані шкільні слова, що вказує на наявність тривожності, страхів або негативних асоціацій з навчанням. Такі діти уникали активної участі в грі, демонстрували знижений емоційний фон, пасивність або навіть емоційну напруженість. Особливо це характерно для хлопців, що може бути пов'язано із недостатнім емоційним самоконтролем або страхом перед невідомими вимогами школи. Ця категорія дітей потребує індивідуальної психологічної підтримки з метою подолання страху перед школою, формування позитивного емоційного образу навчального процесу, а також розвитку впевненості у власних силах.

Загалом методика «Панда Кунг-фу» підтвердила свою ефективність у виявленні не лише рівня мотиваційної готовності, а й особливостей емоційного ставлення дітей до шкільного середовища. Її проєктивно-ігровий характер дозволив обійти бар'єри раціонального мислення, які притаманні дітям цього віку, й зафіксувати емоційно-ціннісне ставлення в його первинній, нефільтрованій формі. Отримані дані поглиблюють розуміння динаміки формування навчальної мотивації й можуть слугувати основою для розробки диференційованих програм підготовки до школи.

З метою поглибленого вивчення емоційного ставлення старших дошкільників до навчання у школі було застосовано проєктивну ігрову методику «Море радості» (М. Маркушева). Ця методика дозволяє виявити особисте емоційне значення для дитини різних шкільних ситуацій, які можуть бути джерелом радості або, навпаки, тривожності.

Діагностика проводилася в груповій формі у вигляді інтерактивної гри. Діти уявляли себе на «узбережжі»: зона «пісок» символізувала нейтральне або негативне ставлення, а зона «море» – позитивне емоційне переживання. Вихователь озвучував типові життєві та навчальні ситуації (наприклад: «треба йти до школи», «учителька похвалила», «потрібно розв’язати приклади»), після чого діти за допомогою руху – переходу до «моря» чи залишення на «піску» – висловлювали своє ставлення до цих подій. Кожна реакція фіксувалась у протоколі спостереження.

Методика продемонструвала високу ефективність завдяки емоційно комфортній, ігровій формі проведення, яка забезпечила щире залучення дітей до діагностичного процесу та дозволила отримати достовірну інформацію про їхню внутрішню готовність до шкільного життя. Поєднання вербальних і невербальних проявів дало змогу виявити глибинні емоційні установки щодо школи, навіть у тих випадках, коли дитина не могла чітко їх вербалізувати. За результатами діагностики було визначено три рівні мотиваційної готовності: високий – за наявності трьох позитивних реакцій на шкільні стимули, що свідчить про сформовану позитивну установку на навчання; середній – при одній або двох позитивних реакціях, що вказує на нестійкість або подвійність ставлення до навчальної діяльності; низький – за відсутності позитивних реакцій, що відображає емоційне відторгнення школи, можливу тривожність або страх перед новою соціальною роллю.

Результати дослідження подані у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

**Розподіл дітей за рівнями мотиваційного ставлення до навчання в школі
за методикою «Море радості», у відсотках**

Рівень мотивації	Дівчата, %	Хлопці, %	Всього, %
Високий	60	60	60
Середній	32	25	29
Низький	8	15	11

Джерело: сформовано автором

За результатами методики «Море радості», 60% дітей, однаково серед дівчат і хлопців, продемонстрували високий рівень мотиваційної готовності до навчання. Це свідчить про те, що більшість досліджуваних старших дошкільників мають стійко позитивний емоційний фон щодо шкільного життя, виявляють зацікавленість у навчальній діяльності, прагнення до отримання нових знань і соціальної взаємодії з учителями та однолітками. У процесі діагностики діти цієї категорії активно включалися в гру, демонструючи емоційну відкритість та позитивну реакцію на освітні стимули. При озвучуванні ситуацій, пов'язаних зі школою (наприклад: «похвалила вчителька», «йдемо до школи», «вивчаємо нове»), вони з ентузіазмом «виходили в море», що є маркером емоційного прийняття навчання як очікуваної та привабливої події.

Гендерний аналіз результатів діагностики не виявив статистично значущих відмінностей між хлопцями та дівчатами: в обох групах однакова частка дітей – по 60%, продемонструвала високий рівень мотиваційної готовності до шкільного навчання. Такий показник свідчить про відносну гендерну збалансованість у формуванні навчальної мотивації, що дозволяє говорити про гармонійний розвиток мотиваційної сфери незалежно від статевої приналежності. Це може бути зумовлено цілеспрямованою педагогічною діяльністю, орієнтованою на розвиток індивідуальних особливостей кожної дитини. Водночас результати підтверджують, що сучасні підходи до дошкільної освіти створюють рівні умови для формування внутрішньої навчальної мотивації як у хлопчиків, так і в дівчат, сприяючи усвідомленому прийняттю ролі майбутнього учня.

Такі діти зазвичай мають досвід пізнавального успіху, вміють орієнтуватися у соціальних ситуаціях, добре розвинену уяву та емоційну стабільність, що є ознаками високого рівня готовності до змін у соціальному статусі, які супроводжують перехід до шкільного навчання. Вони відкриті до

нової інформації, зацікавлені в навчальному змісті та, як правило, мають внутрішню мотивацію, засновану на інтересі до знань, а не лише на зовнішніх заохоченнях.

Середній рівень мотиваційної готовності до навчання виявлено у 29% дітей, з них 32% становлять дівчата, а 25% – хлопці. Ця категорія майбутніх школярів демонструє неоднозначне або нестабільне емоційне ставлення до навчального процесу. З одного боку, в них наявна елементарна зацікавленість у школі, з іншого – ця зацікавленість часто не має стійкої внутрішньої основи та значною мірою залежить від зовнішніх чинників. Діти цієї групи не завжди проявляли позитивні реакції на шкільні ситуації в процесі діагностики. Їм притаманні певні сумніви, емоційна нестійкість.

Особливу увагу заслуговує гендерний аспект. Дівчата продемонстрували дещо вищий відсоток середнього рівня мотивації (32%), що може бути пов'язано з підвищеною емоційною чутливістю та вразливістю до змін у соціальному середовищі. Вони потребують особливої підтримки з боку дорослих (педагогів і батьків) для формування впевненого, позитивного образу себе як майбутнього учня. Хлопці ж (25%) виявили більшу орієнтацію на зовнішні стимули – похвалу, оцінку, групове схвалення, що свідчить про недостатню сформованість внутрішньої навчальної мотивації. Для дітей цієї категорії доцільно організовувати навчально-ігрову діяльність із чітко вираженим результатом, що буде слугувати мотивуючим фактором.

Низький рівень мотивації до навчання виявлено у 11% дітей: 8% серед дівчат і 15% серед хлопців. Ця група викликає особливе занепокоєння, оскільки вони не виявляють інтересу до навчання, часто уникають обговорення пов'язаних із ним тем, не демонструють у грі бажання «бути учнем» або включатися в сюжетні ситуації, пов'язані зі школою. У ході методики «Море радості» діти цієї групи значно частіше залишалися на «піску» при озвученні шкільних ситуацій. Така поведінка свідчить про внутрішню тривожність, недовіру до школи, емоційне відторгнення навчального процесу. Особливо тривожним є показник хлопців – 15%, що

може бути пов'язано з нестачею підтримки, негативними очікуваннями, сформованими в сімейному колі чи середовищі старших дітей. Такі діти потребують індивідуального підходу, мотиваційних ігор.

Зведений аналіз результатів всіх методик свідчить про переважно позитивне, емоційно забарвлене ставлення дітей до навчання (рис. 2.1).

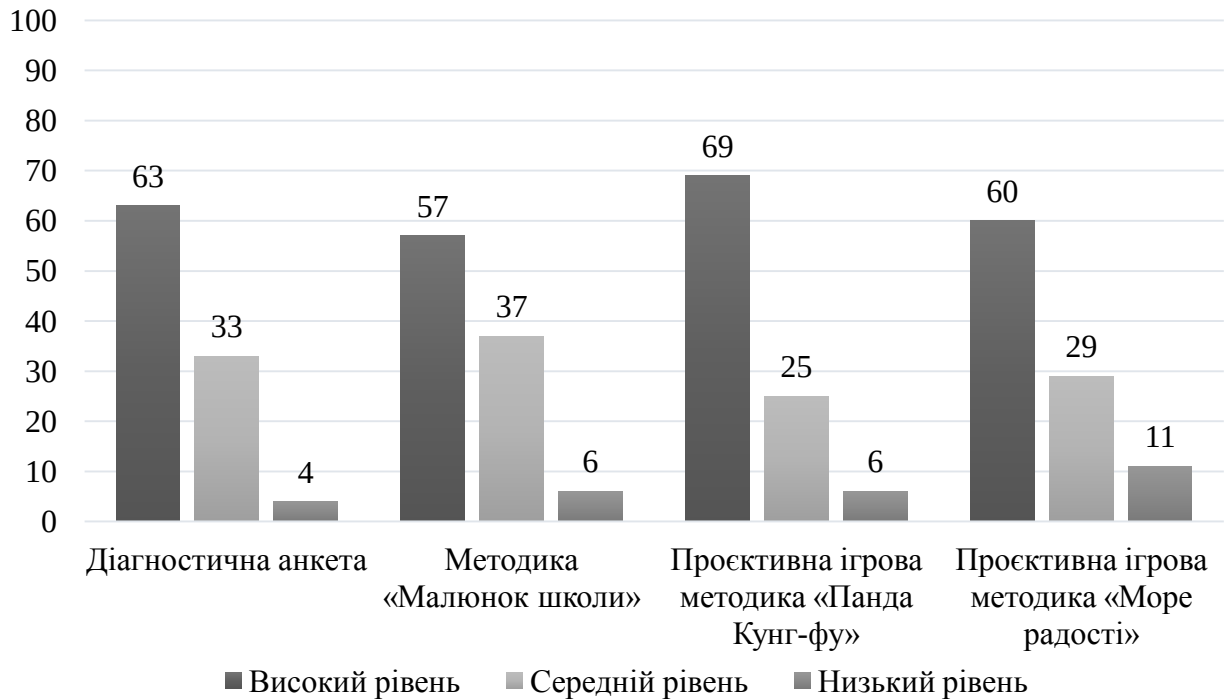

Рис. 2.1. Зведені результати мотиваційної діагностики готовності дітей старшого дошкільного віку до школи, у відсотках

Джерело: сформовано автором

Одержані результати емпіричного дослідження засвідчують, що більшість дітей мають сформовану мотиваційну готовність до навчання. Позитивне ставлення до школи, емоційна відкритість та бажання взаємодіяти з учителем і однолітками виявлялися за всіма використаними методиками, що підтверджує переважання внутрішніх пізнавальних і соціальних мотивів. Водночас встановлено наявність дітей із середнім та низьким рівнем мотивації, що свідчить про потребу в психолого-педагогічній підтримці.

Таким чином, результати дозволили не лише встановити рівень мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання, а й виявити певні тенденції у їх емоційному сприйнятті навчальної

діяльності та образу школи загалом. Водночас ці результати набувають повноти лише у контексті аналізу соціальних та психологічних чинників, які впливають на формування мотивації. Адже рівень навчальної мотивації не є статичним показником – він формується під впливом широкого спектра факторів, що потребує детального розгляду.

2.3. Вплив соціальних і психологічних чинників на навчальну мотивацію дошкільників

Формування навчальної мотивації у дітей старшого дошкільного віку є складним і багатофакторним процесом, який перебуває під впливом цілого комплексу соціальних та психологічних чинників. На цьому етапі розвитку дитина ще не має сталих уявлень про навчальну діяльність, а її ставлення до школи формується здебільшого через емоційні переживання, соціальні моделі, ігрову діяльність та оцінки значущих дорослих. Відтак, мотиваційна сфера дошкільника є вразливою до зовнішніх впливів і водночас потенційно динамічною для корекції та розвитку.

Одним із провідних соціальних детермінант формування навчальної мотивації дошкільника є родинне середовище, яке виступає першим і найвпливовішим інституційним простором соціалізації дитини. Саме в межах сім'ї відбувається первинне засвоєння ціннісних орієнтирів, пов'язаних із пізнавальною діяльністю, формується ставлення до зусиль, відповідальності, самостійності – тих якостей, які в подальшому безпосередньо впливають на мотиваційну сферу. Атмосфера емоційного прийняття, відкритої комунікації, довіри та підтримки з боку батьків значною мірою визначає, чи буде дитина сприймати навчання як джерело радості і зростання, чи як обтяжливий обов'язок. Особливо важливим є несутеречливий приклад дорослих: коли батьки власною поведінкою демонструють повагу до знань, інтерес до нової інформації, читають, обговорюють з дитиною навчальний процес – ці моделі підсвідомо закріплюються як значущі. Навпаки, у родинах, де освітні досягнення знецінюються або ставляться в залежність від зовнішніх

заохочень (оцінок, порівнянь), внутрішня навчальна мотивація формується фрагментарно або залишається на низькому рівні. Діти, що зростають у гармонійному освітньо-позитивному родинному контексті, як правило, раніше проявляють пізнавальну ініціативу, демонструють високий рівень емоційної налаштованості на шкільне життя, краще орієнтуються в очікуваннях дорослих і соціальних ролях, пов'язаних зі статусом школяра [5, с. 159].

Іншим ключовим чинником, що істотно впливає на становлення навчальної мотивації в дітей старшого дошкільного віку, є виховно-освітнє середовище дошкільного закладу. Саме тут дитина вперше вступає у тривалий контакт із соціально структурованим колективом, у якому діє система норм, правил, ролей і очікувань, подібна до шкільного середовища. У цьому контексті надзвичайно важливою виступає особистість педагога – його професійна майстерність, емоційна відкритість, здатність до емпатійного слухання та індивідуального підходу. Саме вихователь є провідником дитини у світ знань, що лише відкривається, і від його ставлення залежить те, чи буде навчання сприйматись як цікава пригода чи як джерело напруження.

Позитивний образ школи як безпечного, доброзичливого простору формується завдяки продуманим педагогічним діям: використанню навчально-ігрових технологій, створенню ситуацій успіху, наданню зворотного зв'язку, що зміцнює самооцінку дитини та її віру у власні сили. Такі компоненти освітнього процесу, як загальний емоційний клімат у групі, стиль взаємодії між вихователями та дітьми, інтенсивність застосування інтерактивних форм діяльності з навчальним змістом (заняття-гра, театралізація, дослідницькі експерименти), стають каталізаторами формування у дошкільників позитивного емоційного ставлення до навчання.

Крім того, дошкільний заклад виконує функцію підготовки дитини до нової соціальної ролі – «учня». Якщо цей перехід здійснюється поступово, в атмосфері підтримки, із урахуванням особистісних темпів розвитку кожної дитини, він закріплюється у свідомості як ресурсний досвід. У протилежному

випадку – при жорсткому контролі, порівнянні дітей між собою, ігноруванні емоційного стану – мотивація до навчання пригнічується ще на етапі її становлення. Таким чином, виховно-освітнє середовище дитячого садка є не лише фоном, а повноцінним чинником, що формує основу для мотиваційної стабільності дитини у подальшому шкільному житті [39, с. 101].

Серед внутрішніх чинників, що суттєво впливають на формування навчальної мотивації в дітей дошкільного віку, особливе значення мають психологічні особливості особистості. Індивідуально-психологічний профіль дитини – це сукупність таких характеристик, як рівень пізнавальної активності, стійкість емоційних реакцій, тип темпераменту, рівень когнітивного розвитку, сформованість вольової регуляції, особливості самооцінки та мотиваційної сфери. Саме ця сукупність визначає, наскільки дитина буде сприймати майбутню навчальну діяльність як цінну, цікаву і посильну.

Діти, які характеризуються високим рівнем допитливості, емоційною врівноваженістю, розвиненим інтелектуальним інтересом і здатністю зосереджувати увагу впродовж тривалого часу, демонструють стабільне позитивне ставлення до навчальної діяльності. Їм властиві цілеспрямованість, готовність долати труднощі, схильність до самостійного розв'язання пізнавальних завдань, що є передумовами високого рівня мотиваційної готовності до школи. Такі діти зазвичай добре адаптуються до нових вимог, виявляють зацікавленість до змісту навчання, активно взаємодіють із педагогами та однолітками.

Натомість психологічні особливості, які мають виражені прояви тривожності, емоційної нестійкості, імпульсивності або ригідності, можуть виступати бар'єром для формування повноцінної навчальної мотивації. Підвищена емоційна збудливість, невпевненість у собі, страх помилитися, низький рівень саморегуляції, труднощі в комунікації з ровесниками чи дорослими – усе це створює додаткове психологічне навантаження, яке може спричинити уникнення навчальних ситуацій або сприйняття їх як джерела

стресу. У таких дітей мотивація нерідко має зовнішній, ситуативний характер і потребує систематичної підтримки з боку дорослих.

Особливу увагу заслуговує також тип темпераменту як базова біологічна характеристика, що визначає стиль реагування дитини на навчальні стимули. Наприклад, сангвініки та флегматики, зазвичай, виявляють більшу стійкість і здатність до тривалої діяльності, тоді як холерики та меланхоліки потребують більш чутливого та індивідуалізованого підходу для уникнення перевтоми чи надмірного емоційного напруження. Крім того, сформованість елементарних вольових якостей (цілеспрямованість, самоконтроль, здатність завершувати почате) є критично важливою для переходу від гри до навчання як провідної діяльності в молодшому шкільному віці [51].

Особливу роль у процесі мотиваційного розвитку дітей дошкільного віку відіграє емоційно-вольова сфера, яка в цьому віковому періоді інтенсивно формується і стає одним із головних механізмів регуляції поведінки. Саме в дошкільному віці дитина починає опановувати здатність до свідомого управління власними емоціями, стримування імпульсів, переключення уваги та довільного контролю дій, що є основою для переходу до навчальної діяльності як провідної у наступному етапі розвитку.

Формування довільної поведінки відбувається поступово, через включення дитини в ігрові, побутові й пізнавальні ситуації, які вимагають зусиль, наполегливості та терпіння. На цьому етапі важливими є розвиток здатності до цілепокладання, планування, оцінювання результатів своїх дій, а також прийняття відповідальності за них. Дошкільник, який володіє базовими механізмами саморегуляції, здатен не лише ставити перед собою завдання, але й утримувати мотивацію на шляху до їх досягнення, попри труднощі та затрати часу. Це, в свою чергу, формує в нього досвід задоволення від не миттєвого результату, а від самого процесу подолання труднощів, що є ознакою переходу від ігрової до навчальної мотивації.

Сформованість емоційної зрілості дозволяє дитині адекватно сприймати як успіхи, так і невдачі, не втрачати впевненості у разі помилок, а також конструктивно реагувати на оцінювання з боку дорослого. Високий рівень емоційної стабільності є підґрунтям для внутрішньої мотивації, оскільки дозволяє дитині концентруватися не лише на зовнішніх стимулах (схвалення, винагорода), а й на особистому інтересі до пізнавального змісту.

Не менш важливою є сформованість позитивної Я-концепції – образу себе як здібної, гідної, компетентної особистості. Якщо дитина вірить у свої сили, відчуває себе важливою й успішною в очах значущих дорослих, вона проявляє ініціативу, самостійність, прагне навчатися й досягати нового. Самооцінка, відповідно, виступає регулятором мотиваційної активності: позитивна самооцінка підтримує навчальне зусилля, тоді як низька – може гальмувати пізнавальну активність через страх помилок і небажання проявляти себе [46, с. 36].

Значущим психологічним чинником у процесі формування мотиваційної готовності до навчання є рольова ідентифікація дитини з образом учня. У дошкільному віці рольова ідентичність лише починає формуватися, проте вже на цьому етапі надзвичайно важливо, щоб дитина сприймала себе як потенційного учня – суб'єкта навчальної діяльності, здатного навчатися, виконувати завдання, діяти за правилами та взаємодіяти з педагогом у новій соціальній ролі.

Формування образу «Я – школяр» відбувається переважно через ігрову діяльність, яка є провідною на цьому віковому етапі. Саме в сюжетно-рольових іграх діти «приміряють» на себе роль учня, вчителя, класу, заучують шкільні сценарії поведінки, моделюють навчальні ситуації, які ще не стали для них реальністю. Цей досвід є надзвичайно цінним, оскільки в умовах гри дитина має змогу діяти у безпечному, знайомому середовищі, що дозволяє їй поступово адаптуватися до нових очікувань, обов'язків та соціальних ролей.

Крім того, рольова ідентифікація активно формується під впливом дорослих – вихователів, батьків, старших братів і сестер. Коли в дошкільному

закладі організовуються ігрові форми підготовки до школи (наприклад, «гра в школу», заняття з елементами навчання), коли батьки використовують у спілкуванні з дитиною конструкції на кшталт «ти вже майже школяр», – це сприяє формуванню позитивного очікування та підсилює внутрішню мотивацію до майбутньої навчальної діяльності [17, с. 67].

Важливо, щоб образ школяра, що формується у дошкільника, був привабливим, емоційно позитивним і пов'язувався з уявленнями про розвиток, зростання, можливість проявити себе, досягти успіху. Такий підхід дозволяє не лише знизити рівень тривожності перед вступом до школи, але й сформувати установку на досягнення та орієнтацію на пізнавальну активність.

У сучасних умовах стрімкого розвитку цифрових технологій медіа- та цифрове середовище дедалі більше впливає на мотиваційний розвиток дітей дошкільного віку. Електронні пристрої стали звичним елементом дитячого повсякдення, а цифрові ігри, відео та освітні додатки формують новий тип взаємодії зі світом. З одного боку, мультимедійні ресурси можуть бути корисними: при цілеспрямованому використанні вони здатні стимулювати допитливість, розвивати наочно-образне мислення, мовлення, навички класифікації та логіки. З іншого боку, надмірне захоплення дитиною пасивним візуальним контентом призводить до зниження рівня пізнавальної активності, концентрації уваги, осмисленого сприймання інформації, а також формує залежність від зовнішньої стимуляції. Особливої небезпеки набуває ситуація, коли цифрове середовище витісняє живу комунікацію, сюжетно-рольову гру та емоційне спілкування з дорослими, які є критично важливими для формування мотивації до навчання. Саме тому ключову роль у цьому процесі відіграє дорослий, який має не лише регулювати кількість і якість споживаного контенту, а й інтегрувати цифровий досвід у навчальну та пізнавальну діяльність, перетворюючи технології на ресурс розвитку, а не загрозу [6, с. 11].

Таким чином, навчальна мотивація дошкільника – це складна інтегративна характеристика, що формується під впливом взаємодії соціальних (сімейне і виховне середовище, стиль взаємин із дорослими) та психологічних (індивідуальні особливості, пізнавальні інтереси, емоційна стабільність, самооцінка) чинників. З урахуванням цього, робота з формування мотивації до навчання повинна бути системною, охоплювати всі контексти розвитку дитини і реалізовуватись через взаємодію батьків, педагогів та психологів.

Висновки до розділу 2

У другому розділі здійснено емпіричне дослідження мотиваційної готовності до навчання старших дошкільників на основі комплексу методик.

У результаті обґрунтування завдань і методики емпіричного дослідження встановлено, що мотиваційна готовність дітей старшого дошкільного віку є важливим критерієм психологічної підготовки до навчання у школі. Було визначено мету дослідження та окреслено завдання, що спрямовані на вивчення рівня мотивації, домінантних мотивів і гендерних відмінностей. Вибірка дослідження була репрезентативною й охоплювала 45 дітей віком 5-6 років, що дало змогу зробити обґрунтовані висновки. Підібраний діагностичний інструментарій охоплював як когнітивні, так і емоційні компоненти мотивації, що дозволило комплексно оцінити її сформованість.

Аналіз результатів засвідчив, що більшість дітей мають високий рівень мотиваційної готовності до навчання у школі. Найвищі показники були виявлені за методикою «Панда Кунг-фу» – 69% дітей продемонстрували позитивне емоційне ставлення до шкільного життя. Утім, у межах кожної методики було виявлено дітей із середнім та низьким рівнем мотивації, причому хлопчики частіше виявляли ознаки емоційної неготовності.

Отримані результати підтверджують потребу в індивідуалізованому підході до підготовки дітей до школи.

У ході аналізу соціальних і психологічних чинників встановлено, що провідну роль у формуванні навчальної мотивації відіграють родина, освітнє середовище дитячого садка та особистісні риси дитини. Особливо важливими виявилися емоційна підтримка з боку дорослих, позитивний образ школи, розвиток довільної поведінки та рольова ідентифікація з образом учня. З'ясовано, що діти з високою самооцінкою та сформованими навичками саморегуляції демонструють вищий рівень мотивації. Також підкреслено важливість регульованого впливу цифрового середовища та його інтеграції у навчальний процес як додаткового ресурсу мотиваційного розвитку.

РОЗДІЛ 3

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ТА ЗАСОБИ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ

3.1. Програма розвитку мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку

Формування мотиваційної готовності до навчання є одним із пріоритетних напрямів підготовки дітей старшого дошкільного віку до переходу в новий соціальний статус – статус учня. Розуміння школи як простору можливостей, позитивне емоційне сприйняття навчання, розвиток усвідомленої потреби у пізнанні – все це складає основу внутрішньої мотивації до навчання, яка забезпечує адаптивність і результативність у майбутній навчальній діяльності.

Мета програми розвитку мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку – створення психологічно безпечного, розвивального середовища для формування і зміцнення внутрішньої навчальної мотивації у дітей старшого дошкільного віку (5-6 років). Особлива увага приділяється гармонійному поєднанню пізнавальної активності, емоційного прийняття навчальної діяльності та формуванню стійкого позитивного образу себе як майбутнього учня. Програма спрямована на забезпечення м'якого переходу дитини від ігрової до навчальної діяльності через етап ідентифікації з новою соціальною роллю «школяра» [50].

Завдання програми розвитку мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку:

1. Активізувати та підтримувати пізнавальний інтерес, який є природною рушійною силою дошкільного віку і базисом для формування внутрішньої мотивації до навчання. Зміст програми сприяє розширенню уявлень дитини про навколишній світ, стимулює пошукову поведінку, розвиток уяви та логічного мислення.

2. Формувати позитивний і усвідомлений образ «Я – школяр» як основу прийняття нової соціальної ролі. Засобами реалізації виступають сюжетно-рольові ігри, інтерактивні вправи, моделювання шкільного середовища, які дозволяють дитині «приміряти» на себе образ учня у безпечних умовах дошкільного простору.

3. Розвивати емоційну стабільність та впевненість у власних силах через вправи на самопрезентацію, релаксацію, рефлексію та ситуації успіху. Програма сприяє формуванню позитивної Я-концепції, зменшенню тривожності, страхів і психоемоційної напруги, пов'язаних із новими умовами.

4. Сприяти закріпленню позитивного ставлення до навчальної діяльності як до цінності. Через привабливі образи школи, вчителя, навчального процесу формуються установки, які в майбутньому будуть підтримувати інтерес дитини до навчання, навіть при зіткненні з труднощами.

5. Розвивати психофізіологічні компоненти навчальної готовності, а саме: довільну увагу, словесно-логічне та образне мислення, мовлення, пам'ять, елементи планування та самоконтролю. Значна увага приділяється розвитку дрібної моторики, як чиннику, що безпосередньо пов'язаний із розвитком мовлення, мислення й готовності до письма [50].

Уся система завдань програми зорієнтована на інтеграцію емоційного, пізнавального й поведінкового компонентів мотиваційної готовності до навчання, що дозволяє створити умови для успішної соціально-психологічної адаптації дитини до школи.

Цільова група програми – діти старшого дошкільного віку (5-6 років), які перебувають на етапі активної підготовки до переходу в нову соціальну ситуацію розвитку – шкільне навчання. У межах реалізації програми практичне залучення охопило 45 дітей, які відвідують дошкільний навчальний заклад «Дзвіночок» смт Чабани Фастівського району Київської області. До вибірки увійшли 25 дівчаток і 20 хлопчиків, що забезпечує

достатній рівень гендерного балансу для об'єктивного аналізу як універсальних закономірностей мотиваційного розвитку, так і статево-специфічних аспектів формування готовності до навчальної діяльності. Вибірка є репрезентативною з огляду на соціально-психологічний контекст: усі учасники виховуються в умовах повноцінного сімейного середовища, не мають психофізіологічних порушень або діагностованих форм емоційної дезадаптації. Це дозволило здійснити аналіз мотиваційної сфери у рамках нормативного онтогенезу, без впливу екстремальних зовнішніх чинників.

Розробка програми розвитку мотиваційної готовності до навчання у дітей старшого дошкільного віку ґрунтується на системі принципів, які забезпечують її ефективність, гуманістичну спрямованість і відповідність віковим психологічним закономірностям (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Принципи побудови розвитку мотиваційної готовності до навчання у дітей старшого дошкільного віку

Принцип	Характеристика
Принцип добровільності участі	Заняття реалізуються на основі вільного вибору дитини без зовнішнього примусу. Це сприяє збереженню внутрішньої мотивації, активізації суб'єктної позиції та формуванню позитивного ставлення до освітньої взаємодії. Участь базується на щирому зацікавленні, а не на зовнішньому стимулі чи контролі.
Принцип емоційної безпеки	Ключовим завданням є створення підтримувального, дружнього мікроклімату, вільного від оцінювання, тиску чи страху помилки. Це дозволяє дитині почуватися прийнятою, відкрито проявляти себе, формувати впевненість у власних силах і позитивну Я-концепцію – важливу передумову внутрішньої навчальної мотивації.
Принцип розвитку через гру	Гра як провідна діяльність дошкільного віку виступає базою для організації всієї програми. Через сюжетно-рольові, символічні, дидактичні ігри діти опановують соціальні ролі, моделюють шкільне середовище, закріплюють поведінкові моделі та формують емоційно-ціннісне ставлення до навчання.
Принцип індивідуалізації	У програмі враховуються індивідуально-психологічні особливості кожної дитини: рівень розвитку мовлення, уваги, мотивації, пізнавальної активності, тип темпераменту, соціального досвіду. Диференційований підхід дає змогу створити оптимальні умови для розкриття внутрішнього потенціалу кожного дошкільника.
Принцип інтеграції	Кожне заняття об'єднує когнітивний, емоційний і соціальний компоненти навчання, формуючи цілісну картину взаємозв'язку знань,

	переживань та міжособистісної взаємодії. Це забезпечує глибше засвоєння навчального змісту, сприяє розвитку емоційного інтелекту та навичок саморегуляції – основ внутрішньої мотивації.
--	--

Джерело: сформовано автором на основі джерел [33, с. 30]

Цілісна реалізація вказаних принципів дозволяє досягти високого рівня ефективності програми, сприяє її адаптивності до потреб конкретного дитячого колективу та формує стійку мотиваційну основу для подальшого шкільного навчання.

Програма розвитку мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку реалізується у формі цілеспрямованих тематичних розвивально-корекційних занять, згрупованих у чотири функціональні блоки. Кожен із блоків виконує автономну психолого-педагогічну функцію, водночас інтегруючись у загальну логіку формування навчальної мотивації та підготовки до шкільного життя (рис. 3.1):

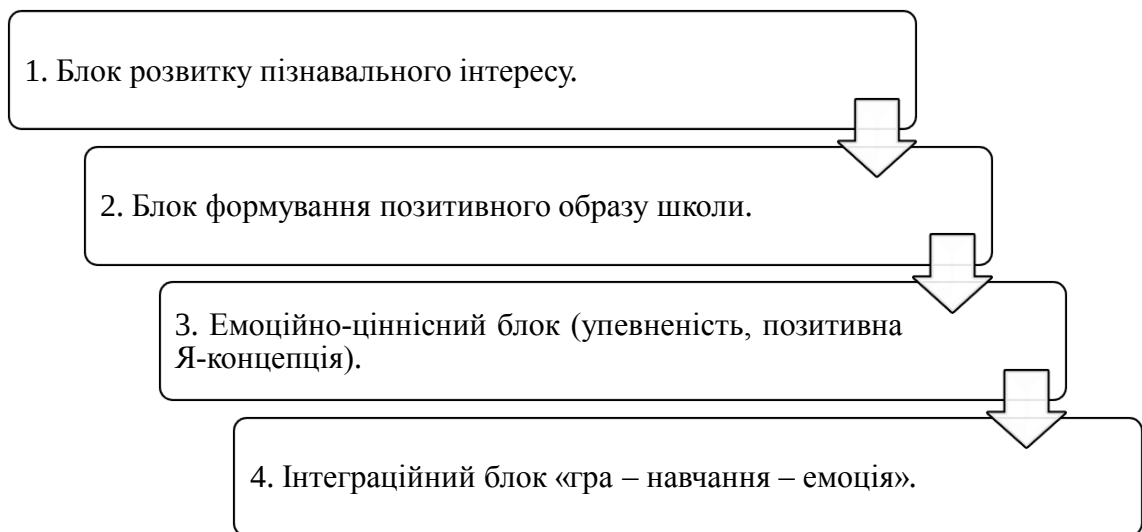

Рис. 3.1. Структура програми розвитку мотиваційної готовності до навчання у дітей старшого дошкільного віку

Джерело: сформовано автором на основі джерел [33, с. 31]

1. Блок розвитку пізнавального інтересу – має на меті активізацію природної допитливості дитини, яка є базисом для формування внутрішньої мотивації до навчальної діяльності. В межах блоку реалізуються ігрові й проблемно-пошукові вправи, спрямовані на розвиток елементів логічного

мислення, здатності до порівняння, аналізу, узагальнення, прогнозування. Особливий акцент робиться на стимуляції пізнавальної активності через мовленнєву взаємодію, розвиток уваги, уяви, спостережливості, а також на створенні ситуацій успіху, що підтримують інтерес до розв'язання когнітивних завдань.

2. Блок формування позитивного образу школи – скеровується на створення у свідомості дитини привабливого, емоційно забарвленого уявлення про школу як простір розвитку, взаємодії й досягнень. Впроваджуються заняття з ознайомлення з основними атрибутами шкільного життя (парти, портфель, дошка, підручники тощо), моделюються типові ситуації, пов'язані з навчальним процесом, правилами поведінки на уроці й перерві. Розгляд фотографій, сюжетно-рольові ігри, бесіди з педагогом сприяють формуванню образу школи як відкритого, безпечного та цікавого середовища.

3. Емоційно-ціннісний блок – забезпечує формування позитивного емоційного ставлення до навчання та соціальної ролі «учня». Психокорекційні вправи спрямовані на розвиток емоційної чутливості, здатності до розпізнавання й регуляції власних емоційних станів, формування елементів емоційного інтелекту. Застосовуються техніки релаксації, арт-етюди, вправи на підтримку самооцінки й упевненості у власних силах. Особливе місце займає розвиток позитивної Я-концепції дитини як майбутнього школяра, що сприяє зниженню тривожності та формуванню мотивації до самореалізації в навчальному середовищі.

4. Інтеграційний блок «гра – навчання – емоція» є синтезом попередніх напрямів і реалізується у формі комплексних ігрових занять, що моделюють ситуації шкільного життя. Завдяки сюжетно-рольовим діям діти мають можливість «приміряти» на себе соціальну роль школяра, отримати емоційно-позитивний досвід взаємодії в умовах навчальної діяльності. Інтеграція когнітивного, емоційного й соціального компонентів у межах одного заняття дозволяє сформувати цілісну мотиваційну структуру, яка

включає не лише інтерес до знань, а й готовність долати труднощі, сприймати навчання як джерело радості й самореалізації [33, с. 31].

Уся структура програми побудована з урахуванням принципів послідовності, доступності, повторюваності та зростаючої складності завдань. Це дозволяє закласти надійний мотиваційний фундамент для успішної адаптації дитини до вимог шкільного середовища та забезпечує її психологічну готовність до систематичного навчання.

Очікувані результати впровадження програми:

1. Підвищення рівня мотиваційної готовності до навчання – збільшення кількості дітей, які виявляють стійкий інтерес до пізнавальної діяльності, позитивно сприймають школу та мають сформоване бажання навчатися.

2. Зниження рівня шкільної тривожності – зменшення проявів страху, емоційного напруження та унікальної поведінки у ставленні до навчання й нових соціальних умов.

3. Зростання емоційної стабільності та впевненості у власних силах – розвиток здатності контролювати емоції, долати труднощі та проявляти ініціативу в навчально-пізнавальних ситуаціях.

4. Поглиблення пізнавального інтересу – активізація допитливості, розширення уявлень про навколишній світ, розвиток логічного мислення, уваги, пам'яті.

5. Формування позитивного образу себе як школяра – закріплення цілісного уявлення про себе в новій ролі, що сприяє мотивації до навчання.

6. Розвиток комунікативних навичок – формування настанов на конструктивну взаємодію з дорослими й однолітками, розвиток навичок співпраці, взаєморозуміння та прийняття правил навчального середовища [29].

Таким чином, розроблена програма розвитку мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку є комплексною, цілісною системою психолого-педагогічного впливу, спрямованого на гармонійне поєднання емоційного, пізнавального та поведінкового компонентів

мотивації. Її змістова структура відповідає віковим особливостям дітей 5-6 років і передбачає м'який перехід від гри до навчальної діяльності, поступове формування позитивного образу школи та себе в ролі учня.

3.2. Методика реалізації програми стимулювання навчальної мотивації

Методика реалізації програми стимулювання навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку була розроблена з урахуванням психологічних та вікових особливостей дітей 5-6 років, принципів гуманістичної педагогіки та сучасних підходів до дошкільної освіти. Програма тривала протягом чотирьох тижнів і реалізовувалася у груповій формі в умовах закладу дошкільної освіти «Дзвіночок» смт Чабани Київської області. Загалом було охоплено 45 дітей (25 дівчаток і 20 хлопчиків). Заняття проводились двічі на тиждень, у першій половині дня, в ігровій кімнаті, обладнаній відповідно до вікових потреб дітей.

Реалізація програми передбачала послідовне проходження трьох взаємопов'язаних етапів, кожен з яких мав свою мету, завдання й змістове наповнення, відповідно до психологічних закономірностей розвитку дітей старшого дошкільного віку (рис. 3.2):

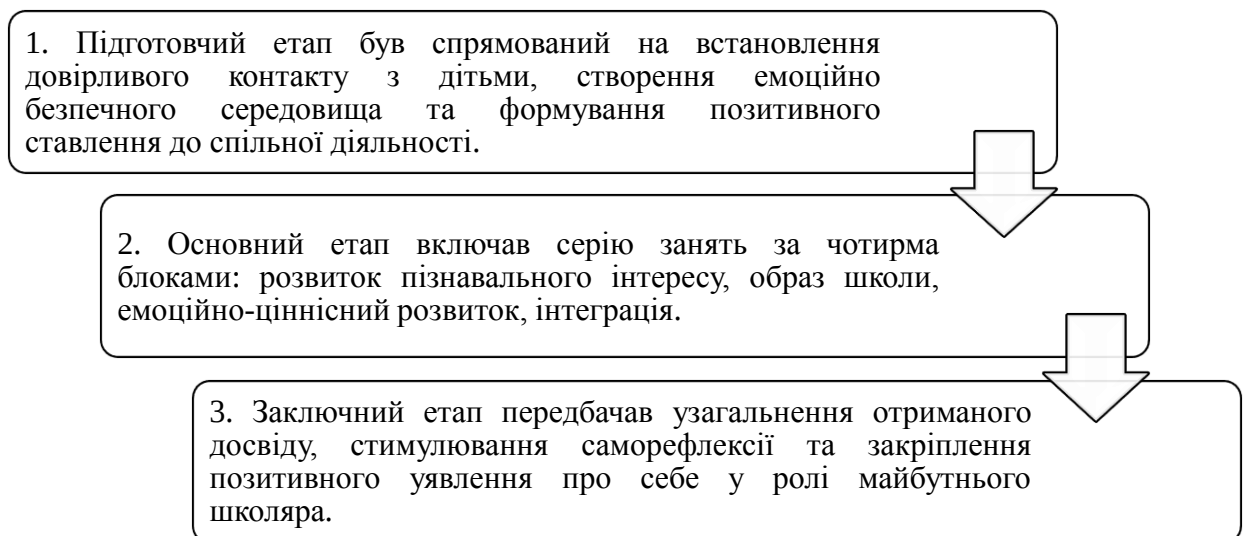

Рис. 3.2. Етапи реалізації програми розвитку мотиваційної готовності до навчання у дітей старшого дошкільного

Джерело: сформовано автором на основі джерел [29]

1. Підготовчий етап виконував фундаментальну функцію емоційного налаштування дітей на подальшу взаємодію в межах програми. Основна увага зосереджувалась на налагодженні довірливого контакту між психологом і дітьми, формуванні атмосфери емоційної безпеки, відкритості та прийняття. Застосовувалися ритуали привітання з руховими елементами (зокрема гра «До школи залюбки піду»), що активізували емоційний стан, сприяли зниженню тривожності, усуненню бар'єрів у спілкуванні та формуванню позитивної установки на групову діяльність. Через вербалізацію почуттів та образне мислення діти мали змогу в безпечному форматі ділитися своїми очікуваннями, асоціаціями й емоціями щодо школи, що заклало емоційно-психологічний фундамент для подальших етапів.

2. Основний етап – центральний компонент реалізації програми, який передбачав систематичне проведення розвивально-корекційних занять, згрупованих за чотирма ключовими блоками: розвитку пізнавального інтересу, формування позитивного образу школи, емоційно-ціннісного ставлення до навчання та інтеграційного досвіду. Структура кожного заняття була методично продумана та включала етап емоційного налаштування (вступний ритуал), основну діяльність (інтерактивні, ігрові, арт- або психогімнастичні техніки), релаксацію (відновлення емоційного балансу), рефлексію (усвідомлення особистого досвіду) та ритуал завершення. Такий підхід забезпечував не лише глибоке занурення у зміст діяльності, а й сприяв активному емоційному залученню дітей, цілісному переживанню навчальної ситуації та поступовому закріпленню мотиваційно значущих уявлень про школу.

3. Заключний етап був спрямований на інтеграцію отриманого досвіду, емоційне підбиття підсумків і формування стійкого позитивного образу себе

як майбутнього школяра. Через творчі, проєктивні та рольові форми роботи (зокрема створення індивідуального «портрета першокласника») діти узагальнювали набутий досвід, відображали власні уявлення про навчання, самооцінювали готовність до нової соціальної ролі. Використання рефлексивних технік дало змогу кожній дитині усвідомити власний внутрішній прогрес, емоційні зміни, подолані труднощі, а також актуалізувати очікування від шкільного життя. Саме на цьому етапі закріплювалась особистісна установка на позитивне входження у нову життєву ситуацію – навчання в школі [29].

Методичний інструментарій, що використовувався під час реалізації програми, мав комплексний і цілеспрямований характер. Усі методи і форми роботи добиралися з урахуванням принципу діяльнісного, емоційного й особистісного залучення дитини. Це дозволило активізувати внутрішні ресурси дошкільника, сприяти емоційній стабілізації, формуванню позитивного образу школи та розвитку мотиваційної готовності до навчання. Серед основних методів і форм варто виокремити такі:

1. Сюжетно-рольові та символічні ігри, які виконували функцію соціального моделювання та допомагали дитині ідентифікувати себе з новою соціальною роллю школяра. Такі ігри, як «Школа», «Я – вчитель», «Пошта», стимулювали уяву, сприяли розвитку комунікативної компетентності та допомагали у створенні ментального образу навчального процесу.

2. Інтерактивні мовленнєві вправи, спрямовані на розвиток мовлення, логічного мислення, довільної уваги та пізнавальної активності. Через живе спілкування, використання запитань-відповідей, описів та інструкцій діти не лише розширювали свій словниковий запас, а й вчилися структурувати думки та висловлювати власні судження.

3. Арттерапевтичні методики, що включали індивідуальні й колективні завдання – малюнки на тему «Я в школі», створення книги «Мій шкільний день». Ці методи сприяли самовираженню, рефлексії, роботі з уявленнями та внутрішніми образами, пов'язаними зі школою [9, с. 61].

4. Казкотерапія як м'який засіб опрацювання внутрішніх тривог, очікувань і емоційних бар'єрів. Через занурення у сюжети, близькі до досвіду дітей, створювались умови для переосмислення власних страхів, формування позитивних установок щодо навчання, вчителя, колективу.

5. Психогімнастика, вправи на релаксацію, самомасаж, техніки тілесної саморегуляції, які знижували психоемоційне напруження, сприяли розслабленню, розвитку сенсомоторної координації. Особливо ефективним виявилось використання ритмічних формул, м'яких м'ячиків, дихальних вправ для стабілізації емоційного фону.

6. Танцювальні етюди, що виконували як релаксаційно-розряджувальну функцію, так і функцію розвитку емоційної пластики, самовираження через рух. Це сприяло кращому усвідомленню тілесного образу себе, а також знімало напругу перед новими соціальними ситуаціями.

7. Рефлексивні кола наприкінці занять сприяли розвитку навичок емоційного усвідомлення, аналізу власних досягнень і труднощів, формуванню здатності до самооцінювання. Через словесне оформлення досвіду дитина отримувала важливу підтримку в побудові внутрішнього уявлення про себе як успішного та готового до змін учасника освітнього процесу [32].

Застосування зазначених методів у поєднанні з етапною структурою програми дозволило досягти емоційної залученості дітей, підтримати їхню індивідуальність, знизити рівень тривожності та закласти надійну основу для формування позитивної мотивації до навчальної діяльності.

Значущою частиною методики стали розвивально-корекційні заняття, зміст яких був ретельно структурований відповідно до мети програми. На основі проведеного психологічного дослідження та опрацьованого емпіричного матеріалу було розроблено та реалізовано два комплексних корекційних заняття. Їхнє завдання полягало у створенні умов для поступового формування позитивної навчальної мотивації, розвитку

ключових навичок, формування емоційної стійкості та прийняття соціальної ролі першокласника.

Корекційне заняття №1 було спрямоване на всебічну актуалізацію знань дітей про школу, формування позитивного ставлення до навчання, ознайомлення з атрибутами шкільного життя, а також розвиток пізнавальних процесів, дрібної моторики та комунікативних навичок. Заняття мало на меті зменшення тривожності та сприяння поступовому прийняттю нової соціальної ролі. Структура заняття охоплювала такі етапи:

1) ритуал привітання «До школи залюбки піду», що виконував функцію емоційного налаштування, створення безпечної атмосфери та підготовки дітей до взаємодії;

2) бесіду «Що я знаю про школу?», спрямовану на активацію наявного досвіду дітей щодо навчального процесу та соціального середовища школи;

3) розгляд фотокарток «Школярі» з подальшим обговоренням поведінки, зовнішнього вигляду, навчальних предметів і шкільного інвентарю;

4) релаксаційну вправу з елементами візуалізації для формування вмінь самозаспокоєння, зниження психоемоційного напруження та підвищення тілесної усвідомленості;

5) самомасаж пальців рук із використанням м'ячиків;

6) гру «Кольори», спрямовану на стимулювання пізнавальної активності, розвиток швидкості мислення, концентрації та зорового сприйняття;

7) вправу «Я поклав у портфель», яка активізувала слухову пам'ять, вміння концентруватися та утримувати інформацію;

8) рефлексивний компонент, де діти мали змогу усвідомити власні емоції, враження, оцінити себе в ході заняття;

9) ритуал прощання «Ласкаві долоньки», який закріплював емоційний настрій, сприяв м'якому завершенню взаємодії та позитивному закінченню групової діяльності [44].

Детальний опис корекційного заняття №1 подано у додатку Ж.

Корекційне заняття №2 було зосереджене на поглибленні мотиваційної готовності дітей до шкільного навчання, активізації самоусвідомлення себе в новій соціальній ролі та розвитку важливих когнітивних, комунікативних і особистісних якостей. Завданням заняття було також зниження емоційної напруги й формування стабільного внутрішнього позитивного образу себе як майбутнього учня. Зміст заняття включав:

- 1) ритуал привітання «До школи залюбки піду» з руховими елементами;
- 2) уявну вправу «Чарівник», що стимулювала уяву, розвивала образне мислення та емоційну включеність у майбутню роль школяра;
- 3) гру «Інтерв'ю з першокласником», під час якої діти відповідали на запитання, тренуючи мовлення, логіку, уяву та орієнтацію в середовищі;
- 4) вправу «Назви слово», яка сприяла розвитку словесно-логічного мислення, уваги та асоціативного мислення;
- 5) самомасаж «Пружинка», спрямований на зняття м'язової напруги, розвиток моторної координації та активізацію мовної сфери;
- 6) мотиваційно-орієнтовану бесіду «Ким я хочу стати», що дозволяла дітям задуматися над власним майбутнім, осмислити цінність навчання і необхідність старанності;
- 7) танцювальний етюд «Подаруй рух»;
- 8) рефлексію, під час якої кожна дитина мала змогу озвучити свої досягнення, емоції та враження від заняття;
- 9) ритуал прощання «Ласкаві мізинчики», що завершував заняття в теплій, довірливій атмосфері [44].

Детальний опис корекційного заняття №2 подано у додатку И.

Проведені заняття стали ефективною практичною реалізацією програми формування мотиваційної готовності до навчання. Вони формували позитивну установку на школу, сприяли стабілізації емоційного стану, розвитку довільної регуляції, підтримували інтерес до пізнання та

стимулювали формування «Я-образу» майбутнього школяра. Завдяки інтегрованому підходу було створено умови для м'якого входження дітей у шкільне життя та забезпечено необхідний рівень їхньої психологічної готовності до навчання.

Таким чином, методика реалізації програми стимулювання навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку ґрунтується на сучасних психолого-педагогічних підходах і враховує вікові особливості дітей 5-6 років. Програма реалізовувалась у три етапи, кожен з яких мав чітко окреслену мету, завдання та змістове наповнення, що дозволило вибудувати послідовну логіку психолого-педагогічного впливу. Розроблена методика має потенціал бути ефективним інструментом у формуванні мотиваційної готовності до навчання, однак її результативність потребує подальшого емпіричного підтвердження.

3.3. Аналіз ефективності впровадженої програми формування мотиваційної готовності до навчання

Після завершення реалізації програми формування мотиваційної готовності до навчання було проведено повторне діагностичне обстеження дітей старшого дошкільного віку з метою вивчення змін у рівнях мотиваційної готовності. Оцінювання здійснювалось за тим самим комплексом психодіагностичних методик, що використовувались на констатувальному етапі: авторський опитувальник О. Чекстер, проєктивна методика «Малюнок школи», символічна ігрова методика «Панда Кунг-фу» та методика «Море радості». Це дозволило зіставити результати до і після програмного вимірювання та зробити висновки щодо ефективності розробленої програми.

У процесі аналізу отриманих результатів було виявлено суттєву позитивну динаміку у всіх обстежених дітей, що дозволяє стверджувати про

досягнення основної мети програми – формування внутрішньої, емоційно-забарвленої та стійкої навчальної мотивації.

Результати повторного опитування за методикою О. Чекстер засвідчили суттєве покращення показників мотиваційної готовності до навчання серед досліджуваних дітей. Зокрема, спостерігається істотне зростання частки дітей з високим рівнем мотивації до 80% (у порівнянні з 63% на початку дослідження). Проведений статистичний аналіз з використанням критерію χ^2 для порівняння розподілу рівнів мотивації до і після формувального етапу підтвердив достовірність виявлених змін ($\chi^2 = 6,87$; $p < 0,01$). Це вказує на те, що зростання частки дітей з високим рівнем мотивації не є випадковим, а безпосередньо зумовлене впливом реалізованої програми. Це свідчить про значний прогрес у формуванні внутрішньої пізнавальної мотивації, позитивного емоційного ставлення до шкільного навчання та прийняття соціальної ролі «учня». Водночас кількість дітей із середнім рівнем мотивації зменшилася до 18% (замість попередніх 33%), що вказує на стабілізацію мотиваційної сфери, зменшення ситуативності у ставленні до навчання та посилення усвідомлення цінності знань. Особливо показовою є зменшення частки дітей із низьким рівнем мотивації – лише 2% респондентів, у порівнянні з 4% на початку дослідження. Ці результати демонструють, що застосовані психокорекційні та розвивальні заходи, спрямовані на емоційну підтримку, зниження тривожності та моделювання позитивного навчального досвіду, мали позитивний вплив навіть на найбільш уразливих дітей.

Позитивна динаміка простежується також у гендерному розрізі. Якщо на етапі первинного діагностування високий рівень мотиваційної готовності демонстрували 55% хлопців, то після реалізації програми цей показник зріс до 75%. Це свідчить про ефективність цілеспрямованого впливу на подолання емоційної нестабільності, зниження тривожності та активізацію внутрішніх ресурсів у цієї категорії дітей. У дівчат кількість дітей з високим рівнем мотивації також зросла – з 68% до 84%, що підтверджує успішність програми в контексті розвитку позитивного образу себе як школяра.

Порівняльні результати дослідження за методикою О. Чекстер подано в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Порівняльний аналіз рівнів мотиваційної готовності до навчання у дітей старшого дошкільного віку за методикою О. Чекстер до та після впровадження програми, у відсотках

Рівень мотивації	Дівчата (до), %	Дівчата (після), %	Хлопці (до), %	Хлопці (після), %	Загалом (до), %	Загалом (після), %
Високий (18-25 балів)	68	84	55	75	63	80
Середній (9-17 балів)	32	14	35	23	33	18
Низький (0-8 балів)	0	0	10	2	4	2

Джерело: сформовано автором

Згідно з узагальненими результатами дослідження, реалізація програми виявилася ефективною у контексті зміцнення мотиваційної готовності дітей до навчання в умовах шкільного середовища. Спостерігається суттєве зниження кількості дітей з нестабільною, ситуативною або недостатньо сформованою навчальною мотивацією, що свідчить про позитивні зрушення в емоційно-вольовій та когнітивній сферах особистості. Водночас відзначено зростання частки дітей, які демонструють сталий інтерес до навчальної діяльності, проявляють ініціативність у засвоєнні знань, активно включаються у комунікацію в освітньому середовищі та мають сформоване уявлення про навчання як важливу соціальну роль.

Особливо показовим є факт, що збільшилась кількість учасників з чіткою установкою на навчання як ціннісно значущий, особистісно мотивуючий процес. Вони проявляють впевненість у власних силах, емоційну рівноваженість, позитивне ставлення до навчальної діяльності, готовність до взаємодії з педагогами та однолітками, а також відкритість до нових знань і

соціального досвіду. Це свідчить про посилення внутрішньої мотивації, яка стає провідним чинником у готовності дитини до систематичного навчання.

У динаміці простежується тенденція до інтеграції трьох ключових компонентів мотиваційної сфери: емоційного (створення позитивного емоційного фону та зниження тривожності), пізнавального (розвиток інтересу до нової інформації, навчального матеріалу) та поведінкового (внутрішня організованість, цілеспрямованість, дисциплінованість). Такий комплексний розвиток сприяє формуванню гармонійного внутрішнього стану дитини, що є важливою передумовою успішної адаптації до шкільного життя та подальшого навчального поступу.

Повторне застосування проєктивної рисункової методики «Малюнок школи» (Н. Нижегородцева, В. Шадриков) після реалізації програми засвідчило позитивну динаміку в емоційному сприйнятті дітьми образу школи, що прямо корелює з підвищенням мотиваційної готовності до навчання.

За результатами повторного дослідження, високий рівень мотиваційного ставлення до школи продемонстрували 76% дітей (порівняно з 57% до впровадження програми), що свідчить про суттєве посилення позитивних емоцій, інтересу до навчання та зміцнення образу школи як безпечного, привабливого простору для пізнання й розвитку. Для підтвердження достовірності змін у рівнях мотиваційного ставлення до школи було застосовано критерій χ^2 , за результатами якого отримано статистично значуще зростання ($\chi^2 = 5,92$; $p < 0,05$). Це дозволяє стверджувати, що емоційне покращення сприйняття школи має об'єктивне підґрунтя і викликане програмними впливами.

Порівняльні результати за рисунковою методикою «Малюнок школи» до та після впровадження програми формування мотиваційної готовності до навчання подано в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

**Порівняльний аналіз рівнів мотиваційного ставлення до школи за
методикою «Малюнок школи» до та після впровадження програми, у
відсотках**

Рівень мотивації	Дівчата (до), %	Дівчата (після), %	Хлопці (до), %	Хлопці (після), %	Загалом (до), %	Загалом (після), %
Високий (5-6 балів)	56	80	55	71	57	76
Середній (3-4 бали)	40	18	35	25	37	20
Низький (0-2 бали)	4	2	10	4	6	4

Джерело: сформовано автором

Частка дітей із середнім рівнем мотивації знизилась до 20% (замість попередніх 37%), що вказує на зменшення емоційної амбівалентності, зростання стабільності пізнавальних мотивів і формування особистісної значущості навчальної діяльності.

Особливої уваги заслуговує позитивна динаміка у зменшенні частки дітей з низьким рівнем мотиваційного ставлення до школи – показник знизився до 4% порівняно з попередніми 6%. Така зміна є важливим маркером успішності програми, адже вона свідчить про поступове подолання внутрішніх бар'єрів, зокрема тривожних очікувань, невпевненості у власних силах, страху перед невідомим шкільним середовищем.

Зменшення частки дітей із низькою мотивацією вказує на ефективне формування емоційно-безпечного простору, в якому дитина отримує підтримку, відчуває прийняття та позитивне підкріплення своїх зусиль. Це, у свою чергу, сприяє формуванню більш стабільної та позитивної Я-концепції, що пов'язана із новою соціальною роллю школяра. Такі зміни відображають розвиток емоційної зрілості, підвищення самооцінки та становлення почуття значущості себе у навчальній діяльності, що є основою для успішної адаптації в шкільному колективі.

У гендерному аспекті позитивна динаміка простежується в обох групах:

1) у дівчат високий рівень мотивації зріс із 56% до 80%, що вказує на глибоку емоційну залученість та прийняття шкільної ролі;

2) у хлопців – з 55% до 71%, що демонструє подолання початкової емоційної напруги, зростання інтересу до школи та внутрішньої готовності до змін.

Позитивна динаміка в емоційному зображенні школи підтверджується якісними змінами в малюнках: зросла кількість яскравих кольорів, позитивних персонажів, динамічних сюжетів із шкільного життя. Діти почали малювати себе поруч з учителем або друзями, зображували шкільне приладдя з радістю, а коментарі до малюнків містили слова «цікаво», «хочу вчитись», «мені подобається школа». Така трансформація свідчить не лише про зміну зовнішніх уявлень, а й про внутрішнє прийняття ролі школяра як важливої частини власної ідентичності.

Таким чином, повторне використання методики «Малюнок школи» дало змогу зафіксувати зміни в емоційному ставленні до шкільного навчання, які були досягнуті завдяки системній психолого-педагогічній роботі. Зростання кількості дітей з високим рівнем мотивації свідчить про ефективність впровадженої програми, а також її здатність активізувати глибинні емоційно-ціннісні механізми, що є основою стійкої навчальної мотивації.

Повторна діагностика мотиваційної готовності до навчання за проєктивно-ігровою методикою «Панда Кунг-фу» показала чітко виражену позитивну динаміку у ставленні дітей до шкільного навчання. Після впровадження програми формування мотиваційної готовності до навчання значно зросла кількість дітей, які асоціюють школу з позитивними емоціями, готовністю до змін та бажанням навчатися (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Порівняльні результати рівня мотиваційної готовності до навчання за методикою «Панда Кунг-фу» до та після впровадження програми, у відсотках

Рівень мотивації	Дівчата (до), %	Дівчата (після), %	Хлопці (до), %	Хлопці (після), %	Загалом (до), %	Загалом (після), %
Високий рівень	68	88	70	80	69	84
Середній рівень	28	12	20	15	25	14
Низький рівень	4	0	10	5	6	2

Джерело: сформовано автором

Так, високий рівень мотивації до навчання виявлено у 84% дітей, що на 15% вище, ніж до реалізації програми (69%). Результати обробки даних із застосуванням критерію χ^2 ($\chi^2 = 7,13$; $p < 0,01$) засвідчили, що позитивна динаміка у зростанні частки дітей із високим рівнем мотивації є статистично достовірною. Це свідчить про ефективність використаного проєктивно-ігрового інструментарію як частини комплексної програми формування мотиваційної готовності до навчання.

Середній рівень мотиваційної готовності зафіксовано у 14% дітей. Це свідчить про скорочення кола дітей із нестійкими або суперечливими установками щодо школи. У них зберігається позитивне сприйняття окремих аспектів навчання, проте мотиваційна структура ще формується і потребує подальшої підтримки через залучення до освітньо-ігрових форматів.

Найбільш показовим є зниження частки дітей із низьким рівнем мотивації до 2% (проти 6% до початку програми). Ці результати підтверджують зменшення емоційної напруги, тривожності та страхів щодо школи. Емоційно нейтральні або негативні реакції на слова зі шкільної тематики значно скоротились, що свідчить про ефективність використаних арт- та психогімнастичних технік, а також прийомів казкотерапії.

У гендерному розрізі результати дослідження також демонструють виразну позитивну динаміку у формуванні мотиваційної готовності до навчання, що підтверджує ефективність програми для обох статевих груп:

1) у дівчат спостерігається особливо помітне зростання частки з високим рівнем мотивації – з 68% на початку дослідження до 88% після завершення програми. Це свідчить про зростання емоційної стабільності, підвищення впевненості у собі, формування позитивного ставлення до шкільної діяльності та усвідомлення її значущості. Водночас повне зникнення показника низької мотивації (з 4% до 0%) є показником глибокої трансформації у сфері ставлення до майбутньої навчальної діяльності, що особливо важливо на етапі переходу до школи;

2) у хлопців також зафіксовано позитивну динаміку: частка дітей з високим рівнем мотивації піднялася з 70% до 80%, що вказує на зростання їхнього інтересу до навчального процесу, активізації пізнавальної діяльності та поступове зниження внутрішньої напруги. Особливо важливо підкреслити зменшення частки з низьким рівнем мотивації з 10% до 5%. Це досягнення заслуговує на окрему увагу, оскільки саме серед хлопців на початковому етапі дослідження спостерігалася вища емоційна напруженість, більша кількість тривожних очікувань і нестабільність у ставленні до шкільного життя.

Загалом, результати повторного діагностичного обстеження за методикою «Панда Кунг-фу» переконливо підтвердили ефективність реалізованої програми. Спостерігається суттєве покращення емоційного ставлення дітей до школи: воно стало більш стабільним, виразно позитивним і внутрішньо вмотивованим. Такі зміни свідчать про зростання довіри до шкільного середовища, зменшення тривожності, прийняття нової соціальної ролі та посилення психологічної готовності до навчального процесу.

Варто відзначити, що ігровий формат методики, адаптований до вікових особливостей дітей, дозволив не лише зібрати достовірні дані, а й проникнути в глибину емоційно-ціннісного сприйняття школи. Це забезпечило можливість виявити не лише зовнішні поведінкові реакції, а й

глибинні психологічні установки, що формують цілісний образ школи в уявленні дитини. Саме такий образ (емоційно забарвлений, асоційований із безпекою, підтримкою та пізнавальним інтересом) є ключовим чинником у процесі адаптації до нового соціального статусу першокласника, оскільки визначає рівень прийняття навчальної діяльності як цінності.

Таким чином, отримані результати засвідчують не лише кількісні, а й якісні зрушення в мотиваційній і емоційній сферах дітей, що підкреслює успішність застосованої програми психологічного супроводу на етапі підготовки до школи.

Оцінка мотиваційної готовності до навчання за проєктивно-руховою методикою «Море радості» дозволила виявити зміни в емоційному ставленні дітей до шкільного середовища після завершення програми. Діагностика в інтерактивній формі показала, що позитивне емоційне наповнення шкільних ситуацій стало більш стабільним серед більшості дітей (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Порівняльні результати рівня мотиваційної готовності до навчання за методикою «Море радості» до та після впровадження програми, у відсотках

Рівень мотивації	Дівчата (до), %	Дівчата (після), %	Хлопці (до), %	Хлопці (після), %	Загалом (до), %	Загалом (після), %
Високий рівень	60	88	60	84	60	86
Середній рівень	32	12	25	12	29	12
Низький рівень	8	0	15	4	11	2

Джерело: сформовано автором

Порівняльний аналіз виявив, що високий рівень мотиваційної готовності до навчання продемонстрували 86% дітей, тоді як до впровадження програми цей показник становив лише 60%. Для перевірки статистичної достовірності змін було проведено обчислення за критерієм χ^2 . Отримане значення $\chi^2 = 8,42$ при $p < 0,01$ підтвердило наявність значущої різниці між рівнями мотиваційної готовності до і після формувального етапу,

що засвідчує ефективність запропонованої методики як індикатора внутрішніх змін у сприйнятті шкільного середовища.

Середній рівень мотиваційної готовності зафіксовано у 12% дітей (порівняно з 29% до початку програми). Це свідчить про зменшення емоційної нестабільності, амбівалентних уявлень і несформованості внутрішньої позиції школяра. Діти цієї групи все ще потребують підтримки, проте загальна позитивна динаміка засвідчує поступовий розвиток їхнього мотиваційного потенціалу.

Особливо показовим є скорочення частки дітей із низьким рівнем мотивації – з 11% до 2%. У цій групі значно зменшилася кількість дітей, які залишалися в зоні «піску» під час озвучування типових шкільних ситуацій. Це демонструє зниження рівня тривожності, страху та уникнення навчальної тематики. Такі результати свідчать про формування позитивної установки на школу навіть у дітей, які раніше демонстрували емоційний опір.

У гендерному розрізі результати дослідження також засвідчили рівномірну позитивну динаміку у формуванні мотиваційної готовності до навчання як серед дівчат, так і серед хлопців:

1) у дівчат спостерігається значне зростання частки з високим рівнем навчальної мотивації – з початкових 60% до 88% після впровадження програми. Цей приріст свідчить про високу ефективність використаних психолого-педагогічних підходів у роботі з дівчатками, які, ймовірно, виявили чутливість до емоційно забарвленого навчального контенту та форм позитивного підкріплення. Особливо вагомим є той факт, що кількість дівчат з низьким рівнем мотиваційної готовності після завершення програми знизилася до нуля – повне зникнення цього показника свідчить про глибоку трансформацію внутрішнього ставлення до школи та високий рівень психологічної готовності до переходу в новий соціальний статус;

2) серед хлопців також простежується виразна позитивна динаміка: частка з високим рівнем мотивації зростає з 60% до 84%. Це демонструє не лише успішне подолання бар'єрів у навчальній мотивації, а й зростання

інтересу до шкільної діяльності, зміцнення впевненості у власних силах і формування образу школи як простору можливостей, а не джерела стресу. Водночас кількість хлопців із низьким рівнем мотивації зменшилася з 15% до 4%, що є свідченням поступового нівелювання тривожних очікувань, внутрішніх бар'єрів і страхів, пов'язаних зі шкільним середовищем.

Загалом, результати у гендерному вимірі демонструють високу ефективність програми для обох груп і вказують на її універсальність та адаптивність до індивідуально-психологічних особливостей дітей різної статі. Такий підхід дозволяє забезпечити більш цілісне охоплення потреб кожної дитини у процесі формування готовності до навчання.

Таким чином, результати, отримані за методикою «Море радості», остаточно засвідчують високу ефективність впровадженої програми як дієвого інструменту позитивної трансформації емоційного ставлення дітей до шкільного життя. Динаміка показників чітко демонструє значне зростання частки дітей з високим рівнем мотиваційної готовності до навчання, що є переконливим доказом успішного формування позитивного емоційного фону, підвищення інтересу до пізнавальної діяльності та зниження емоційної напруги, пов'язаної з переходом до нових умов соціального функціонування.

Одночасне скорочення частки дітей з середнім та низьким рівнем мотиваційної готовності свідчить про глибокі й стійкі зміни у внутрішньому світі дошкільнят. Це виражається в розвитку емоційної стабільності, зростанні впевненості у власних силах, готовності приймати на себе роль учня та включатися у навчальну діяльність із внутрішнім прийняттям і зацікавленістю. Такі результати вказують на успішну адаптацію дитини до нової соціальної ситуації розвитку, у якій навчання виступає не як зовнішній обов'язок, а як значуща, емоційно приваблива та очікувана діяльність.

Отже, методика «Море радості» дозволила виявити глибинні зміни у сприйнятті шкільного середовища, що стали можливими завдяки цілісному, науково обґрунтованому підходу програми до формування позитивної навчальної мотивації в дітей старшого дошкільного віку.

Зведені результати порівняльного аналізу мотиваційної діагностики готовності до школи у дітей старшого дошкільного віку наведені на рис. 3.3.

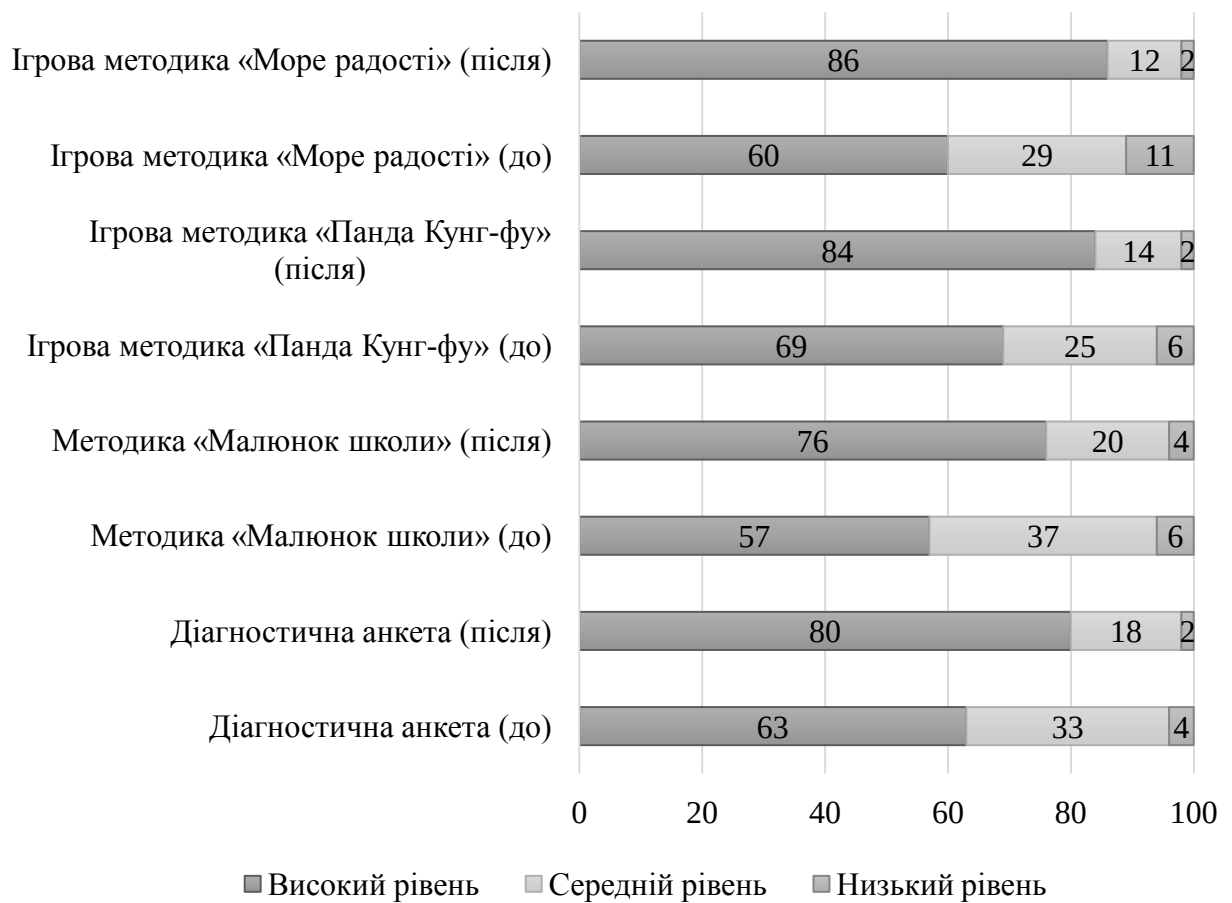

Рис. 3.3. Зведені результати мотиваційної діагностики готовності до школи у старших дошкільників до та після впровадження програми, у відсотках
Джерело: сформовано автором

Аналіз ефективності впровадженої програми охоплював не лише кількісні зміни у рівнях сформованості мотиваційної готовності до шкільного навчання, але й якісну оцінку трансформацій у поведінці та психоемоційному стані дітей. Протягом реалізації програми було зафіксовано стабільне зростання рівня зацікавленості у виконанні запропонованих навчально-ігрових завдань. Діти демонстрували не лише пізнавальну активність, а й посилену емоційну включеність, що проявлялося у радості від виконання завдань, очікуванні занять, відкритості до нового досвіду. Водночас посилилася комунікативна активність: діти охочіше взаємодіяли як з

педагогами, так і з однолітками, ініціювали спільні дії, виявляли бажання бути почутими та брати участь у колективних обговореннях. Вони стали більш самостійними, наполегливими у досягненні цілей, краще контролювали свої емоції, знижувався рівень імпульсивності та агресивних реакцій, що свідчить про розвиток навичок саморегуляції.

Крім того, було зафіксовано підвищення рівня впевненості у собі, зниження проявів емоційної напруги, а також зменшення рівня тривожності, пов'язаної з очікуванням шкільного навчання. Покращилась здатність дітей до емоційної та поведінкової саморегуляції: вони краще контролювали свої емоції, демонстрували стійкіші реакції на труднощі, зроста їхня витривалість і здатність завершувати розпочату діяльність. Водночас спостерігалось зміцнення навичок співпраці, що є важливою умовою подальшої успішної адаптації до шкільного середовища.

Таким чином, результати післяпрограмного діагностування підтверджують ефективність розробленої програми формування мотиваційної готовності до навчання в цілісному вимірі. Відзначається істотне зростання кількості дітей з високим рівнем навчальної мотивації, поглиблення позитивного емоційного ставлення до школи та помітне зниження тривожності, яка зазвичай супроводжує зміну соціального статусу на етапі переходу до шкільного життя. Програма продемонструвала свою результативність як у кількісному плані (через зростання рівня сформованості мотивації), так і в якісному. На підставі отриманих результатів її можна обґрунтовано рекомендувати для широкого впровадження у практику дошкільної освіти як ефективний засіб підготовки дітей до школи.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було здійснено розробку, реалізацію та аналіз ефективності програми формування мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку.

Було обґрунтовано зміст і логіку програми формування мотиваційної готовності, яка поєднала чотири функціональні блоки – розвиток пізнавального інтересу, формування позитивного образу школи, емоційно-ціннісне наповнення та інтеграційні заняття. Важливим є її спрямування на створення позитивного ставлення до навчання, стабілізацію емоційного фону та розвиток усвідомленої потреби у пізнанні. Суттєвою особливістю програми є гармонійне поєднання когнітивного й емоційного аспектів у межах однієї розвивальної системи.

Реалізація програми відбувалася у формі структурованої системи занять, які проводилися протягом чотирьох тижнів. Було виокремлено три послідовні етапи: підготовчий, основний і заключний. Кожен з них мав свою мету, завдання та відповідну методичну реалізацію. Використання таких форм, як сюжетно-рольова гра, арттерапія, психогімнастика, інтерактивні вправи та рефлексивні кола, дозволило досягти цілісного психолого-педагогічного ефекту: зниження тривожності, зростання емоційної стабільності та зміцнення позитивного образу «Я – школяр».

Завершальний етап роботи передбачав повторне дослідження мотиваційної сфери дошкільників, результати якого вказали на виражену позитивну динаміку. За всіма застосованими методиками було зафіксовано істотне зростання кількості дітей з високим рівнем мотиваційної готовності – у середньому до 80-86%. Зменшилась частка дітей із середнім і низьким рівнями, що свідчить про успішну корекцію нестійких установок і зниження емоційної напруги, пов'язаної зі вступом до школи. Особливо помітні зміни відзначено серед хлопців, які на початку дослідження частіше демонстрували тривожність та мотиваційну нестабільність.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра було всебічно проаналізовано психологічні особливості формування мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання, а також було обґрунтовано ефективні шляхи розвитку цієї готовності в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. Проведене емпіричне дослідження дозволило виявити дієві психолого-педагогічні засоби, що сприяють позитивному налаштуванню дитини на шкільне життя. Отримані результати стали підґрунтям для формулювання низки науково обґрунтованих висновків:

1. Старший дошкільний вік є ключовим етапом психічного розвитку дитини, на якому формуються базові компоненти, необхідні для переходу до навчальної діяльності. У цей період інтенсивно розвиваються пізнавальні процеси (мислення, мовлення, пам'ять, увага), емоційна сфера, самосвідомість, довільність та здатність до соціальної взаємодії. Особливого значення набуває формування внутрішньої позиції школяра як інтегрального показника психологічної готовності до шкільного навчання. Провідна діяльність, хоч і залишається ігровою, поступово трансформується у навчально-пізнавальну, що відображає зростання внутрішньої мотивації до засвоєння нових знань.

2. Мотиваційна готовність до навчання розглядається як складне психологічне утворення, що включає мотиваційний, ціннісно-смисловий та установчий компоненти. Вона забезпечує внутрішню налаштованість дитини на засвоєння знань, прийняття шкільної ролі та позитивне ставлення до навчального процесу. У наукових підходах мотивація трактується як результат взаємодії потреб, мотивів, цілей, засобів і дій. Сформованість мотиваційної готовності зумовлює успішність адаптації дитини до нової соціальної ситуації розвитку – навчання у школі. Важливим є домінування внутрішніх мотивів, адже лише в цьому випадку навчальна діяльність буде усвідомленою і стійкою.

3. Формування мотивації до навчання у старших дошкільників здійснюється через поступове зростання пізнавальної активності, механізми ідентифікації, наслідування, соціального схвалення та організовану зміну провідної діяльності. Визначальну роль відіграє педагогічно організоване середовище, що створює умови для емоційної безпеки, пізнавального інтересу, розвитку саморегуляції та прийняття соціальної ролі школяра. Внутрішня позиція учня формується як результат інтеграції емоційно-ціннісного та мотиваційного досвіду дитини у взаємодії з дорослими. Таким чином, навчальна мотивація виникає як результат поєднання внутрішніх потреб до пізнання та зовнішніх впливів, що забезпечують позитивний досвід навчання.

4. Емпіричне дослідження мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання проводилося з урахуванням вікових особливостей респондентів, етичних принципів та науково обґрунтованої методичної бази. Було визначено мету дослідження та окреслено завдання, що спрямовані на вивчення рівня мотивації, домінантних мотивів і гендерних відмінностей. Вибірка дослідження була репрезентативною й охоплювала 45 дітей віком 5-6 років, що дало змогу зробити обґрунтовані висновки. Підібраний діагностичний інструментарій охоплював як когнітивні, так і емоційні компоненти мотивації, що дозволило комплексно оцінити її сформованість.

5. Аналіз результатів, отриманих за допомогою психодіагностичного інструментарію (опитувальник О. Чекстер, методики «Малюнок школи», «Панда Кунг-фу», «Море радості»), показав, що більшість старших дошкільників мають сформовану мотиваційну готовність до навчання. У 60-69% дітей зафіксовано високий рівень мотивації, що виявляється у позитивному емоційному ставленні до школи, прагненні здобувати знання, готовності до дотримання навчальних правил. 25-37% респондентів мають середній рівень, що характеризується нестійкою мотивацією, залежною від зовнішніх стимулів. 4-11% дітей, переважно хлопчики, продемонстрували

низький рівень мотиваційної готовності, що свідчить про емоційну незрілість і тривожне сприйняття майбутньої шкільної ситуації. Результати підтвердили ефективність використаних методик для комплексної діагностики мотивації та виявили потребу в індивідуальному підході до окремих категорій дітей.

6. Встановлено, що на формування мотиваційної готовності до навчання значно впливають як соціальні, так і психологічні чинники. Провідне місце серед них займає сімейне середовище, зокрема ставлення батьків до навчання, стиль взаємодії з дитиною, модель поведінки дорослих. Важливу роль відіграє і виховно-освітнє середовище закладу дошкільної освіти, особистість педагога, організація діяльності з навчальним змістом, а також позитивний емоційний клімат у групі. Серед внутрішніх чинників вагомими є особливості темпераменту, рівень емоційної зрілості, самооцінка, сформованість волі, здатність до саморегуляції, ідентифікація з роллю учня. Встановлено, що за умови сприятливої взаємодії соціальних та психологічних впливів у дитини формується позитивне ставлення до шкільного життя, внутрішня потреба в пізнанні, віра у власні сили, що є основою для стійкої навчальної мотивації.

7. У межах дослідження була розроблена авторська програма розвитку мотиваційної готовності до навчання дітей старшого дошкільного віку, яка ґрунтується на сучасних психолого-педагогічних підходах та враховує вікові особливості дітей 5-6 років. Програма має чітко окреслену мету, завдання, структуру та принципи реалізації. Вона включає чотири функціональні блоки (пізнавальний, емоційно-ціннісний, образ школи та інтеграційний), що забезпечують комплексне формування пізнавального інтересу, позитивного образу школи, емоційної стабільності та внутрішньої мотивації до навчання. Її змістова логіка спрямована на гармонійне поєднання ігрової та навчальної діяльності, м'який перехід до нової соціальної ролі – ролі школяра.

8. Методика реалізації програми стимулювання навчальної мотивації передбачає трирівневу структуру: підготовчий, основний і завершальний етапи. На кожному з них були використані цілеспрямовані психолого-

педагогічні засоби: сюжетно-рольові ігри, інтерактивні вправи, арттерапія, казкотерапія, психогімнастика, рефлексивні кола. Такий підхід забезпечив емоційне включення дітей, розвиток позитивного ставлення до навчання, зниження рівня тривожності та формування внутрішньої установки на навчальну діяльність. Практична реалізація програми засвідчила ефективність поетапної організації занять та індивідуалізованого підходу.

9. Результати порівняльного аналізу до- і післяпрограмного діагностування свідчать про високу ефективність впровадженої програми формування мотиваційної готовності до навчання. У дітей значно зросли показники високого рівня мотивації, зменшилась частка тривожних, емоційно нестабільних реакцій, покращилося емоційне ставлення до школи та сформувався позитивний образ себе як учня. Динаміка результатів, зафіксована за всіма застосованими методиками, свідчить про позитивні якісні зміни у пізнавальній, емоційній та поведінковій сферах дошкільників, що дозволяє рекомендувати програму до впровадження у практику роботи психологів і педагогів закладів дошкільної освіти.

Отже, проведене дослідження підтвердило актуальність і практичну значущість проблеми формування мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання. На основі теоретичного аналізу, емпіричної перевірки та розробки авторської програми було доведено, що цілеспрямоване психолого-педагогічне впливання, побудоване з урахуванням вікових потреб і психологічних закономірностей, здатне ефективно активізувати внутрішню мотивацію до навчання, зменшити рівень тривожності та забезпечити позитивне ставлення до майбутньої шкільної діяльності. Розроблена програма показала високу ефективність і може бути використана в освітній практиці як інструмент м'якої адаптації дитини до нової соціальної ролі – школяра.

Подальші наукові розвідки доцільно зосередити на вивченні довготривалого впливу мотиваційної підготовки на процес адаптації у перших класах, розробці індивідуалізованих програм для дітей з різними

психофізіологічними особливостями, а також на дослідженні взаємозв'язку між мотиваційною готовністю та пізнавальними досягненнями в початковій ланці освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Затверджено наказом МОН № 33 від 12 січня 2021 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS34727> (дата звернення: 21.03.2025).
2. Біла І. М. Психологічні аспекти готовності до шкільного навчання. *Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи* : збірник наукових праць. Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2020. С. 31-42.
3. Білоус О. В. Вікова психологія: навчальний посібник. Чернігів: ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
4. Бєлова О. Б. Проблематика мотиваційної готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2021. № 2. С. 181-187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_ped_2021_2_31 (дата звернення: 19.03.2025).
5. Богуш А. М. Підготовка дітей до школи у вимірі дошкільної зрілості. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 67. С. 158-163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprrn_2015_67_30 (дата звернення: 19.03.2025).
6. Бужинецька К. Проблема мотивації навчальної діяльності старших дошкільників із когнітивними порушеннями розвитку. *Psychological Journal*. 2023. Т. 9, №6 (74). С. 7-15. DOI: <https://doi.org/10.31108/1.2023.9.6.1> (дата звернення: 14.03.2025).
7. Варій М. Й. Загальна психологія.: підр. для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид. К.: Центр учбової літератури, 2009. 1007 с.
8. Горопаха Н., Маліновська Н. Особливості мотивів навчально-мовленнєвої діяльності старших дошкільників. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. 2017. Вип. 35. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2017-35.%p> (дата звернення: 01.04.2025).
9. Гріньова О. М., Терещенко Л. А. Дитяча психодіагностика: навчально-методичний посібник. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 227 с.

- 10.Грузинська І. Формування у дітей мотиваційної готовності до шкільного навчання. 2024. URL: https://ird.npu.edu.ua/files/inna_2.pdf (дата звернення: 01.04.2025).
- 11.Драган Г. М. Роль психолога в закладі дошкільної освіти. *Соціально-освітні домінанти професійної підготовки сучасного компетентісного фахівця* : зб. матеріалів III-ої Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Біла Церква, 16 травня 2024 р.) / за заг. ред. В. С. Кулішова, Ю. С. Герасименко, О. Й. Фурса. Біла Церква : БІНПО, 2024. С. 37-41.
- 12.Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2007. 392 с.
- 13.Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
- 14.Дуткевич Т. В. Дитяча розвивально-корекційна психологія (Теоретичний курс): Навчальний посібник. Київ: КНТ, 2017. 265 с.
- 15.Зозуляк-Случик Р. В. Основи соціалізації особистості : навч. посіб. для студентів закладів вищої освіти. 2-е вид., переробл. та доповн. Івано-Франківськ : НАІР, 2021. 222 с.
- 16.Кісіль З. Р., Швець Д. В. Мотивація діяльності людини: Навчальний посібник у схемах, таблицях, коментарях. Одеса: Видавництво ОДУВС, 2023. 154 с.
- 17.Козігора М. А. Психологічна готовність дитини до навчання в школі. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 16(2). С. 65-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2019_16%282%29__15 (дата звернення: 01.04.2025).
- 18.Курчатова А. В., Вегера Т. М. Мотиваційна готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі: співвідношення ключових понять. *Молодий вчений*. 2022. № 9 (109). С. 78-81. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-9-109-18> (дата звернення: 21.03.2025).

- 19.Мамедова В. В. Психологічна готовність до навчання дітей старшого дошкільного віку у контексті Нової української школи. *Перспективи розвитку сучасної психології* : зб. наук. пр. 2020. Вип. 7. С. 110-117. URL: <https://eportfolio.kubg.edu.ua/data/conference/6126/document.pdf#page=110> (дата звернення: 10.03.2025).
- 20.Мельник І. С. Педагогічна психологія: дошкільний вік. Навчальний посібник для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта». Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. 128 с.
- 21.Олійник І. В., Ноженко Ю. М. Феномен психологічної готовності дітей до навчання у школі в психолого-педагогічній літературі. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія*. 2017. № 2. С. 84-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2017_2_16 (дата звернення: 21.03.2025).
- 22.Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: навч. посіб. для самостійної роботи студента. Київ: Академвидав, 2011. 376 с.
- 23.Павелків Р. В. Вікова психологія: підручник. Київ: Кондор, 2015. 469 с.
- 24.Павелків Р. В., Цигипало О. П. Психодіагностичний інструментарій в умовах ЗДО : навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2013. 296 с.
- 25.Павлушкіна О. В. Мотиваційна готовність старших дошкільників до шкільного навчання. *Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти* : збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції (Кам'янець-Подільський, 2020 р.). Київ : Міленіум, 2020. С. 189-191.
- 26.Піроженко Т. О., Карабаєва І. І., Соловйова Л. І., Хартман О. Ю. Діагностика готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі. *Innovations and prospects of world science* : Proceedings of the 10th International scientific and practical conference (May 25-27, 2022, Vancouver, Canada). Vancouver : Perfect Publishing, 2022. С. 625-633. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730654/> (дата звернення: 01.04.2025).

27. Піроженко Т. О., Карабаєва І. І., Соловйова Л. І., Хартман О. Ю. Вивчення готовності дітей старшого дошкільного віку до систематичного навчання в умовах реформування української школи. *Психологічний часопис*. 2022. Вип. 8 (2). С. 18-32. URL: <https://doi.org/10.31108/1.2022.8.2.2> (дата звернення: 01.04.2025).
28. Піроженко Т. О., Карабаєва І. І., Соловйова Л. І., Хартман О. Ю., Федорчук О. І., Токарева Л. Д. Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи : препринт. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2023. 32 с.
29. Піроженко Т. О., Карабаєва І. І., Соловйова Л. І., Хартман О. Ю. Інструментарій оцінювання готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи : методичні рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2023. 36 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/734633/> (дата звернення 28.03.2025).
30. Піроженко Т. О., Карабаєва І. І., Соловйова Л. І., Хартман О. Ю. Якісна та кількісна характеристика готовності старших дошкільників до навчання у школі. *Психологічний часопис*. 2023. Вип. 9 (1). С. 41-49. URL: <https://doi.org/10.31108/1.2023.9.1.4> (дата звернення: 09.04.2025).
31. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник. 4-те вид., стер. Суми : Університетська книга, 2019. 352 с.
32. Психологічна готовність шестирічної дитини до школи / упорядник: К. Муліка. Полтава : ПОППО, 2008. 84 с. URL: https://pano.pl.ua/file/book/mylika_1.pdf (дата звернення: 25.03.2025).
33. Психологічна діагностика мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства : монографія / Н. В. Пророк, Л. М. Манилова, Л. О. Кондратенко та ін. ; за ред. Н. В. Пророк. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 131 с.

34. Психологія особистості : навч. посіб. / уклад. І. О. Петухова, О. Г. Льовкіна, Р. А. Калениченко та ін.; за заг. ред. Є. М. Суліми ; Ун-т ДФС України. Ірпінь, 2021. 338 с.
35. Про дошкільну освіту: Закон України від 11 липня 2001 року № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
36. Савчин М. В. Загальна психологія: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2011. 464 с.
37. Самойлова А. О., Музичко Л. Т. Особливості готовності до шкільного навчання дітей дошкільного віку з порушенням мовлення. *Молодий вчений*. 2023. № 12 (124). С. 105-110. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-12-124-33> (дата звернення: 21.03.2025).
38. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
39. Соловійова Л. І. Регулятивний компонент діяльності у складі критеріїв комплексної оцінки готовності дитини до шкільного життя. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2021. Вип. 36 (2). С. 99-104. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.3614> (дата звернення: 04.03.2025).
40. Токарева Л. Д. Мотиваційна готовність як передумова дошкільної зрілості дитини. *Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи* : матеріали II Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Київ, 20 травня 2021 р.). Київ, 2021. С. 233-237. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737561> (дата звернення: 02.04.2025).
41. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 206 с.
42. Ушакова І. М. Вікова психологія: курс лекцій. Х.: НУЦЗУ, 2016. 123 с.
43. Філімонова Т. В. Психолого-педагогічна підготовка дітей до школи : навчально-методичний посібник. Миколаїв : СПД Румянцева, 2020. 218 с.

- URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/29450> (дата звернення: 29.03.2025).
- 44.Чекстере О. Ю Діагностика мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання. *Нова українська школа: психологічні проблеми* : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 11 червня 2020 року). Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна. 2020. С. 101-107. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722207/> (дата звернення: 29.03.2025).
 - 45.Яресько В. Формування мотиваційної готовності до школи дітей старшого дошкільного віку. *Публічне управління для сталого розвитку: виклики та перспективи на національному та місцевому рівнях* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26-27 жовт. 2023 р.). Київ : МДУ, 2023. С. 51-52.
 - 46.Adela R. Child to Child Pedagogy and Smooth Transition Readiness from Home Based Centers to Primary One. *Journal of Curriculum Development, Evaluation and Education (JCDEE)*. 2024. 1(1). P. 32-44. URL: <https://journal.ncdc.go.ug/index.php/JCDEE/article/view/7> (дата звернення: 11.03.2025).
 - 47.Alikhodzhaeva G. Adaptation of a first-grade children to school: An important stage in the life of every child. *International Journal of Artificial Intelligence*. 2025. №1(1). P. 732-734. URL: <https://inlibrary.uz/index.php/ijai/article/view/70931> (дата звернення: 18.03.2025).
 - 48.Amukune S., Barrett K. C., Jozsa K. Game-based assessment of school readiness domains of 3-8-year-old children: A scoping review. *Journal of New Approaches in Educational Research*. 2022. № 11. P. 146-167. DOI: <https://doi.org/10.7821/naer.2022.1.763> (дата звернення: 11.03.2025).
 - 49.Furman O. To the problem of motivational readiness of senior preschool children for the school. *Zeszyty Naukowe Międzynarodowej Akademii Nauk Stosowanych w Łomży*. 2024. №93. P. 155-164. DOI: <https://doi.org/10.58246/hpgfqb71> (дата звернення: 29.03.2025).

50. Pewa N. P., Mzimela J. Early childhood development educators' perceptions of learners' readiness for Grade R. *South African Journal of Childhood Education*. 2024. 14(1). URL: https://hdl.handle.net/10520/ejc-sajce_v14_n1_a1234 (дата звернення: 29.03.2025).
51. Veraksa A., Gavrilova M., Lepola J. Learning motivation tendencies among preschoolers: Impact of executive functions and gender differences. *Acta Psychologica*. 2022. №228. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2022.103647> (дата звернення: 22.03.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Порівняльний аналіз основних теорій мотивації

Назва теорії та представники	Особливості	Переваги	Недоліки
Процесуальні теорії мотивації (В. Врум, Дж. Адамс, Л. Портер, Е. Лоулер, Е. Лок)	Процесуальні теорії мотивації зосереджуються на розумінні процесів, через які індивіди вибирають певні дії для досягнення своїх цілей. Процесуальні теорії акцентують на процесах вибору і прийняття рішень індивідом, а не просто на потребах або стимулах. Вони досліджують, як зусилля, очікування, сприйняття справедливості і цілепокладання впливають на мотивацію і вибір поведінки. Велику роль відіграє сприйняття індивідом ситуації, включаючи оцінку власних зусиль, результатів і винагород.	1. Процесуальні теорії забезпечують гнучкий підхід до аналізу мотивації, враховуючи різноманітні фактори і ситуації. 2. Вони застосовні до широкого спектру ситуацій та індивідів, дозволяючи аналізувати мотивацію в різних контекстах. 3. Теорії враховують індивідуальні розбіжності в сприйнятті, цінностях і очікуваннях.	1. Процесуальні теорії можуть бути складними для практичного застосування через необхідність врахування великої кількості змінних. 2. Висока суб'єктивність у сприйнятті і оцінці справедливості, результатів і винагород може ускладнити прогнозування поведінки. 3. Більшість процесуальних теорій зосереджена на логіці і раціональності, потенційно ігноруючи емоційні та ірраціональні аспекти мотивації.
Змістові теорії мотивації (А. Маслоу, Ф. Герцберг, Д. МакКлелланд, К. Олдерфер (модифікував ієрархію потреб А. Маслоу, запропонувавши модель ERG (існування, взаємовідносини, зростання))	Змістові теорії мотивації фокусуються на конкретних факторах, які спонукають людей до дії, ідентифікуючи і категоризуючи основні потреби та мотиви, що лежать в основі мотивації. Вони досліджують, що саме мотивує людей, замість того, щоб зосереджуватися на процесі мотивації. Змістові теорії аналізують специфічні потреби, які впливають на мотивацію людини, наприклад, потреби в безпеці, соціальні потреби, потреби в самоповазі та самореалізації. Багато змістових теорій представляють потреби у вигляді ієрархії або певної послідовності, згідно з якою більш базові потреби мають бути задоволені перед тим, як вищі рівні мотивації можуть бути активовані. Багато з цих теорій припускають, що окремі потреби є універсальними для всіх людей.	1. Змістові теорії прості для розуміння та можуть бути легко застосовані на практиці. 2. Вони ідентифікують базові потреби, які є актуальними для більшості людей, незалежно від культурних розбіжностей. 3. Змістові теорії надають основу для розробки мотиваційних програм на роботі, спрямованих на задоволення різних потреб співробітників.	1. Багато змістових теорій занадто узагальнені і не враховують індивідуальні відмінності в потребах та мотивації. 2. Деякі змістові теорії, такі як ієрархія потреб Маслоу, критикуються за недостатню емпіричну підтримку. 3. Змістові теорії зосереджуються на внутрішніх потребах і можуть ігнорувати зовнішні стимули та обставини, які також впливають на мотивацію.
Поведінкові теорії мотивації (Б.Ф. Скіннер,	Поведінкові теорії мотивації виходять з припущення, що мотивована поведінка є	1. Поведінкові теорії можуть бути ефективно застосовані	1. Поведінкові теорії можуть не враховувати внутрішні мотиваційні

Е. Торндайк, Дж. Вотсон)	результатом зовнішніх стимулів, таких як нагороди та покарання. Цей напрямок дослідження акцентує увагу на способах, за допомогою яких зовнішнє середовище впливає на поведінку індивіда, і розглядає мотивацію через призму навчання. Поведінкові теорії зосереджені на ролі зовнішніх стимулів у формуванні мотивованої поведінки. Велика увага приділяється процесам навчання, де поведінка формується на основі отриманого досвіду нагород і покарань. Поведінкові теорії надають методи модифікації поведінки через систему підкріплення.	для модифікації поведінки в освіті, в терапії та в управлінні персоналом. 2. Ідеї, висунуті в рамках поведінкових теорій, мають міцну емпіричну базу завдяки численним експериментам та дослідженням. 3. Теорії пропонують чітке розуміння механізмів, що впливають на поведінку, що дозволяє легко впроваджувати відповідні стратегії.	процеси, такі як потреби, бажання та емоції. 2. Іноді критикується за надмірну спрощеність та ігнорування складності людської поведінки. 3. Методи модифікації поведінки, особливо коли вони включають покарання, можуть порушувати етичні норми.
Психоаналітичні теорії мотивації (З. Фрейд, К. Юнг)	Психоаналітичні теорії мотивації виходять з припущення, що поведінка людини керується внутрішніми, часто несвідомими силами, бажаннями та конфліктами. Ці теорії намагаються розкрити вплив несвідомого на мотивовані дії індивіда. Основний акцент робиться на тому, що багато мотивів дій людини знаходяться у несвідомому стані. Велика увага приділяється внутрішнім конфліктам між бажаннями та соціально прийнятими нормами поведінки. Психоаналітичні теорії часто підкреслюють значення дитячих переживань у формуванні мотивації та поведінки у дорослому житті.	1. Психоаналітичні теорії дозволяють глибоко зануритися в аналіз внутрішніх мотивів та конфліктів, надаючи цінне розуміння поведінки. 2. Вони підкреслюють значення дитячих переживань, що дає змогу розуміти коріння деяких дорослих мотивацій та поведінки. 3. Психоаналітичні теорії надають комплексний підхід до розуміння людини, враховуючи як свідоме, так і несвідоме.	1. Багато концепцій психоаналізу складно піддати емпіричній перевірці через їх несвідомий характер. 2. Критики зазначають, що психоаналітичні теорії можуть бути надто загальними та абстрактними, ускладнюючи застосування їх висновків в конкретних ситуаціях. 3. Інтерпретація несвідомих мотивів може викликати етичні запитання, особливо коли це стосується аналізу особистих переживань і травм.

Джерело: сформовано автором на основі джерел [7, с. 634-646]

Авторський опитувальник для діагностики мотиваційної готовності до навчання (розроблений О. Чекстер)

Мета: виявити провідні мотиви навчання у дітей старшого дошкільного віку, визначити рівень сформованості мотиваційної готовності до шкільного навчання.

Інструкція для педагога та психолога: опитування проводиться індивідуально в усній формі у невимушеній атмосфері. Запитання задаються в довільній послідовності, відповідно до інтересу дитини. У разі потреби педагог допомагає пояснити незрозумілі слова. На основі обраних дитиною відповідей фіксуються відповідні бали, які потім підсумовуються.

Анкета

1. Чому ти хочеш піти до школи?

- а) щоб дізнатися багато нового – пізнавальний мотив – 4 бали;
- б) бо там будуть оцінки й можна отримати «дванадцятку» – мотив оцінки – 3 бали;
- в) бо всі мої друзі вже там – соціальний мотив – 2 бали;
- г) бо так хочуть батьки – зовнішній мотив – 1 бал;
- д) не хочу – відсутність мотивації – 0 балів.

2. Що тобі найбільше хочеться робити в школі?

- а) вивчати букви, цифри, читати – учбовий мотив – 4 бали;
- б) отримувати похвалу від учителів – мотив соціального схвалення – 3 бали;
- в) гратися на перерві з друзями – ігровий мотив – 2 бали;
- г) щоб мама сказала, що я молодець – мотив прийняття – 1 бал;
- д) не знаю / нічого не хочеться – 0 балів.

3. Що тобі цікаво в школі?

- а) дізнаватися нове – пізнавальний мотив – 4 бали;
- б) малювати, співати, виступати – мотив творчої самореалізації – 3 бали;
- в) грати в комп'ютер під час інформатики – мотив віртуального середовища – 2 бали;
- г) просто хочу туди ходити, бо так потрібно – позиційний мотив – 1 бал;
- д) мені не цікаво – 0 балів.

4. Що ти робитимеш, якщо щось не виходить на уроці?

- а) попрошу пояснити ще раз — учбовий мотив — 4 бали;
- б) засмучуся, але спробую знову — мотив оцінки/самоконтролю — 3 бали;
- в) зателефоную батькам — зовнішній мотив — 2 бали;
- г) покличу однокласника — комунікативний мотив — 1 бал;
- д) замовчу / розплачуся / не знаю — 0 балів.

5. Уяви, що тобі подарували щось на день народження. Що ти обереш?

- а) книжку – пізнавальний мотив – 4 бали;
- б) лего-конструктор – ігровий мотив – 3 бали;
- в) планшет або телефон – мотив взаємодії з віртуальним світом – 2 бали;
- г) солодощі – зовнішній мотив – 1 бал;
- д) нічого не потрібно – 0 балів.

6. Як ти думаєш, хто найважливіший у школі?

- а) учитель, бо він навчає – учбовий/позиційний мотив – 4 бали;
- б) однокласники, бо з ними весело – соціальний мотив – 3 бали;
- в) директор, бо головний – позиційний мотив – 2 бали;
- г) хтось, хто приносить ігри – ігровий мотив – 1 бал;
- д) не знаю – 0 балів.

7. Що ти робитимеш, якщо отримаєш зауваження в школі?

- а) подумаю, чому так сталося, і постараюся виправити – учбовий/оцінний мотив – 4 бали;
- б) виправлю, щоб мене похвалили – мотив соціального схвалення – 3 бали;
- в) сумуватиму, але скажу батькам – мотив прийняття – 2 бали;
- г) засмучуся і нічого не робитиму – 1 бал;
- д) не хочу йти до школи – 0 балів.

Підрахунок балів

Підсумовується кількість набраних балів за всіма запитаннями.

1) 18-25 балів – високий рівень мотиваційної готовності: дитина позитивно ставиться до навчання, виявляє інтерес до школи, готова до подолання труднощів;

2) 9-17 балів – середній рівень мотивації: є потенціал, але необхідна цілеспрямована робота з формування внутрішніх мотивів;

3) 0-8 балів – низький рівень мотиваційної готовності: дитина демонструє байдужість або тривожність щодо навчання, потребує індивідуальної підтримки.

**Рисункова проєктивна методика «Малюнок школи»
(Н. Нижегородцева, В. Шадриков)**

Мета методики: виявлення емоційного ставлення дитини до школи, уявлень про майбутнє шкільне життя, а також рівня шкільної тривожності. Методика дає змогу через невербальні засоби виявити глибинні емоційні переживання та очікування, пов'язані зі школою.

Завдання:

- оцінити емоційно-оцінне ставлення дитини до школи;
- з'ясувати, які уявлення має дитина про шкільне середовище, його учасників та власну роль у ньому;
- визначити рівень внутрішньої готовності до змін, пов'язаних із переходом у новий соціальний статус – учня.

Інструкція для проведення: дитині пропонується аркуш паперу формату А4 та набір кольорових олівців. Психолог або педагог каже: «Будь ласка, уяви, що ти вже школяр. Намалюй школу – таку, якою ти її бачиш або уявляєш. Можна малювати все, що хочеш: будівлю, людей, учителя, учнів, себе, що там відбувається. Малюй так, як тобі хочеться».

Після завершення роботи проводиться індивідуальна бесіда з дитиною, під час якої ставляться уточнюючі запитання для розкриття змісту малюнка. Всі відповіді дитини фіксуються на звороті аркуша або в окремому протоколі.

Обробка

Емоційне ставлення до школи і вчення оцінюється за трьома показниками:

- 1) колірна гамма;
- 2) лінія і характер малюнка;
- 3) сюжет малюнка.

При аналізі малюнка по кожному з цих показників виставляється бальна оцінка, потім бали складаються.

№	Показник	Опис критерію	Бальна оцінка	Характеристика
1	Колірна гамма	Визначає емоційний фон та ставлення дитини до школи	2 бали	У рисунку переважають яскраві, світлі, чисті тони (жовтий, світло-зелений, блакитний та їх комбінації)
			1 бал	Світлі та темні тони представлені приблизно порівну
			0 балів	Малюнок виконано в темній гамі (темно-коричневий, темно-зелений, чорний)
2	Лінія і характер малюнка	Відображає рівень мотивації, уважність і ставлення дитини до завдання	2 бали	Об'єкти чітко промальовані, довгі, безперервні лінії різної товщини; немає розривів у контурі
			1 бал	Поєднання окремих якісних і недбалих елементів
			0 балів	Малюнок виконано схематично, недбало; лінії слабкі, переривчасті, однакові за товщиною
3	Сюжет малюнка	Відображає уявлення про шкільне середовище, бажання стати його частиною	2 бали	Симетрія, яскравість, наявність декору, деталей, дітей, вчителів, процесу навчання; весняно-літній день
			1 бал	Часткове поєднання позитивних і нейтральних або слабо виражених сюжетних елементів
			0 балів	Асиметрія, темна пора доби або осінньо-зимовий період; відсутність людей, похмурий або байдужий сюжет

Підсумкова оцінка формується шляхом додавання балів за 3 критеріями:

1) 6-5 балів – у дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем;

2) 4-2 бали – у дитини спостерігається помірна тривожність щодо школи як нової ситуації. Потрібно формувати позитивне ставлення до навчання, вчителя й однокласників, розширювати уявлення про шкільне життя. Тривожність може виникати через нервозність, необережні висловлювання дорослих або негативний досвід старших дітей.

3) 1-0 балів – у дитини явно виражений страх перед школою, часто це призводить до неприйняття навчальних завдань і відмови від навчальної діяльності, труднощів у спілкуванні з учителем та однокласниками.

Проективна методика «Панда Кунг-фу» (О. Чекстер)

Мета: методика належить до категорії проєктивних ігрових методів, орієнтованих на виявлення емоційного ставлення дитини до шкільного навчання. Сутність методики полягає у рольовому моделюванні: дитина входить у роль персонажа (панди), яка демонструє свою реакцію на слова, пов'язані зі школою (наприклад: «урок», «учителька», «парта», «дзвінок», «школа»).

Організація: діти розміщуються по колу, у центрі знаходиться ведучий. По черзі кожна дитина грає роль панди, яка реагує на слова ведучого: якщо слово викликає приємні емоції – дитина виконує ритуальний поклон (знак згоди і прийняття); якщо неприємні – займає бойову стійку (знак напруження, незгоди).

Інтерпретація результатів

- 3 позитивні реакції на шкільні слова – високий рівень мотивації до навчання;
- 1-2 позитивні реакції – середній рівень;
- жодної позитивної реакції – низький рівень мотиваційної готовності.

Перевагою методики є уникнення свідомого контролю з боку дитини над власними відповідями, що дозволяє діагностувати приховані емоційні установки щодо школи.

Проективна методика «Море радості» (М. Маркушева)

Мета: методика спрямована на діагностику емоційного ставлення дитини до різних життєвих подій, зокрема пов'язаних зі шкільним життям. Вона реалізується у вигляді умовної гри, яка дозволяє дошкільникам у метафоричній формі демонструвати своє ставлення до певних ситуацій.

Організація: діти знаходяться на уявному «узбережжі», де «море» символізує позитивні емоції, а «пісок» – нейтральне або негативне ставлення. Вихователь називає життєві події (наприклад: «йти до школи», «вчителька похвалила», «розв'язувати приклади»), а дитина обирає: «вийти в море» (радість) чи залишитися на піску (байдужість, уникання).

Інтерпретація результатів

- 3 позитивні реакції на шкільні події – високий рівень мотиваційної готовності;
- 1-2 позитивні реакції – середній рівень;
- жодної позитивної реакції – низький рівень.

Методика доступна та природна для дітей старшого дошкільного віку, дозволяє виявити приховану тривожність, знижену мотивацію або, навпаки, сформоване позитивне ставлення до шкільного навчання.

Корекційне заняття № 1

Мета: активізувати відомості дітей про школу, шкільне життя, формувати позитивну мотивацію до навчання, про зовнішній вигляд школяра, поводження учня на уроці, шкільні речі, емоційне наближення дітей до прийняття соціальної ролі «першокласник», розвивати пізнавальні процеси, дрібну моторику та комунікативні навички.

Обладнання: фотокартки, м'ячики.

Хід заняття:

1. Ритуал привітання «До школи залюбки піду»

Мета: установити позитивний емоційний контакт, розвивати здатність координувати голосову та рухову активність, формувати позитивну мотивацію до заняття.

Хід. Діти стають у коло і промовляють разом із психологом слова, супроводжуючи їх відповідними рухами:

До школи залюбки піду! (марширування на місці).

І портфель свій я зберу (імітування збирання портфеля).

Книжки, зошити візьму (імітування читання книжки і письма в зошиті).

Ручку, олівці, щоденник (імітування дій із ручкою та олівцем).

Подивіться ви на мене (показати на себе).

Буду добре я навчатися (показати «окей»).

Усміхаючись вітатись (усміхнутися і з'єднати руки).

Добрий день! (привітання одне одного по колу).

2. Бесіда «Що я знаю про школу?»

Мета: активізувати відомості дітей про школу, шкільне життя, формувати позитивну мотивацію до навчання у школі.

Психолог. Ви вже подорослішали і з 1 вересня підете у школу.

- Діти, а знаєте, що таке школа? Навіщо потрібно навчатися у школі?

- Як потрібно поводити себе на уроках (перервах)? Чим там займаються діти? Що потрібно для навчання учням? (Діти діляться своїми знаннями, психолог разом із дітьми вислуховує, якщо потрібно доповнює, розповідає).

- Діти, я недавно була у школі і принесла звідти фотографії школярів, на яких зображено, чим вони займаються у школі. Чи ви хочете дізнатися?

3. Розгляд фотокарток «Школярі»

Мета: закріпити знання дітей про зовнішній вигляд школяра, поводження учня на уроці, шкільні речі, емоційне наближення дітей до прийняття статусу «першокласник».

Бесіда:

- Хто зображений на фотографіях?

- Що роблять учні на уроці?

- Як піднімають руку, щоб відповісти?

- Що роблять біля дошки?

- Що знаходиться в них на партах?

- Як ви думаєте, навіщо потрібно учням книжки? (а зошити, пенал, портфель, ручка, олівець, лінійка, тощо).

Психолог. Подивіться, як красиво й охайно виглядає учень, так само і ви будете виглядати, коли підете до школи. У вас буде своя шкільна форма і портфель, і книжки, і зошити... Відчуйте, як гордо звучить «першокласник».

4. Релаксація

Мета: навчити дітей прийомів саморозслаблення.

Хід. Лунає повільна музика. Діти лягають на килимок і виконують рухи відповідно до слів.

Психолог. Повіки спати хочуть, заплющуються очі. Ми тихо засинаємо, у сон ми поринаємо. Гріє сонечко сильніше, відпочиваємо у тиші. Всіх нас

огортає спокій, і ласкавий, і глибокий (довга пауза). Час уже прокидатися, із сонечком вітатися. Потягнули ручки, натягли носочки. Усміхнулись навкруги, ми – веселі дітлахи.

Психолог. Діти, давайте ще раз пригадаємо, що роблять учні у школі? Що роблять на перерві? Чим займаються на уроці? А ще на уроці учні пишуть красиво й охайно у зошитах, виконуючи різні завдання, вправи та приклади, а для цього потрібно, щоб наші пальчики були вправними, міцними і швидкими.

5. Самомасаж пальчиків рук (м'ячик).

Мета: сприяти розвитку дрібної моторики пальців рук та мовної активності в дітей, усуненню тривожності, психологічного дискомфорту.

Хід. Діти стають у коло і промовляють разом із психологом слова, супроводжуючи їх відповідними рухами.

В руки м'ячик я візьму (м'ячик кладеться на долоньку).

На долоньку покладу, іншою притисну.

М'ячик вправний звісно (кругові рухи між долонями).

Ти котись, котись м'ячик, по долоньці швидко.

І до пальців завітай (масажується кожен палець).

Певні точки натискай.

6. Гра «Кольори»

Мета: розвивати сприйняття, зосередженість, швидкість мислення.

Хід. Психолог пропонує дітям протягом 1 хвилини назвати 5 предметів одного визначеного кольору (наприклад: синього, червоного, жовтого, зеленого тощо). Повторення вже названих предметів не дозволяється. Якщо дитина не змогла згадати п'ять різних предметів за відведений час – вона вибуває з гри. Переможець, який впорався найкраще, отримує право стати ведучим і обрати наступний колір для гри. Гра стимулює асоціативне

мислення, активізує словниковий запас, підтримує емоційне включення та змагальний інтерес у доброзичливій атмосфері.

7. Вправа «Я поклав у портфель»

Мета: закріпити знання про шкільні речі, сприяти прийняттю ролі першокласника, розвивати пам'ять і концентрацію уваги.

Хід. Дитина, яка починає гру, каже: «Я поклав у портфель книжку». Наступний повторює сказане і додає свій предмет. І так далі, поки хтось з учасників не припуститься помилки.

Психолог. Отже, щоб скласти портфель правильно, потрібно бути уважним. А, що потрібно щоб добре навчатися у школі? (Охайно і старанно виконувати завдання в зошиті, уважно слухати вчителя, не відволікатися на уроках, не викрикувати відповідь, а підняти руку і чекати своєї черги).

8. Рефлексія

Мета: формувати в дітей уміння аналізувати свої успіхи, досягнення, емоції та враження.

Хід. Психолог цікавиться враженнями дітей від заняття, пропонує подумати й розповісти про свої успіхи, досягнення (що вийшло найкраще), емоції та враження (що найбільше сподобалося на занятті). Висловлюється кожна дитина. Психолог дякує за роботу й запрошує на наступне заняття.

9. Ритуал прощання «Ласкаві долоньки»

Мета: закріпити емоційний стан, позитивний вихід із заняття.

Хід. Діти стають у коло і по черзі промовляють:

- До побачення! (прощаються дотиком долоньок одна до одної).

Корекційне заняття № 2

Мета: сприяти підвищенню мотиваційної готовності до навчання у школі, прийняттю соціальної ролі «першокласник», розвивати логічне мислення пам'ять, увагу, сприймання, уяву, комунікативні навички та дрібну моторику пальців рук, сприяти усуненню емоційної напруженості, створенню відчуття захищеності.

Обладнання: кольорові олівці, фломастери, папір, мікрофон.

Хід заняття:

1. Ритуал привітання «До школи залюбки піду»

Мета: установити позитивний емоційний контакт, розвивати здатність координувати голосову та рухову активність, формувати позитивну мотивацію до заняття.

Хід. Діти стають у коло і промовляють разом із психологом слова, супроводжуючи їх відповідними рухами.

До школи залюбки піду! (марширування на місці).

І портфель свій я зберу (імітування збирання портфеля).

Книжки, зошити візьму (імітування читання книжки і письма в зошиті).

Ручку, олівці, щоденник (імітування дій із ручкою та олівцем).

Подивіться ви на мене (показати на себе).

Буду добре я навчатися (показати «окей»).

Усміхаючись вітатись (усміхнутися і з'єднати руки).

Добрий день! (привітання одне одного по колу).

2. Вправа «Чарівник»

Мета: сприяти емоційному наближенню дітей одне до одного, прийняттю статусу «першокласник».

Хід. Діти сідають у коло.

Психолог пропонує подумки побувати в казковій країні. У ній збуваються всі бажання та мрії. Дитина уявляє себе у ролі чарівника та висловлює думки про те, щоб вона зробила, якби стала справжнім чарівником, що з нею буде відбуватися, коли вона стане першокласником.

3. Гра «Інтерв'ю з першокласником»

Мета: сприяти підвищенню мотиваційної готовності до навчання у школі, формувати вміння орієнтуватися в навколишньому світі, розвивати логічне мислення, пам'ять, увагу, сприймання, уяву, комунікативні навички.

Обладнання: мікрофон.

Психолог. Діти, уявіть, що ви – першокласники, а я – шкільний журналіст, який хоче взяти у вас інтерв'ю для шкільної газети. Ви повинні уважно прослухати запитання, а потім розгорнуто і швидко на них відповісти (кожен із дітей відповідає на запитання, незрозумілі запитання пояснюються й обговорюються колективно).

- Як вас звати? (ПІБ дитини)
- Скільки Вам років?
- Як звати Ваших батьків (ПІБ батьків)
- Як називається місто, в якому Ви мешкаєте?
- Назвіть свою домашню адресу.
- Яких птахів Ви знаєте?
- Яких свійських тварин Ви знаєте? - А диких?
- У яку пору року з'являється листя, а в яку опадає?
- Чому це відбувається?
- Як називається та година дня, коли Ви прокидаєтеся, коли обідаєте, коли готуєтеся до сну?
- Перерахуйте предмети одягу, меблів, посуду, тощо.
- Чому Ви прийшли до школи?
- Що потрібно для того, щоб учень правильно виконав завдання?
(потрібно уважно слухати вчителя на уроці і робити все те, що він каже).

4. Вправа «Назви слово»

Мета: розвивати увагу та словесно-логічне мислення.

Хід. Психолог називає перше слово, а діти по черзі промовляють наступне. Що починається на букву, на яку закінчується попереднє слово.

5. Самомасаж пальчиків рук «Пружинка»

Мета: сприяти розвитку дрібної моторики пальців рук та мовної активності в дітей, усуненню тривожності, психологічного дискомфорту.

Хід. Діти стають у коло і промовляють разом із психологом слова, супроводжуючи їх відповідними рухами (імітація одягання і знімання пружинки на кожний палець руки).

Пальці треба розвивати.

Щоб вони могли писати.

Міцні, вправні і швидкі.

Наші пальці – молодці!

6. Бесіда «Ким я хочу стати»

Мета: формувати мотиваційну готовність до навчання у школі, коригувати негативне ставлення до школи.

Психолог. У кожного з нас є мрія. Коли я була маленькою, то мріяла про те, що коли виросту, то обов'язково стану психологом, щоб працювати з такими дітками, як ви.

- А ким Ви мрієте стати? Для того, щоб мрія здійснилася, потрібно докласти багато зусиль.

- Як Ви думаєте, що для цього потрібно? (старанно навчатися у школі).

- Що означає, на Вашу думку, старанно навчатися у школі?

- Що потрібно робити на уроці?

- Як правильно піднімати руку, щоб відповісти?

- Як потрібно писати в зошиті?

- Для чого потрібно виконувати домашні завдання?

Психолог. Отже, щоб мрії здійснилися і Ви стали тим, ким хочете, потрібно старанно навчатися у школі, уважно слухати вчителя, що він розповідає чи пояснює, виконувати завдання у класі і вдома, а найголовніше бути зібраними й уважними.

7. Танцювальний етюд «Подаруй рух»

Мета: розвивати у дітей увагу, швидкість мислення, закріплювати емоційні контакти, взаєморозуміння та довіру.

Хід. Діти стають у коло. Лунає весела музика. Психолог починає танець, виконуючи однотипний рух протягом 15-20 сек, а діти повторюють цей рух. Кожен учасник по черзі показує свої рухи, а інші їх повторюють.

8. Рефлексія

Мета: формувати в дітей уміння аналізувати свої успіхи, досягнення, емоції та враження.

Хід. Психолог цікавиться враженнями дітей від заняття, пропонує подумати й розповісти про свої успіхи, досягнення (що вийшло найкраще), емоції та враження (що найбільше сподобалося на занятті). Висловлюється кожна дитина. Психолог дякує за роботу й запрошує на наступне заняття.

9. Ритуал прощання «Ласкаві мізинчики»

Мета: закріпити емоційний стан, позитивний вихід із заняття.

Хід. Діти сідають у коло і по черзі промовляють:

- До побачення! (прощаються дотиком мізинчиків один до одного).